

บทที่ 7

การสร้างและการต่อสู้อัตลักษณ์ของผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY

เกริ่นนำ

ในบทที่ 4-5-6 แสดงให้เห็นถึงการกำหนดอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุผ่านโครงสร้างสังคม ทั้งสถาบันสังคมและวัฒนธรรม การแพทย์ รัฐ การตลาด และการสื่อสาร และผลก็แสดงให้เห็น อัตลักษณ์ผู้สูงอายุมีความหลากหลายทับซ้อนและปะทะต่อสู้กัน ซึ่งถือว่าเป็นเหรียญด้านแรก ที่เผยให้เห็นอำนาจในการกำหนดความหมายของผู้สูงอายุ สำหรับบทที่ 7 และบทที่ 8 นี้จะนำเสนอ ให้เห็นความพยายามของกลุ่มผู้สูงอายุที่จะใช้อำนาจในการต่อสู้เพื่อกำหนดตัวตนของตนเอง ออกมา

กล่าวเฉพาะในบทนี้จะแสดงถึงกรณีตัวอย่างกลุ่มผู้สูงอายุ OPPY (Old People Playing Young) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีลักษณะประชากรศาสตร์คือ อาศัยในเมือง รายได้ดี ชนชั้นกลาง ถึงสูง และสถานภาพสูง รวมถึงมีสุขภาวะที่ดี ต่างพากันรวมกลุ่มเรียนคอมพิวเตอร์ เพื่อประโยชน์ ในหลากหลายด้าน และหนึ่งในนั้นก็คือการแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ผู้สูงอายุที่ทันสมัยและยัง ประโยชน์ตามที่ตนวางไว้ดังหัวข้อที่ 1-2 เรื่องลักษณะทั่วไปของชมรม และโครงสร้างและบทบาท หน้าที่ของชมรม

กลุ่มดังกล่าวเป็นกลุ่มที่จัดได้ว่าเป็นผู้สูงอายุที่กระตือรือร้น และพยายามสร้างความหมาย ของตนเองในแง่บวกในด้าน “ผู้สูงวัยหัวใจไฮเทค” ซึ่งถือเป็นเหรียญอีกด้านหนึ่งของความพยายาม ของบุคคลที่จะต่อสู้และสร้างอัตลักษณ์ของตนเองออกมา โดยจะวิเคราะห์วาทกรรมกลุ่มผู้สูงอายุ ตามแนวคิดของ Norman Fairclough ดังจะแสดงในหัวข้อที่ 3-7 เรื่อง วิธีการศึกษา การวิเคราะห์ ตัวบท ปฏิบัติการวาทกรรม ปฏิบัติการสังคมและวัฒนธรรม และผลลัพธ์ตามลำดับ

เมื่อแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ได้กำหนดไว้ถึงเหรียญสองด้านแห่งอัตลักษณ์ กล่าวคือ ผู้อื่น กำหนดและตัวเองเป็นผู้กำหนด ดังนั้น ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยง ในช่วงหลังจะแสดง ให้เห็นถึงการปะทะต่อสู้กันระหว่างอัตลักษณ์ที่คนอื่นกำหนดและอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุกำหนด จะเป็นเช่นไร ดังในหัวข้อที่ 8 เรื่อง การปะทะและต่อสู้ของอัตลักษณ์ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY ภายใต้ กรอบของสังคม ตลอดจนปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY มีอำนาจในการต่อรอง ความหมายได้ ในหัวข้อที่ 9 เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดอัตลักษณ์ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY

และในลำดับสุดท้าย นอกเหนือจากการปะทะกันระหว่างอัตลักษณ์ที่ผู้อื่นกำหนดแล้ว อัตลักษณ์ผู้สูงอายุมิได้อยู่โดดเดี่ยว จากการวิเคราะห์เบื้องต้นของกลุ่ม OPPY พบว่า อัตลักษณ์

ผู้สูงอายุเป็นอัตลักษณ์ที่มาที่หลังอัตลักษณ์ของบุคคล หัวข้อสุดท้ายจึงจะนำเสนอให้เห็นถึงการปะทะกันของอัตลักษณ์เดิมและอัตลักษณ์ใหม่ว่าเป็นเช่นไร ในหัวข้อที่ 10 เรื่อง การปะทะระหว่างอัตลักษณ์เดิมกับอัตลักษณ์ใหม่ และจะนำไปสู่บทสรุปในท้ายสุด

1. ลักษณะทั่วไปของชมรม OPKY

ผู้สูงอายุชมรม OPKY (Old People Playing Young) เป็นชมรมที่ก่อกำเนิดขึ้นในช่วงเดือนพฤศจิกายนปี พ.ศ. 2542 โดยคุณหญิงชนัน จาติกวณิช ร่วมกับ LoxInfo Training Center บริษัทสื่อมวลชน อินฟอร์เมชั่น (สุธีรา จำลองสกุลลักษณ์, 2543: 5) ชมรมดังกล่าวทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้และทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ให้แก่ผู้สูงอายุ ตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไป อายุสูงสุดไม่จำกัด โดยที่ผ่านมามีอายุสูงสุดประมาณ 87-89 ปี อายุเฉลี่ยประมาณ 56-65 ปี (สุธีรา จำลองสกุลลักษณ์, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2553)

เมื่อพิจารณาในแง่ของประชากรศาสตร์พบว่า ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมชมรมจะเป็นผู้มีรายได้ค่อนข้างสูงและสูง การศึกษาดีทั้งในระดับปริญญาตรีและสูงกว่า มีความรู้ภาษาอังกฤษดี (จันทนา จิรกาญจน์ไพศาล, 2545 สุพัตรา คุชรทอง, 2545 และหม่อมหลวงศุภนิศา เกษมสันต์, 2546) และในมิติด้านสุขภาพะ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีความพึงพอใจทั้งในด้านสุขภาพ กิจกรรมและเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในเกณฑ์ดี (จันทนา จิรกาญจน์ไพศาล, 2545) แม้จะมีความพร้อมด้านประชากรศาสตร์และสุขภาพะ แต่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังมีความต้องการที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และสิ่งที่ตอบสนองกับกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนี้ก็คือ การใช้คอมพิวเตอร์ เพราะเป็นสื่อที่สามารถเปิดโลกทัศน์ให้กับผู้สูงอายุ รวมถึงเป็นสื่อที่ต้องใช้ทักษะทางภาษาและต้องมีเงินจึงสามารถเรียนและมีคอมพิวเตอร์ได้

กระนั้นก็ตาม เนื่องจากการเรียนรู้คอมพิวเตอร์มักจะถูกมองว่าเป็นเรื่องของคนวัยหนุ่มสาวลงมาและไม่เอื้อต่อกลุ่มผู้สูงอายุที่ต้องค่อยเป็นค่อยไป ชมรม OPKY จึงจัดตั้งขึ้นเพื่อการเรียนการสอนเฉพาะผู้สูงอายุ (สุธีรา จำลองสกุลลักษณ์, 2543) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การสถาปนาชุดความรู้เรื่องการสอนคอมพิวเตอร์สำหรับผู้สูงอายุโดยตรงเพื่อให้ต่างไปจากชุดความรู้ของกลุ่มวัยหนุ่มสาว

หลักสูตรการเรียนการสอนของชมรม OPKY สามารถแบ่งได้สองระดับคือ ระดับต้นหรือ “หลักสูตรขั้นพื้นฐาน” หรือใช้คำว่า “มือใหม่หัดเล่นคอมพิวเตอร์” จำนวน 7 ครั้ง ราคา 3,500 บาท (ค่าฝึกอบรม 3,200 บาท และค่าสมาชิกชมรม 300 บาท) จำแนกเป็นการใช้งานคอมพิวเตอร์เบื้องต้น การค้นหาข้อมูลข่าวสารบนอินเทอร์เน็ต การใช้บริการฟรีอีเมล และการรับส่งการ์ดอวยพรอิเล็กทรอนิกส์ (เอกสารแผ่นพับ 2553ก, www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม

2553) เมื่อเรียนจบแล้วก็จะพัฒนาสู่ขั้นสูง โดยมุ่งเน้น “โปรแกรมสนุกๆ” เช่น โปรแกรม photoshop การถ่ายภาพ digital camera การออกแบบการ์ดอวยพรและพิมพ์ซอง การออกแบบนามบัตรส่วนตัว การทำปฏิทินตั้งโต๊ะส่วนตัว การบันทึกข้อมูลลงแผ่นซีดี การออกแบบหน้าปกและสติ๊กเกอร์ติดแผ่นซีดี การบริหารจัดการไฟล์ข้อมูล เป็นต้น (เอกสารแผ่นพับ 2553ข, www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2553)

สุธีรา จำลองศุภลักษณ์ ในฐานะผู้จัดการและผู้ประสานชมรม OPpy (สุธีรา จำลองศุภลักษณ์, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2553) กล่าวเสริมว่า เนื่องจากผู้สูงอายุที่เข้าเรียนในครั้งแรกยังสนใจเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์ต่อเนื่อง จึงเปิด workshop ที่นอกเหนือจากความรู้พื้นฐาน เช่น การทำการ์ดอวยพร นามบัตร vcd ประกอบเสียงเพลง การถ่ายรูปดิจิทัล เพราะผู้สูงอายุไม่ชอบอะไรที่เคร่งเครียด เช่น การเรียนโปรแกรมเอ็กเซล (excel) แต่อยากจะเรียนรู้เพื่อจะได้ส่งลูกน้องมากกว่า

ส่วนกิจกรรมกล้องดิจิทัล เมื่อ 5-6 ปีที่แล้ว มีลูกของลูกศิษย์ซื้อกล้องมาและขอให้ครูช่วยสอนก็เลยเปิด class และจ้างผู้เชี่ยวชาญมาสอน ต่อมาก็พัฒนาสู่การทำ trip ถ่ายรูปท่องเที่ยว พาไปถ่ายทำสถานที่จริง เมื่อถ่ายเสร็จแล้วก็เสริมความรู้เรื่องการ upload ข้อมูล ทุกอย่างที่จัดกิจกรรมจะเชื่อมกับเทคโนโลยี สถานที่ไป เช่น สวนสัตว์เขาเขียว เมืองโบราณ พวกเขาในวัยเดียวกันไปก็สนุก

(สุธีรา จำลองศุภลักษณ์, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2553)

นอกเหนือจากการเรียนการสอนในห้องเรียนแล้ว ชมรมยังมีกิจกรรมอื่นๆ ทั้งกิจกรรมแบบเก่า เช่น การร่วมทำบุญในโอกาสต่างๆ อาทิ “โครงการสร้างงานเพื่อผู้พิการ” ด้วยการประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจสแกนภาพดิจิทัล และการปัจฉิมนิเทศ หรือการไหว้ครูหรือการขอขมาจากครูหลังจากที่นักเรียนสำเร็จการศึกษาแล้ว และกิจกรรมแบบใหม่ เช่น การออกทัศนศึกษาเพื่อไปถ่ายภาพดิจิทัล เป็นต้น

จากการเปิดการเรียนการสอนนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 จนถึงต้นปี พ.ศ. 2553 (ข้อมูล ณ เดือนพฤษภาคม 2553) มีนักเรียนที่เข้าร่วมชมรมประมาณ 3,100 คน ภาควันธรรมดา 80 รุ่นและภาควันเสาร์ 20 รุ่น (สุธีรา จำลองศุภลักษณ์, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2553) หลังจากเข้าเรียนแล้วผู้เข้าเรียนทั้งหมดจะกลายเป็นสมาชิกของชมรมโดยปริยาย เพราะจะเสียค่าสมาชิกชมรมเป็นรายปี ปีละ 300 บาท

จากข้อมูลเบื้องต้นชมรม OPpy เป็นชมรมที่มีลักษณะพิเศษ คือ ด้านแรกเป็นชมรมที่รวมตัวกันขึ้นเพื่อมาเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์ และด้านที่สอง การอยู่ภายใต้บริษัทล็อกซเลย์ (Loxley)

ในด้านแรก เนื่องจากเป็นกลุ่มที่รวมตัวขึ้นเพื่อเป้าหมายการใช้คอมพิวเตอร์ จึงเป็นการรวมตัวที่หลากหลาย กล่าวคือ ผู้สูงอายุต่างคนต่างจะมีกลุ่มของตนเองอยู่แล้ว แต่มารวมตัวกันเพื่อวัตถุประสงค์สำคัญคือการเรียนรู้คอมพิวเตอร์ กลุ่มจึงมีลักษณะขยายตัวขึ้นไปเรื่อยๆ เมื่อมีจำนวนผู้เข้ามาเรียนมากขึ้น แต่ก็จะมีใช้กลุ่มที่อยู่ถาวร เพราะเมื่อเรียนแล้วเสร็จก็มีบางส่วนที่หายไป อย่างไรก็ตามชมรมก็จะมีกิจกรรมรวมตัวกันในบางโอกาส เช่น การเรียนต่อเนื่อง การร่วมทำกิจกรรม หรือการเข้าระบบอินเทอร์เน็ตของ www.happyoppy.com เพื่อติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก

ในด้านที่สอง ประธานชมรม OPpy คือคุณหญิงชชี จาติกวณิช เป็นอดีตประธานบริษัทล็อกซเลย์ คุณหญิงมีความสนใจการสอนคอมพิวเตอร์สำหรับผู้สูงอายุ จึงได้ก่อตั้งชมรมขึ้นภายใต้บริษัทล็อกซเลย์ ทำให้มีลักษณะเป็นกึ่งธุรกิจคือ ต้องมีรายได้ และในเวลาเดียวกันก็ทำเพื่อผู้สูงอายุ นอกจากนั้นบริษัทล็อกซเลย์ยังเข้ามาเกี่ยวข้องในด้านของบุคลากรที่เป็นทั้งผู้สอนการบริหารงานและการบริหารอื่นๆ อีกด้วย เช่น การประชาสัมพันธ์ชมรมและการเชื่อมโยงชมรมเข้ากับโครงการอื่นๆ ของบริษัท อาทิ การเชื่อมโยงโครงการช่วยเหลือคนพิการของล็อกซเลย์เข้ากับชมรม เป็นต้น (สุธีรา จำลองศุภลักษณ์, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2553)

2. โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของชมรม OPpy

เนื่องด้วยชมรม OPpy มีลักษณะพิเศษดังกล่าว ชมรมยังสามารถรวมตัวกันได้ เนื่องจากชมรมมีโครงสร้างและมีบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน ดังนี้

โครงสร้างชมรมจะประกอบไปด้วยประธานชมรมกิตติมศักดิ์ คือ คุณหญิงชชี จาติกวณิช คุณหญิงจะมีบทบาทนับตั้งแต่การก่อตั้งชมรมดังที่กล่าวไปแล้ว ยังมีส่วนสำคัญในการเป็นตัวแทนของชมรมเมื่อจะสื่อสารกับภายนอก เช่น การให้สัมภาษณ์ การประชาสัมพันธ์ชมรม และการสื่อสารภายในชมรม เช่น การปัจฉิมนิเทศให้กับสมาชิกชมรม การส่งข้อความ “Word of Wisdom” หรือคำคมที่มีแง่คิดน่าสนใจให้กับบรรดาสมาชิกในชมรม

รูปภาพที่ 40 คุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช
(ที่มา: www.happyoppy.com)

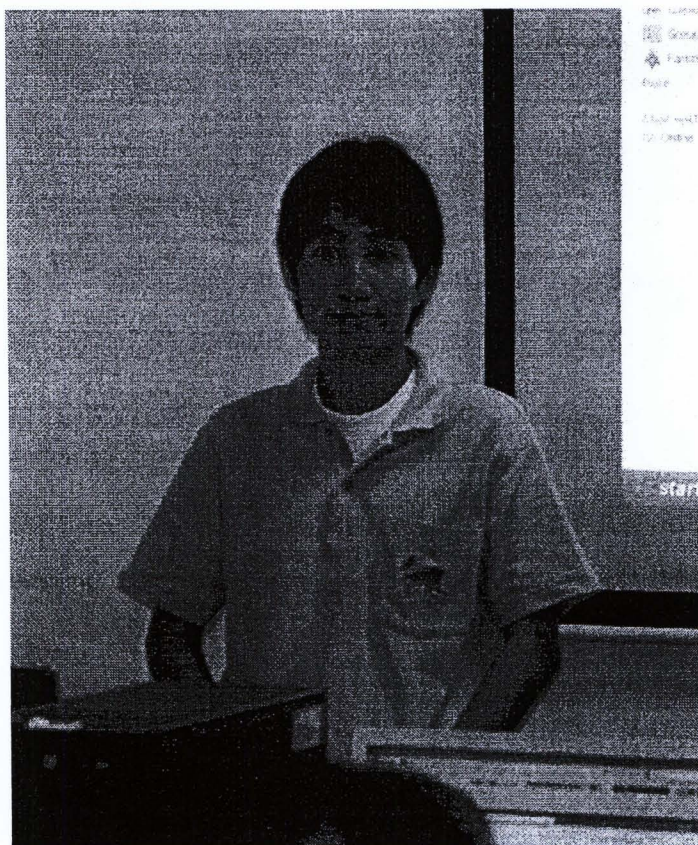
คุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช จบการศึกษาจากประเทศอังกฤษ ฐานะดี เกิดในตระกูลลำชา ปัจจุบันอายุ 83 ปี ยังคงไม่เกษียณอายุ ทำงานอยู่ ณ บริษัทเอนเนอร์ล เอนจิเนียริง ซึ่งเป็นบริษัทที่คุณหญิงตั้งขึ้นเองและทำธุรกิจเกี่ยวกับเสาคอนกรีต วัสดุก่อสร้าง นอกจากนั้นยังเคยทำงานในฐานะกรรมการผู้จัดการบริษัทล็อกซเล่ย์ ซึ่งเป็นบริษัทของครอบครัวของคุณพ่อ ที่เดิมทำธุรกิจเกี่ยวกับสินค้าเกษตรกรรมและพัฒนาสู่ธุรกิจคอมพิวเตอร์ (วัลยา, 2540) และนี่เองทำให้ชมรม OPpy ตั้งขึ้นภายใต้บริษัทล็อกซเล่ย์ ด้วยความที่เป็นผู้สูงอายุที่ไม่ยอมตกสมัยจึงสนใจเรียนรู้อินเทอร์เน็ตในวัยหลังเกษียณ และต่อมาพัฒนาสู่การจัดตั้งชมรม OPpy ในที่สุด โดยใช้ชื่อจากที่ลูกชายคือ วสันต์ จาติกวณิช บอกว่า “แม่เล่นเป็นเด็ก” หรือ “Old People Playing Young”

ลูกชายก็พูดสนุกๆ ว่า คุณแม่เป็นกลุ่ม OPpy คุณหญิงย้อนถามว่า คืออะไรละลูก ลูกชายก็ให้คำจำกัดความที่อยู่ในความทรงจำจนคุณหญิงต้องมาตั้งชื่อชมรม OPpy ในทันทีคือ Old People Playing Young หรือพูดให้สวยหน่อยก็คือ ผู้สูงวัยที่หัวใจไม่ยอมแก่

(คุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช อ้างถึงในเมล็ดข้าว, ในสกุลไทย 2544
อ้างถึงใน www.sakulthai.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2552)

คุณหญิงชนนี ใช้คอมพิวเตอร์เพื่อเป้าหมายทั้งการทำงานในชีวิตประจำวัน เช่น การสั่งงาน รวมถึงการส่งข้อความกับกลุ่มเพื่อน ญาติมิตร โดยเฉพาะ “Word of Wisdom” ซึ่งเป็นคำกลอนของคุณหญิงบุญศิริ ชาลิตธำรงค์ (ผู้จัดการรายเดือน, 2542: 17) เพื่อเป็นประโยชน์และให้กำลังใจต่อคนรอบข้าง ดังที่ระบุว่า “มันเป็นเรื่องที่เราไม่ต้องลงทุนอะไรมากมาย เพียงแต่ถ้อยคำบางประโยคก็สามารถให้กำลังใจกับคนอื่น ๆ ได้” (ผู้จัดการรายเดือน, 2542: 18)

ภายใต้ชมรมยังมีผู้ประสานชมรมคือ คุณสุธีรา จำลองศุภลักษณ์ หรือครูเจี๊ยะ อายุประมาณ 40 ปี นอกจากจะเป็นคุณครูที่สอนการใช้คอมพิวเตอร์แล้ว ยังเป็นผู้ที่ประสานให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ของชมรม โดยผ่านช่องทางคือ จดหมายข่าว เว็บไซต์ การติดต่อผ่านสื่อมวลชนเพื่อส่งข่าวสาร และการโทรศัพท์ติดตามสมาชิกให้มาเรียน โดยที่มีผู้ช่วยคือเจ้าหน้าที่ชมรมจำนวน 5 ท่าน (สุธีรา จำลองศุภลักษณ์, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2553) ครูเจี๊ยะจบการศึกษาในด้านการฝึกอบรมและพัฒนาคอมพิวเตอร์ จากมหาวิทยาลัยวิซคอนซิน ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้จัดการฝ่ายเลิร์นนิ่งมีเดีย บริษัทล็อกซเล่ย์ จำกัด (มหาชน)

รูปภาพที่ 41 คุณสุธีรา จำลองศุภลักษณ์

ส่วนสมาชิกในชมรม จะเป็นผู้สูงอายุที่เข้ามาเรียนคอมพิวเตอร์ และภายในสมาชิกนั้นก็จะมีกลุ่มย่อยๆ โดยจำแนกได้สองรูปแบบคือตามรุ่น และตามความสนใจที่เรียนต่อเนื่องหรือกลุ่มที่กระตือรือร้น (active) กลุ่มที่สนใจเรียนต่อเนื่องจะเป็นกลุ่มที่ผูกพันกับชมรมค่อนข้างมากแต่จะมีปริมาณน้อยประมาณร้อยละ 10 ได้แก่ กลุ่ม “รักวันอาทิตย์” “สี่ฤดู” และ “ป่ายพรรษา” เป็นต้น แต่ละกลุ่มจะตั้งชื่อกลุ่มตามอัตลักษณ์ของตน (สุริยา จำลองศุภลักษณ์, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2553) เช่น ตั้งชื่อตามวันที่ตนมาเรียน การตั้งชื่อตามลักษณะกลุ่มที่เป็นสตรี ตั้งชื่อตามความต้องการด้านสุขภาพจิตใจ และภายในกลุ่มย่อยดังกล่าวก็จะมีปฏิสัมพันธ์กันทั้งทางตรงเห็นหน้า คำตา คือ การเข้ามาเรียนต่อเนื่อง และผ่านสื่อ คือ คอมพิวเตอร์ แต่ทั้งสองกลุ่มจะติดตามข่าวสารชมรมผ่านจดหมายข่าวและเว็บไซต์ชมรม www.happyoppy.com

อนึ่ง ในงานวิจัยนี้จะเลือกศึกษาเฉพาะกลุ่ม “รักวันอาทิตย์” เพราะเป็นหนึ่งในกลุ่มที่กระตือรือร้น มีสมาชิกจำนวน 10 คน มีความหลากหลายทั้งหญิงชาย เริ่มเรียนคอมพิวเตอร์นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 จวบจนปัจจุบัน (พ.ศ. 2553) และที่สำคัญคือ นอกจากเรียนคอมพิวเตอร์แล้ว ยังทำกิจกรรมภายในกลุ่มด้วยกัน ทั้งในโลกความเป็นจริง เช่น การท่องเที่ยว การรับประทานอาหาร และในโลกอินเทอร์เน็ต เช่น การส่งข่าวสารผ่านอีเมล และการเล่นเฟสบุ๊ค (facebook)

กลุ่ม “รักวันอาทิตย์” เป็นกลุ่มที่เริ่มรวมตัวกันประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา ประมาณปี พ.ศ. 2549 ที่สนใจจะเรียนคอมพิวเตอร์ต่อเนื่อง โดยเลือกเรียนในวันอาทิตย์ เพราะเป็นช่วงเวลาที่สมาชิกในกลุ่มว่างพร้อมๆ กัน คุณครูผู้สอนคือ “สุริยา จำลองศุภลักษณ์” จึงตั้งชื่อกลุ่มว่า “รักวันอาทิตย์” หรือ “Sunday Lover” ประกอบด้วยสมาชิกดังต่อไปนี้

1. พ.อ. (หญิง) คุณหญิงอำนวยการพร โพธิ์สอน
2. คุณอังคณา อภิวัฒน์วงศ์
3. คุณอรุณี วงศ์วัลภาภรณ์
4. พล.อ.ท. ดิเรก สังข์สุวรรณ
5. คุณนฤพร ปันยารชุน
6. ม.ร.ว.ทิพพาวดี ดุลละลัมพะ
7. คุณรัตโนวรรณ ประเสริฐอัมพร
8. คุณศิริลักษณ์ สิงห์นิยม
9. คุณทรงพล มะลิกุล
10. คุณธนพร นิธิธรไพศาล

รูปภาพที่ 42 กลุ่มรักวันอาทิตย์

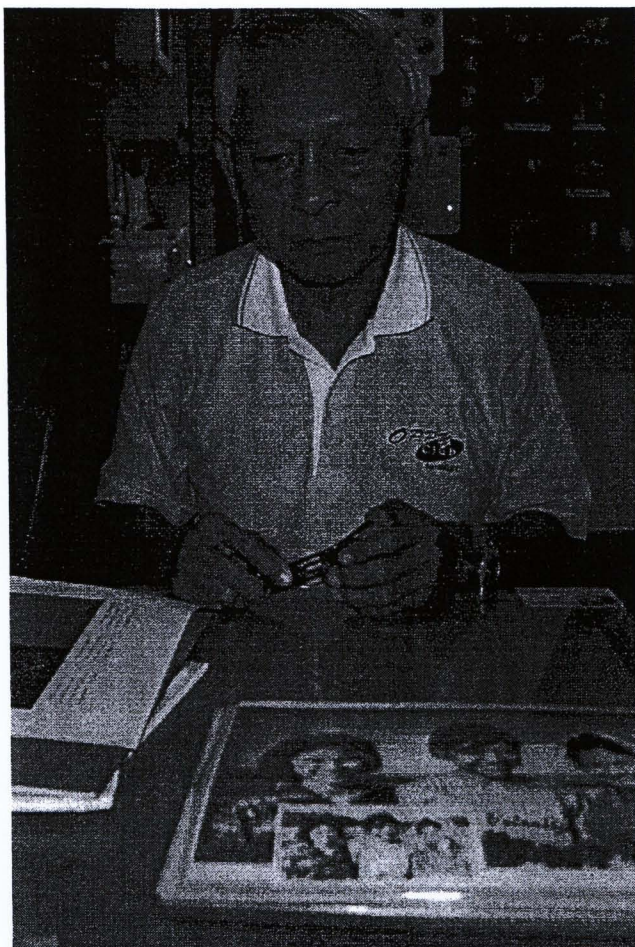
ในเชิงประชากรศาสตร์สมาชิกในกลุ่ม"รักวันอาทิตย์" เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 50 ปี จนถึง 77 ปี เป็นสมาชิกที่มีรายได้สูง เป็นชนชั้นกลางถึงสูง การศึกษาสูงจบการศึกษาหรือผ่านประสบการณ์ในต่างประเทศ อาศัยอยู่ในเมือง หลายท่านยังคงทำงานอยู่ เช่น คุณรัตโนวรรณ ประเสริฐอัมพร คุณอรุณี วงศ์วัลภาภรณ์ คุณนฤพร ปันยารชุน พ.อ.คุณหญิงอำนวยการพร โพธิ์สอน คุณศิริลักษณ์ สิงห์นิยม และคุณธนพร นิติพรไพศาล หลายท่านเป็นผู้มีชื่อเสียงในสังคม เป็นอดีต รองผู้ว่าราชการจังหวัด อดีตทหาร นักบริหารระดับสูง อาจารย์ เมื่อพิจารณาในด้านสุขภาพของกลุ่มพบว่า มีสุขภาพที่ดี ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ส่วนในด้านการเข้ากลุ่ม OPPY กลุ่มดังกล่าวเป็นสมาชิกกลุ่มแรกๆ ที่เข้ามาเรียนคอมพิวเตอร์ที่ OPPY นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 บางท่านมาเรียนตามคำชวนของคุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช ประธานชมรมฯ เช่น ม.ร.ว.ทิพพาวดี ดุลละละมพะ และคุณนฤพร ปันยารชุน

แม้กลุ่มดังกล่าวจะมีความแตกต่างกัน แต่ทั้งหมดมีจุดร่วมกันคือสนใจศึกษา คอมพิวเตอร์ อย่างไรก็ตามเนื่องจากโครงสร้างกลุ่มมีการรวมตัวอย่างหลวมๆ รวมถึงในช่วงที่ผู้วิจัยสังเกตการณ์ (กุมภาพันธ์-มิถุนายน 2553) จะมีสมาชิกหลักในกลุ่มอยู่ 6 ท่าน จึงทำให้สามารถศึกษาเจาะลึกเฉพาะ 6 ท่าน ดังต่อไปนี้

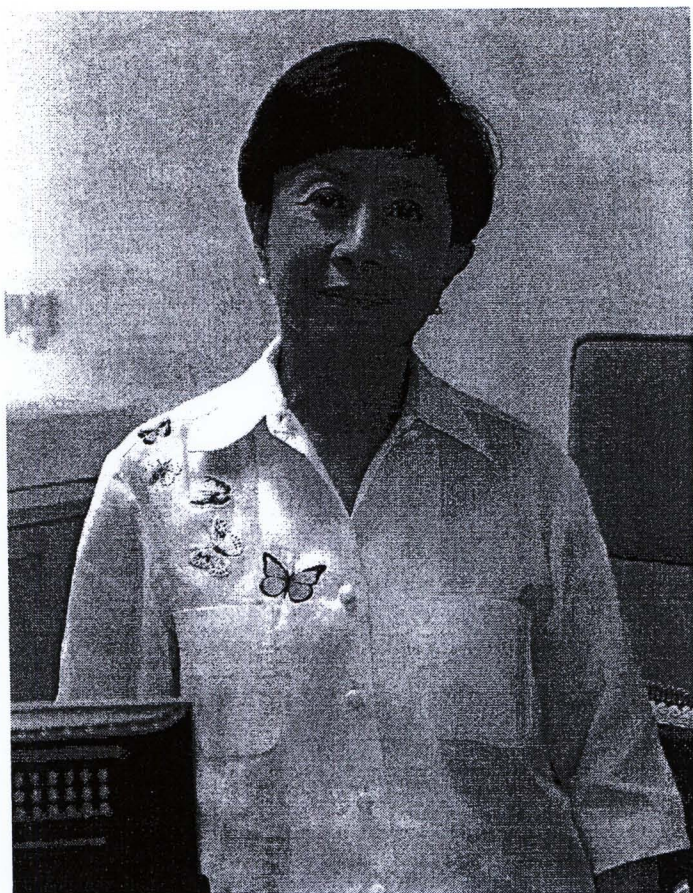
รูปภาพที่ 43 คุณทรงพล มะลิกุล

ท่านแรก คุณทรงพล มะลิกุล อายุ 73 ปี เมื่อต้นปีที่ผ่านมาป่วยเป็นโรคเลือดแต่ก็รักษาหาย อดีตเป็นรองผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรี และผู้อำนวยการโรงเรียนวิทยาลัยการปกครอง กระทรวงมหาดไทย จบการศึกษาระดับปริญญาโทจากสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันเป็นวิทยากร/อาจารย์พิเศษในรายวิชาด้านคุณธรรมจริยธรรม และการบริหารงานราชการในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ อีกทั้ง มีลูกสองคนที่ให้เงินด้วย จึงทำให้มีรายได้ค่อนข้างมาก สามารถเรียนคอมพิวเตอร์ได้ต่อเนื่อง ซื้ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และท่องเที่ยวในต่างประเทศ คุณทรงพล เข้ามาเรียนคอมพิวเตอร์ที่ OPPY ด้วยเหตุผลที่ฟังเลขาธิการ ก.พ. กล่าวว่า หากจะก้าวหน้าในการทำงานต้องเรียนคอมพิวเตอร์ และเข้ามาเรียนเพื่อค้นคว้าและพัฒนาการสอนหนังสือ โดยเข้าเรียนในรุ่นที่ 16 ปี พ.ศ. 2546 (ทรงพล มะลิกุล, สัมภาษณ์, 25 และ 30 เมษายน 2553)

รูปภาพที่ 44 พล.อ.ท.ดิเรก สังข์สุวรรณ

พล.อ.ท. ดิเรก สังข์สุวรรณ อายุ 77 ปี สุขภาพแข็งแรง อดีตเป็นนายทหารอากาศ เคยเป็นต้นหน และการข่าวทหาร ก่อนเกษียณเป็นรองผู้บังคับบัญชาการศูนย์รักษาความปลอดภัยกองบัญชาการกองทัพบก จึงทำให้หลังเกษียณยังคงทำงานเป็นอาจารย์อีกกระยะหนึ่งในศูนย์รักษาความปลอดภัย แต่งงานแล้วอยู่กับลูก เริ่มหันมาใช้คอมพิวเตอร์เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยในการเป็นวิทยากร รวมถึงการสร้างการ์ตูนยพรต่างๆ และการเขียนกลอน เข้ามาเรียน OPPY รุ่นที่ 13 ปี พ.ศ. 2544 ปัจจุบันอาศัยอยู่กับครอบครัว มีรายได้เดือนละประมาณ 60,000 บาท (พล.อ.ท.ดิเรก สังข์สุวรรณ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน และ 2 พฤษภาคม 2553)

รูปภาพที่ 45 คุณนฤพร ปันยารชุน

คุณนฤพร ปันยารชุน อายุ 69 ปี สุขภาพแข็งแรง จบการศึกษาจากประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส สมรสแล้วมีลูกชายหนึ่งคน ปัจจุบันยังทำงานอยู่เป็นผู้บริหารสายการบิน United Airline และบริษัท Hobby House ซึ่งเกี่ยวข้องกับงานฝีมือ เพียงแต่ว่า การบริหารงานจะน้อยลงอาทิตย์ละประมาณ 2 วันเท่านั้น ชีวิตส่วนใหญ่มักจะพักผ่อน ท่องเที่ยว และใช้คอมพิวเตอร์ คุณนฤพร เข้ามาเรียนรุ่นที่ 12 ปี พ.ศ. 2544 โดยคำชักชวนของคุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช และเรียนต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยนำความรู้ที่ได้นั้นไปใช้กับการทำงาน ทั้งการค้นคว้าข้อมูล การส่งอีเมล (e-mail) และการเป็นเครื่องมือเพื่อสอนงานฝีมือ (นฤพร ปันยารชุน, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2553)

รูปภาพที่ 46 ม.ร.ว. ทิพพาวดี ดุลละลัมพะ

ม.ร.ว. ทิพพาวดี ดุลละลัมพะ อายุ 77 ปี สุขภาพแข็งแรง จบการศึกษาจากต่างประเทศ อดีตภริยาเอกอัครราชทูตไทย มีลูกชายหญิงสองคน ปัจจุบันอาศัยอยู่กับลูกสาว และมีหลานย่าหนึ่งคน เริ่มเรียนคอมพิวเตอร์ตั้งแต่ 20-30 ปีที่แล้ว แต่กลับมาเริ่มเรียนใหม่ในรุ่นที่ 10 หรือ 11 (ผู้ตอบไม่มั่นใจในรุ่นที่เรียน) ในปี พ.ศ. 2544 โดยมีเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อฆ่าเวลาและเพื่อความสนุกสนาน เช่น การใช้อีเมล และ facebook คุณหญิงยังคงทำงานรับใช้เบื้องพระยุคลบาทในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเยี่ยมไข้ผู้ป่วยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 กิจวัตรประจำวันนอกจากเล่นคอมพิวเตอร์แล้ว ยังสังสรรค์กับกลุ่มเพื่อนมาแต่ระดือและอดีตภริยาทูต (ม.ร.ว. ทิพพาวดี ดุลละลัมพะ, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2553)

ภายในกลุ่มรักวันอาทิตย์ นอกจากผู้สูงอายุที่อายุเกิน 60 ปีแล้ว ยังมีสมาชิกอีกสองท่านที่อายุไม่ถึง 60 ปี คือ อยู่ในระหว่าง 50-55 ปี เพราะชมรม OPPY เปิดรับสมาชิกตั้งแต่อายุ 45 ปีขึ้นไป โดยเป้าหมายสำคัญของการเรียนของทั้งคู่ก็คือการนำไปใช้ในการทำงาน ได้แก่

รูปภาพที่ 47 คุณอรุณี วงศ์วัลภาภรณ์

คุณอรุณี วงศ์วัลภาภรณ์ อายุ 50 ปี เข้ามาเรียนรุ่นวันเสาร์รุ่นที่ 5 ปี พ.ศ. 2549 จบการศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์และมีประสบการณ์ในต่างประเทศ ปัจจุบันยังคงใฝ่อยู่ ทำกิจการส่วนตัวด้านการพิมพ์ สนใจเรียนคอมพิวเตอร์เพื่อนำไปใช้ในชีวิตการทำงาน และการติดต่อกับเพื่อนฝูงและญาติมิตรที่อยู่ต่างประเทศ (อรุณี วงศ์วัลภาภรณ์, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2553)

รูปภาพที่ 48 คุณรัตโนวรรณ ประเสริฐอัมพร

เช่นเดียวกันกับคุณอรุณี คุณรัตโนวรรณ ประเสริฐอัมพร อายุ 55 ปี เข้ามาเรียนรุ่นที่ 8 ปี พ.ศ. 2544 จบการศึกษาด้านการบริหารจากสหรัฐอเมริกา ทำธุรกิจส่วนตัวด้านอสังหาริมทรัพย์ สนใจเรียนคอมพิวเตอร์เพื่อนำมาใช้ในธุรกิจการทำบัญชีด้วยระบบเอ็กเซล (excel) (รัตโนวรรณ ประเสริฐอัมพร, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2553)

โครงสร้างของกลุ่มรักวันอาทิตย์ ไม่มีหัวหน้ากลุ่มโดยตรง แต่จะมีผู้ประสานงานคือ คุณสุธีรา จำลองสกุลลักษณ์ หรือครูเจี๊ยะ ซึ่งเป็นทั้งผู้ประสานและครูผู้สอน และเป็นผู้ที่ชักชวน บรรดาผู้สูงอายุเข้ามารวมกลุ่มเรียนกัน ในครั้งแรกจะมีประมาณ 4-5 คน เช่น คุณหญิงทิพพาวดี และคุณนฤพร แต่หลังจากนั้นก็ขยายขึ้นเป็นคุณอรุณี พล.อ.ท. ดิเรก และคุณทรงพล (อรุณี วงศ์วัลภาภรณ์, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2553) นอกจากนั้น ยังมีผู้ช่วยผู้ประสาน ก็คือ คุณอรุณี เนื่องจากเป็นผู้มีอายุน้อยสุด และมีคุณศิริลักษณ์ เป็นเหรัญญิก การติดต่อสื่อสารกันจะสื่อสารกันทั้งเผชิญหน้าผ่านการเรียนการสอนทุกวันอาทิตย์ และอาจจะวันอาทิตย์เมื่อครูเจี๊ยะไม่ว่าง และสื่อสารผ่านช่องทางการสื่อสารคือ โทรศัพท์ และอินเทอร์เน็ต

ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ต่างเข้ามาเป็นสมาชิกชมรมด้วยเป้าหมายสองประการคือ ประการแรก บทบาทในระดับตนเอง และบทบาทในระดับสังคม

ในด้านแรก บทบาทในระดับตนเอง คือ (1) การเรียนคอมพิวเตอร์ก็เพื่อที่จะนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน นับตั้งแต่การนำไปใช้เพื่ออาชีพการทำงาน เช่น การทำโปรแกรมเอ็กเซล (excel) (รัตโนวรรณ ประเสริฐอัมพร) การหาข้อมูล (รัตโนวรรณ ประเสริฐอัมพร อรุณี วงศ์วัลภาภรณ์ ทรงพล มะลิกุล พล.อ.ท.ดิเรก สังข์สุวรรณ และคุณนฤพร บันยารชุน) การทำพาวเวอร์พอยท์ (powerpoint) เพื่อนำไปสอนหนังสือ (คุณนฤพร บันยารชุน คุณทรงพล มะลิกุล และพล.อ.ท.ดิเรก สังข์สุวรรณ) การนำไปใช้ทำการตลาดอวยพร และสื่ออื่นๆ เช่น วิซีดี (คุณทรงพล มะลิกุล และ พล.อ.ท. ดิเรก สังข์สุวรรณ) รวมถึง (2) การใช้เพื่อฆ่าเวลาเพื่อความบันเทิง เป็นต้น ดังตัวอย่างที่ให้ สัมภาษณ์ว่า “ใช้ฆ่าเวลาตนเอง ลูกชายก็ถามว่า แม่ วันๆ ทำอะไร ก็บอกว่า อ่านหนังสือ อ่าน เยอะๆ ก็เบื่อ อ่านนิยาย อ่านสกุลไทย แต่เล่นเกม (ใน facebook) ไม่เบื่อ เสียเวลาให้ปุ๋ย (เกม Farmville) ยิ้มของ ก็ยุ่งแล้ว ก็หมดเวลาแล้ว” (ม.ร.ว. ทิพพาวดี ดุลละลัมพะ, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2553)

ส่วนบทบาทในระดับสังคม คือ (1) การเรียนคอมพิวเตอร์เพื่อจะขยายการสื่อสารในสังคม ทั้งการขยายกลุ่มเพื่อนทั้งที่เห็นหน้าค่าตากัน ดังกรณีของกลุ่มเพื่อนในกลุ่มรักวันอาทิตย์เมื่อมา เรียนก็จะพูดคุยกันอย่างสนุกสนานเกิดชีวิตชีวา และเพื่อนที่อยู่นอกกลุ่มใน OPpy หรือแม้กระทั่งญาติมิตร ก็จะใช้สื่อคอมพิวเตอร์ติดต่อกัน เช่น การใช้กรุ๊ปเมล (group mail) สื่อสารกับสมาชิกใน ราชสกุลเดียวกัน (ม.ร.ว. ทิพพาวดี ดุลละลัมพะ, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2553) หรือสื่อสารกับ

กลุ่มเพื่อนโรงเรียนเดียวกันในอดีต (รัตนวรรณ ประเสริฐอัมพร, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2553) นอกจากนั้นยังขยายสู่กลุ่มอื่นๆ ในระบบอินเทอร์เน็ต เช่น การสร้างกลุ่มที่สนใจร่วมกัน ดังที่คุณณฤร ปันยารชุน กล่าวว่า

คนที่เข้ามาก็จะมี interest ร่วมกัน เช่น การวาดเพ้นท์กระเบื้อง พี่เป็นสมาชิกพอชเซอเลนอินเทอร์เน็ตชั้นแนล ร้อยลูกปัด Bread and Buttons จัดดอกไม้ญี่ปุ่น พี่เคยเชิญครูมาสอนที่ Hobby House พอเขากลับไปต่างประเทศก็พูดต่อ ก็จะมีคนเห็นก็จะมา post ติดต่อกับเรา ถามเรื่องโน้นเรื่องนี้ พี่คิดว่า ประโยชน์ของอินเทอร์เน็ต ก็คือ การที่เราอยู่ในกลุ่ม interest เดียวกัน หากไม่มีก็จะไม่รู้ว่ามีคนพวกนี้ด้วย

(ณฤร ปันยารชุน, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2553)

อย่างไรก็ดี แม้จะทำให้เกิดเพื่อนกลุ่มใหม่ขึ้น เพียงแต่ว่า ยังจำกัดกลุ่มอยู่ด้วย มิได้เปิดให้กับทุกกลุ่ม เช่น กรณีของการเล่นเฟสบุ๊ค (facebook) “ไม่ได้เปิดให้ทุกคนนะ เขาต้องขอเข้ามา ก่อน หากไม่รู้จัก ก็จะเป็นเพื่อนกับใครที่เรารู้จักใหม่ หากเป็นเพื่อนรู้จักกันเยอะก็จะรับ เพราะไม่แน่ใจว่า เขาเป็นใครอยู่ดีๆ จะมาหาไม่ได้ พี่ก็มี ignore เยอะเหมือนกัน ส่วนใหญ่จะเป็นฝรั่งนะ” (ณฤร ปันยารชุน, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2553)

บทบาทในระดับสังคมอีกประการก็คือ (2) การเรียนคอมพิวเตอร์ทำให้เกิดการนำไปใช้ในการพัฒนาสังคมได้อีกด้วย ดังเช่น กรณีของคุณทรงพล มะลิกุล นำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการค้นคว้าข้อมูลเพื่อใช้ในการสอนด้านคุณธรรมจริยธรรม รวมถึงเป็นวิทยากรปฐมนิเทศให้กับนักศึกษาใหม่ของชมรม OPPY เช่นเดียวกับกับคุณณฤร ปันยารชุน และ พล.อ.ท. ดิเรก สังข์สุวรรณ

บทบาททั้งสองประการนี้ไม่ต่างจากงานวิจัยที่ศึกษากลุ่มผู้สูงอายุของชมรม OPPY ที่ผ่านมา (จันทนา จิรกาญจน์ไพศาล, 2545 สุพัตรา คชรทอง, 2545 และหม่อมหลวงศุภนิศา เกษมสันต์, 2546) เพียงแต่ว่า จุดที่แตกต่างกันคือ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จะเป็นผู้สูงอายุที่ยังกระตือรือร้น (active) ที่จะใช้สื่อคอมพิวเตอร์อยู่ ส่วนกลุ่มอื่นๆ นั้นบางส่วนอาจจะเลิกไปแล้ว เหตุผลสำคัญก็คือ สมาชิกกลุ่มนี้เป็นสมาชิกที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีจึงทำให้มีเงินในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงมีสุขภาพที่ดีจึงทำให้สามารถเดินทางเข้ามาเรียนรู้ได้ (ทรงพล มะลิกุล, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2553) เหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยด้านรายได้และสุขภาพจึงเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดการเข้ามาเรียนรู้

หากนำสมาชิกของกลุ่มเฉพาะผู้สูงอายุมาสรุปถึงปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ สุขภาวะ และเป้าหมายการเรียนรู้ได้ดังตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 8: ข้อมูลปัจจัยประชากรศาสตร์ สุขภาวะ และเป้าหมายของสมาชิกชมรม OPKY

สมาชิก	ประชากรศาสตร์	สุขภาวะ	เป้าหมาย
คุณหญิงชนนี จาติกวณิช	ชนชั้นสูง รายได้สูง การศึกษาสูง ทำงานอยู่	แข็งแรง ทั้งกายใจสังคม และจิตวิญญาณ	ตนเอง และสังคม
คุณทรงพล มะลิกุล	ชนชั้นกลาง รายได้สูง การศึกษาสูง อดีตรองผู้ว่าราชการจังหวัด	แข็งแรง ทั้งกายใจสังคม และจิตวิญญาณ แต่เพิ่งหายป่วย	ตนเอง และสังคม
พล.อ.ท.ดิเรก สังข์สุวรรณ	ชนชั้นกลาง รายได้สูง การศึกษาสูง อดีตทหารระดับสูง	แข็งแรง ทั้งกายใจสังคม และจิตวิญญาณ	ตนเอง และสังคม
คุณนฤพร ปันยารชุน	ชนชั้นสูง รายได้สูง การศึกษาสูง ทำงานอยู่	แข็งแรง ทั้งกายใจสังคม และจิตวิญญาณ	ตนเอง และสังคม
ม.ร.ว. ทิพพาวดี ดุลละลัมพะ	ชนชั้นสูง รายได้สูง การศึกษาสูง ทำงานด้านสังคมสงเคราะห์	แข็งแรง ทั้งกายใจสังคม และจิตวิญญาณ	ตนเอง และสังคม

อย่างไรก็ดี เนื่องจากกลุ่มรักวันอาทิตย์มีการรวมตัวแบบหลวมๆ ไม่มีผู้นำที่ชัดเจน ไม่มีภารกิจของกลุ่มโดยรวม การรวมตัวจึงรวมตัวในระดับปัจเจกบุคคล คือ เป้าหมายเพื่อการเรียนรู้ และการพบปะกันในกลุ่มมากกว่าการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคม ยิ่งไปกว่านั้น สมาชิกบางส่วนอาจมิได้เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งไป บางคนหากมีภารกิจอื่นๆ หรือมีสุขภาพที่ไม่ดี เช่น ในช่วงสังเกตการณ์ (กุมภาพันธ์-มิถุนายน 2553) คุณศิริลักษณ์ สิงห์นิยม ที่สามีป่วย ก็ไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมได้ตามปกติ แต่ยังคงติดต่อกับสมาชิกในกลุ่มอยู่ และกลับมาเรียนภายหลัง

โดยสรุป หากพิจารณาในเบื้องต้นจะพบว่า ในเชิงประชากรศาสตร์ กลุ่มผู้สูงอายุของชมรม OPKY เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีลักษณะเด่นที่อาศัยอยู่ในเมือง มีสถานะทางเศรษฐกิจที่สูง

การศึกษาสูง ในด้านสุขภาพะ คือ แข็งแรง ทั้งด้าน กาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ และที่สำคัญ คือ ไม่อยู่เนืองอยู่กับที่แต่ยังคงสนใจเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์ ด้วยเป้าหมายเพื่อตนเองและสังคม

กลุ่มนี้เป็นกลุ่มผู้สูงอายุอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่ยอมแพ้ต่อความหมายของผู้สูงอายุที่ถูกขีดเส้น ว่า “ล้าหลัง” แต่กลับอธิบายความหมายใหม่ว่า “ผู้สูงวัยหัวใจไฮเทค” โดยใช้ทุนด้านเศรษฐกิจเป็นหลักในการต่อสู้ความหมายทำให้มีอำนาจในการสื่อสารและสร้างวาทกรรม และเพื่อที่จะเห็นการ ต่อสู้ความหมายได้ชัดเจนต้องศึกษาผ่านการวิเคราะห์วาทกรรมที่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้สร้างขึ้น

3. วิธีการศึกษา

การศึกษาวาทกรรมอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุในกลุ่ม OPpy ศึกษาผ่านตัวบทที่ได้จาก แหล่งที่มา 4 แหล่งคือ (1) การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และเอกสารที่เกี่ยวข้องของกลุ่ม ผู้สูงอายุ จำนวน 5 ท่าน คือ คุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช คุณทรงพล มะลิกุล พล.อ.ท.ดิเรก สันธุ์สุวรรณ คุณนฤพร ปันยารชุน และ ม.ร.ว. ทิพพาวดี ดุลละลัมพะ (2) สัมภาษณ์กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 4 คน ได้แก่ ผู้ประสานชมรม คือ คุณสุธีรา จำลองศุภลักษณ์ สมาชิกในชมรมกลุ่มรักวัน อาทิตย์ คือ คุณอรุณี วงศ์วัลภาภรณ์ และคุณรัตโนวรรณ ประเสริฐอัมพร และผู้ผลิตวาทกรรมที่ เกี่ยวกับกลุ่มนี้อีกสองท่าน คือ คุณยงยุทธ ทองกองทุน ผู้ผลิตภาพยนตร์เรื่อง “ความจำสั้นแต่รัก จันยาว” และคุณสลิลยา เสือทอง ผู้ผลิตรายการ “ลุยไม่รู้โรย” ทางช่องทีวียไทย (3) สังเกตการณ์ การเรียนการสอนของกลุ่มรักวันอาทิตย์ ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-มิถุนายน พ.ศ. 2553 จำนวน 4 ครั้ง (4) การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ทั้งเว็บไซต์ www.happyoppy.com ข่าว สื่อวัตถุที่กลุ่ม ผู้สูงอายุสร้างขึ้น เช่น การ์ดอวยพร หนังสือ และสื่ออื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง คือ ภาพยนตร์เรื่อง “ความจำ สั้นแต่รักจันยาว” (2552) ซึ่งเป็นภาพยนตร์ที่เล่าเรื่องเกี่ยวโยงกับกลุ่ม OPpy โดยตรง ตลอดจน หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 เล่ม ได้แก่ “ชัชวีร์ จาติกวณิช ดั่งสายลมที่พัดผ่าน” (2540) “คุณหญิงชัชวีร์ ขวนผู้สูงวัยเล่นอินเทอร์เน็ตไม่ยาก” (2543) “การใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาสมาชิกกลุ่ม OPpy Club” (2545) “ความพึงพอใจในการเข้าฝึกอบรมคอมพิวเตอร์ศึกษา กรณีผู้สูงอายุ” (2545) “บทบาทของการสื่อสารผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์กับการสร้างความสัมพันธ์แบบชุมชนเสมือนของผู้สูงอายุสมาชิก OPpy” (2546)

ตัวบททั้งหมดนี้ยังสามารถจำแนกได้เป็นทั้งตัวบทที่ผู้สูงอายุสร้างขึ้นเอง คือ คำพูด/ คำสัมภาษณ์ เอกสารในเว็บไซต์ สื่อวัตถุที่สร้างขึ้น รวมถึงตัวบทที่ผู้อื่นสร้าง เช่น ข่าว เอกสารใน เว็บไซต์ หนังสือและงานวิจัย และภาพยนตร์เรื่อง “ความจำสั้นแต่รักจันยาว” แต่ตัวบทในกลุ่มนี้ยังเป็นตัวบทที่ผู้สูงอายุในชมรมยังมีส่วนในการกำหนดเนื้อหา ต่างไปจากตัวบทในบทที่ 4-6 ที่ผ่าน มาที่ผู้สูงอายุแทบจะไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ในการวิเคราะห์วาทกรรมจะวิเคราะห์ตามแนวทางของ Norman Fairclough สามารถจำแนกเป็น ตัวบท ปฏิบัติการวาทกรรม และปฏิบัติการสังคมและวัฒนธรรม และทั้งหมดจะนำไปสู่การเผยให้เห็นอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุในกลุ่มนี้ ดังรายละเอียดที่จะกล่าวต่อไปในหัวข้อที่ 4-7

4. การวิเคราะห์ตัวบท

การวิเคราะห์ตัวบทเป็นการศึกษาตัวบทของกลุ่ม OPpy ที่มาจากการสัมภาษณ์ เอกสาร สื่อวัตถุ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อมวลชน เพื่อจะชี้ให้เห็นถึงอัตลักษณ์หลักของผู้สูงอายุกลุ่มนี้คือ “ผู้สูงวัยหัวใจไฮเทค” และเพื่อพิสูจน์ข้อสันนิษฐานดังกล่าวจะพิจารณาตัวบทในสามด้านคือ ประเภทเนื้อหา ประเภทวาทกรรม และประเภทสื่อ

4.1 ประเภทเนื้อหา

ในการจำแนกประเภทเนื้อหาสามารถจัดได้เป็น 4 ด้าน ตามแนวคิดสุขภาวะ คือ กาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ ดังต่อไปนี้

(1) กาย

ผู้สูงอายุในกลุ่ม OPpy นิยาม “กาย” ในสี่ด้าน คือ ด้านแรก ร่างกายที่อ่อนแอตามธรรมชาติ ด้านที่สอง กายกับความเป็นโรค ด้านที่สาม คือ การต่อสู้กับภาวะความอ่อนแอของร่างกาย และด้านที่สี่ ร่างกายกับความสวดยความงาม

ด้านแรก ร่างกายคือสิ่งที่อ่อนแอตามธรรมชาติ ผู้สูงอายุไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงหนีพ้นเป็นไปตามกฎแห่งธรรมชาติ ตัวอย่างที่เด่นชัดคือ เรื่อง “เช็กส์” ที่กลุ่มผู้สูงอายุมองว่า เป็นเรื่องธรรมชาติโดยไม่เห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่า “โคแกกินหญ้าอ่อน” ดังคำสัมภาษณ์ว่า “ไม่เหมาะสม มีตัวอย่างเพื่อนผม ก็นึกว่าเป็นลูกสาว ก็รักดีดีศัพท์เขาดี แต่มันก็ไม่ค่อยจะสอดคล้องกัน ไม่สมดุลกัน อายุที่อ่อนกว่า อายุอย่างผมนะมะเขือเผาะ (หัวเราะ)” (พล.อ.ท.ดิเรก สังข์สุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2553)

การมองสภาพร่างกายที่อ่อนแอนี้ยังจะเชื่อมโยงกับมิติศาสนา คือ กฎไตรลักษณ์ ด้วยว่า เป็นเรื่องธรรมชาติ ดังคำสัมภาษณ์ของคุณทรงพล มะลิกุล (สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2553) ที่กล่าวไว้ว่า “ทุกคนก็เป็นแบบนี้ เกิดแก่เจ็บตายเป็นของธรรมดา แต่ก็มีที่จำกัดอายุก็ไม่เป็นไรก็คิดว่า ไม่แก่ก็ให้รู้ไป ทุกคนก็ต้องแก่ สักวันก็แก่ แต่จะพึ่งพาอาศัยคนอื่นหรือไม่ต่างหาก มิใช่เป็นบุคคลที่ขาดคุณสมบัติไปเลย”

ในทำนองเดียวกัน พล.อ.ท.ดิเรก สวัสดิ์สุวรรณ ก็เห็นด้วยกับคำว่า “ไม้ใกล้ฝั่ง”

เป็นเรื่องธรรมชาติ คิดได้ตอนบวชอยู่เมื่อเดินจงกรม ก็พบกับพระรูปหนึ่ง ขณะเดินจงกรมด้วยจิตสมาธิก็เห็นท่านก็คิดว่า เออ นี่คนแก่ รูปร่างแบบนี้ เห็นว่าแบบนี้ทำอะไรก็ไม่สะดวก วันหนึ่งเราก็เป็นอย่างเขา เรียกว่า ภาวนาญาณ ปัญญา เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากวิปัสณา อันนี้เป็นครั้งแรกที่ได้จากปัญญา

(พล.อ.ท. ดิเรก สวัสดิ์สุวรรณ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2553)

การนิยามร่างกายที่เชื่อมโยงกับมิตินั้นต่างไปจากสภาพสังคมข้อมูลข่าวสารที่มองว่า “ความชราเป็นสิ่งที่จัดการได้” เท่ากับว่า ผู้สูงอายุกลุ่ม OPpy มีอำนาจในการนิยามตนเองที่ต่างไปจากสภาพสังคมปัจจุบันที่ตนดำรงอยู่แต่กลับย้อนไปสู่สังคมในอดีตคือการเชื่อมโยงกับศาสนาคือความชราเป็นเรื่องธรรมชาติ

ด้านที่สอง กายกับความเป็นโรค ภาวการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นได้เมื่อผู้สูงอายุก้าวไปสู่ระบบการแพทย์ในสังคมอุตสาหกรรม และสถาบันการแพทย์ก็นิยามร่างกายด้วยโรคต่างๆ เช่น โรคเลือด โรคต่อมลูกหมากโต โรคประสาทตาเสื่อม และโรคอัลไซเมอร์

หนึ่ง สุขภาพที่อ่อนแอนี้อาจเป็นเพียงชั่วคราวและไม่ได้เป็นอุปสรรคในการใช้ชีวิตเท่าไรนัก เมื่อหายก็สามารถกลับมาใช้ชีวิตได้ใหม่ หรือแม้จะเป็นโรคที่อาจแก้ไขไม่ได้ แต่ก็สามารถใช้ชีวิตอย่างมีความสุขได้ดังปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง “ความจำสั้นแต่รักฉันยาว” (2552) ซึ่งหมายความว่า ความเป็นโรคในสังคมสมัยใหม่หรือสังคมข้อมูลข่าวสารสามารถที่จะจัดการและแก้ไขได้ ดังเช่น กรณีของคุณทรงพล มะลิกุล เมื่อแพทย์ตรวจพบว่าเป็นโรค “ติดเชื้อในกระแสโลหิต” นอกจากจะต้องรักษาแล้ว คุณทรงพล ยังใช้คอมพิวเตอร์เพื่อค้นหาที่มาของโรค อันแสดงให้เห็นว่า “ความรู้คืออำนาจ” เพื่อเข้าใจโรคและจัดการโรคด้วยตนเองมากกว่าจะมองว่าเป็นปัญหาหรืออุปสรรคดังยุคอุตสาหกรรม

เมื่อต้นปีหมอวินิจฉัยว่า ผมเป็นโรคติดเชื้อในกระแสโลหิต หมอไม่ได้บอกอะไรมากมาย ก็บอกแต่เพียงให้ยาและถ่ายเลือด ก็เลยเปิดกูเกิ้ล ก็พบชื่อโรคเป็นภาษาอังกฤษว่า Cellulitis Septicemia นี่ไงผมจดไว้เนี่ย และก็มีกรรมวิธีรักษาแบบที่หมอรักษา หากไม่รักษาก็จะกลายเป็น Sepsis หรือโลหิตเป็นพิษ ก็รักษาด้วยการให้ยาล้างเชื้อในกระแสเลือด ก็รักษาอยู่ 14 วันตั้งแต่ช่วง 1 มกราคม บังเอิญเพื่อนลูกชายคนโตมาเยี่ยมเป็นหมอ ก็เห็นขาบวมก็เลยไปโรงพยาบาลพระราม 9 ตอนนั้นยุบลงแล้ว แต่ก็ต้องรออีก 2-3 เดือน

(ทรงพล มะลิกุล, สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2553)

ด้านที่สาม การต่อสู้กับภาวะความอ่อนแอของร่างกาย หมายถึง การที่บรรดาผู้สูงอายุในกลุ่ม OPpy เตรียมตัวต่อสู้กับร่างกายที่อ่อนแอด้วยแนวทางต่างๆ นับตั้งแต่การออกกำลังกาย การใช้ยาและการแพทย์ทางเลือก และการเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์ เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงอำนาจของผู้สูงอายุในสังคมข้อมูลข่าวสารที่ใช้ความรู้ในการจัดการความชราของตนเอง ดังนี้

(1) การออกกำลังกาย เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุสามารถจัดการร่างกายไม่ให้อ่อนแอได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้สูงอายุทั้งคุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช คุณทรงพล มะลิกุลและ พล.อ.ท.ดิเรก สัมผัสสุวรรณ จึงนิยมออกกำลังกายเพื่อทำให้ร่างกายแข็งแรง

ตอนนี้ผมเล่นเทนนิส ตอนนี้ก็อายุ 76 ปีแล้ว เริ่มเล่นตั้งแต่ 40 กว่าๆ เห็นประโยชน์การออกกำลังกาย ผมจะเล่าให้ฟัง ผมคิดมีหลัก ผมอ่านที่ไอน์สไตน์บอกว่า คนเราจะประสบความสำเร็จในชีวิตต้องมีสามเรื่องคือ ทำงาน เล่นพักผ่อน ดังนั้น เล่นคือออกกำลังกาย ออกกำลังกายทำให้ชีวิตมีความสุข ทำให้ชีวิตการทำงานยืนยาวด้วย...ผมเป็นเบาหวาน และต่อมลูกหมากโต แต่ออกกำลังกายช่วยได้เยอะ อาหารก็ด้วย

(พล.อ.ท.ดิเรก สัมผัสสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2553)

(2) การใช้ยาและการแพทย์ทางเลือก เป็นอีกหนทางที่กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนี้จัดการกับความชรา โดยไม่กลัวความชรา ดังเช่น กรณีคุณทรงพล มะลิกุล มองโรคอัลไซเมอร์ว่าไม่ใช่เรื่องน่ากลัวสามารถจัดการได้ เช่นเดียวกับการชะลอวัยด้วยการออกกำลังกายแบบไทชิของคุณรัตโนวรรณ ประเสริฐอุ่มพร ดังคำสัมภาษณ์ว่า “สบายดี ไม่กลัว เพราะว่า ก็กินเปปไทน์ ก็ช่วยเรื่องความจำ ก็มีงานวิจัยบอกออกมาทั้งยุโรปกับญี่ปุ่นก็ตรงกัน เดิมเคยกินพวกหอยแต่ตอนนี้ก็ไม่ได้กินแล้วกินเปปไทน์ดีกว่า” (ทรงพล มะลิกุล, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2553)

พี่ไปออกกำลังกายไทชิ ที่ชีวาธรรม ที่หัวหิน ก็มีคนทำวิจัยอาจารย์จุฬาฯ ด้านการออกกำลังกายแล้วจะช่วยลดอนุมูลอิสระพี่ก็มาตรวจนะ ปรากฏว่าเล่นไป 1 เดือน ก็ได้ผล ลดสารอนุมูลอิสระได้ คนที่ไปส่วนใหญ่เป็นฝรั่ง....แล้วก็มีเพื่อนที่ชื่อ อัจฉรา วัชรนิชาติ ก็เขียนหนังสือเกี่ยวกับอาหารสุขภาพ “กินไม่เลือกเกือบตายแน่” เดิมเขาทำสำนักงานกฎหมาย ก็เปลี่ยนมาใช้ชีวิตใหม่เลยนะ เล่น โยคะ กินอาหาร ทำอาหาร

(รัตโนวรรณ ประเสริฐอุ่มพร, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2553)

(3) การใช้คอมพิวเตอร์ จะเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้ต่อสู้กับโรคความจำสั้น อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสรรค์และเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ในชีวิตได้อีกด้วย ดังที่ พล.อ.ท. ดิเรก สังข์สุวรรณ อธิบายว่า

หากมนุษย์ทำเป็น graph เด็กผู้ใหญ่แบ่งเป็นแกน x แกน y ก็จะได้ว่า หากเป็นเด็กก็จะจำได้ดี 100 แต่เมื่อใกล้แก่ความจำจะลดลงเป็น 0 ตรงกันข้ามผู้ใหญ่จะมี logic เต็มร้อย แต่เป็นเด็กจะเท่ากับ 0 เวลาเรียนคอมพิวเตอร์ทำให้คิดเป็น logic และผู้ใหญ่ก็มีความจำดีขึ้น

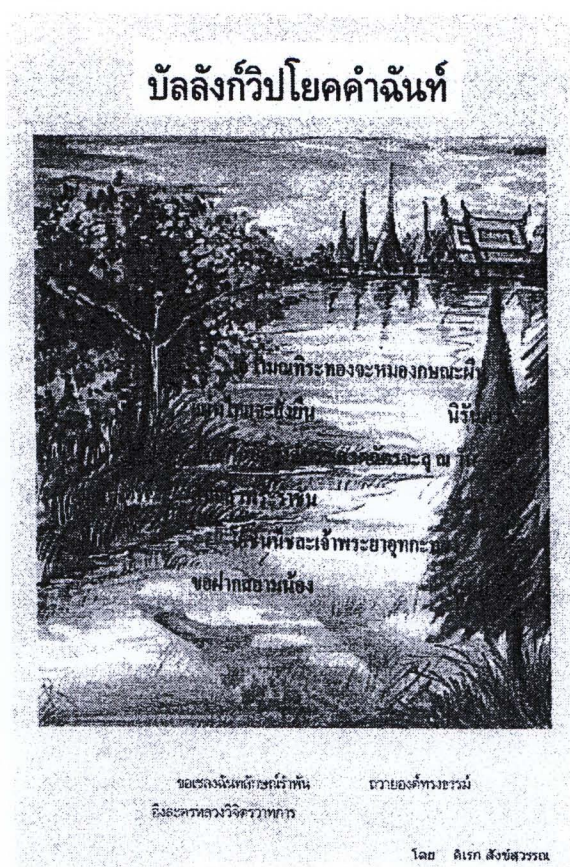
(พล.อ.ท. ดิเรก สังข์สุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2553)

นอกจากนั้น กลุ่มผู้สูงอายุยังใช้คอมพิวเตอร์เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง ทั้งในกรณีของลูกหลานและลูกน้อง

ขณะที่เด็กๆ เล่นคอมพิวเตอร์มากกว่าคุยกับเรา อาจจะเป็นเพราะเรากับเขาคุยกันคนละภาษา ดังนั้น เราต้องตามเขาให้ทัน ถ้าเด็กยอมรับเรา เราก็ไม่เป็นทุกข์ อีกทั้งต้องสั่งงานลูกน้องทำงานกับเด็กอีก 2 รุ่น ซึ่งส่วนใหญ่ต้องอาศัยระบบคอมพิวเตอร์ ถ้าเราไม่รู้จักรการใช้งานมันมันก็จะป่วนอุปสรรคในการสั่งงาน และถ้าเราไม่ชวนเขาที่จะเรียน ไม่มีอะไรในสมอง สมองก็ฝ่อเร็วอีกด้วย

(ชัยเทพ ภัทรพรไพศาล ใน ASTV ผู้จัดการออนไลน์ 17 มิถุนายน 2552 อ้างถึงใน www.junjaowka.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

ตัวอย่างที่เห็นได้เด่นชัดของการพัฒนาสมองด้วยคอมพิวเตอร์ก็คือ การทำหนังสือเล่มของ พล.อ.ท.ดิเรก สังข์สุวรรณ เรื่อง “บัลลังก์วิปโยคคำฉันท์” (2547) ซึ่งเป็นบทกลอนที่แต่งขึ้นเองและนำมาผลิตเป็นเล่มเพื่อเป็นราชสดุดีรำลึกในวัน “ตากสินมหาราช 28 ธันวาคม” ในช่วงปี พ.ศ. 2540 อีกทั้งเป็นความทรงจำในอดีตที่เคยแสดงละครเรื่องพระเจ้ากรุงธนบุรี จากนั้นได้นำกลับมาปรับแก้ไขใหม่ในปี พ.ศ. 2547 โดยจัดรูปเล่มเสียใหม่ จำนวนรวม 9 หน้า ดังรูปภาพที่

รูปภาพที่ 49 หนังสือ “บัลลังก์วิปโยคคำฉันท์”

พล.อ.ท.ดิเรก ยังนิยมที่จะสร้างภาพกราฟฟิกด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์อีกด้วย
ดังเช่น ภาพในการ์ดอวยพรปีใหม่ พ.ศ. 2550 นำภาพดอกไม้สวรรค์ที่พบเห็นในหนังสือธรรมะมา
ดัดแปลงและเติมแต่งภาพต้นฉบับโดยภาพส่วนบนเป็นภาพต้นฉบับ ส่วนภาพส่วนล่างเป็นภาพที่
ทำขึ้นเอง พร้อมทั้งยังได้แต่งคำกลอนประกอบภาพ ดังรูปภาพที่ 50

รูปภาพที่ 50 การ์ดอวยพรปีใหม่

เช่นเดียวกันกับ พญ.คุณหญิงนงนุช ศิริเดช ก็เห็นพ้องด้วยว่าการทำการ์ดอวยพร นอกจากเป็นการพักผ่อนแล้วยังได้สร้างสรรค์อะไรใหม่ๆ ได้

ออกแบบมาประมาณ 30 กว่าแบบ ซึ่งตัวเองใช้เวลาหลังเลิกงานกลับบ้าน มีเวลาว่างนิดหน่อยก็นั่งอยู่หน้าคอมพิวเตอร์เพื่อทำการ์ด หรือในช่วงวันหยุด แม้จะไม่ค่อยมีเวลาว่างมากนัก แต่ก็พยายามทำและคิดแบบใหม่ๆ ขึ้นมาเสมอๆ ยิ่งทำก็ยิ่งรู้สึกว่าคุณดีและน่ารักเป็นความสนุก และได้คิดอะไรใหม่ๆ สิ่งที่สวยงามที่นำมาใส่ลงในการ์ด การทำแบบนี้เสมือนเป็นการพักผ่อนอย่างหนึ่ง เพราะปกติก็ค่อนข้างเครียดกับงาน

(พญ.คุณหญิงนงนุช ศิริเดช ไทยรัฐ 22 มกราคม 2545)

อ้างอิงใน www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สร้างภาพ และการจัดพิมพ์การ์ดและหนังสือเล่ม ช่วยให้ทำให้เกิดการพัฒนาสมองและจินตนาการของผู้สูงอายุในกลุ่ม OPPY และยังแสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุยังมีคุณค่าและมีพลังสร้างสรรค์อยู่

ด้านที่สี่ ร่างกายกับความงาม ในกลุ่มสตรีของ OPPY ยังมองร่างกายคู่กับความงาม ในเมื่ออายุที่เพิ่มมากขึ้นร่างกายก็ต้องเผชิญกับความเหี่ยวแห้งโรยรา ซึ่งเป็นคู่ตรงกันข้ามกับความต้องการของสตรี และแม้จะเป็นสตรีที่มีวัยสูงอายุก็ตามที่ ความชราเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ จึงต้องหันมาสู่การพยายาม “ชะลอ” ความชราออกไป เพียงแต่อาจจะไม่ใช้การ “หยุดยั้ง” ความชรา ดังเช่นวาทกรรมหลักในสังคมข้อมูลข่าวสาร แต่กลับเชื่อมโยงกับสังคมเกษตรกรรมที่มองว่า “ความแก่เป็นเรื่องธรรมชาติ” ประกอบกับเนื่องจากสตรีในกลุ่ม OPPY เป็นกลุ่มสตรีที่มีฐานะ จึงมีเงินที่จะใช้จ่ายเพื่อป้องกันความชราที่เข้ามาใกล้กาย สตรีกลุ่มนี้จึงไม่ได้ปฏิเสธ anti aging หรือ การบริโภคผลิตภัณฑ์เสริมความงาม แต่จะปฏิเสธการหยุดยั้งความชราด้วย stem cell ดังคำสัมภาษณ์ที่กล่าวไว้ว่า “stem cell ได้ผลจริงหรือ พี่ว่าปล่อยให้เป็นธรรมชาติ ยกเว้นที่เป็นอันตรายถึงชีวิต ไม่เห็นด้วยกับการชะลอความแก่ แต่หาก anti aging อันนี้พี่เห็นด้วย คือ หากมีชีวิตอยู่ก็ทำให้ดูดี แต่ไม่ใช่ยืดอายุ หากทำให้ดูดีขึ้นก็ทำ เพื่อความสุขของตนเอง” (คุณนฤพร ปันยารชุน, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2553)

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสถานะแห่งความแก่ชรามีนัยด้านลบ โดยเฉพาะด้านความสวยความงาม สตรีกลุ่มนี้จึงไม่ต้องการให้ถูกเรียกว่า “แก่” “ชรา” และเกี่ยวข้องกับความชรา เช่น การรดน้ำขอพร ดังคำสัมภาษณ์ว่า “ความจริง 60 ปีก็ใช่ แต่เราไม่ยอมรับ เราไม่ชอบให้คนมาคุกเข่าไหว้ ชอบแบบเป็นเพื่อนๆ กันมากกว่า ขอมาคุย แต่มารรดน้ำขอพรไม่เอา แต่ก็ยังเป็นประเพณีที่ดีค่ะ” (ม.ร.ว. ทิพพาวดี ดุลละละมีพะ, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2553)

แนวคิดดังกล่าวต่างไปจากกลุ่มผู้ชายสองท่าน คือ คุณทรงพล มะลิกุล และ พล.อ.ท.ดิเรก สังข์สุวรรณ ที่มองว่า ความแก่เป็นเรื่องธรรมชาติ ดังวาทกรรมหลักในสังคมเกษตรกรรม ตัวอย่างเช่น ความคิดที่ว่าเช็สเป็นเรื่องที่ไม่ใช่สำหรับวัยนี้แล้ว และส่วนที่สำคัญก็คือ ทั้งสองใช้ธรรมะเข้ามาเป็นตัวอธิบายเรื่องความชรา ดังที่อธิบายไปแล้วในข้างต้น

กล่าวโดยรวม เมื่อพิจารณาการให้ความหมายร่างกายทั้งสี่ด้านพบว่า กลุ่ม OPPY จะมีทั้งวาทกรรม (1) การยอมรับความหมายของกายในยุคอดีต คือ ร่างกายที่อ่อนแอ เป็นไปตามธรรมชาติ นับต่อมาจนถึงการแพทย์ และ (2) เริ่มปฏิเสธแนวคิดของความอ่อนแอตามคติทางการแพทย์ในสังคมอุตสาหกรรม ด้วยการนิยามร่างกายเสียใหม่ตามสังคมข้อมูลข่าวสารที่สามารถจัดการได้ ด้วยการแพทย์ทางเลือก การออกกำลังกาย และการใช้คอมพิวเตอร์ ตลอดจน

(3) หากเป็นกลุ่มสตรี ร่างกายก็จะเกี่ยวโยงกับความงาม และที่สำคัญคือ การบริโภคสินค้าเพื่อชะลอความชราได้แต่อาจยังไม่หยุดยั้งความชราดังสังคมข้อมูลข่าวสาร

การนิยามความหมายร่างกายดังกล่าวได้ก็เพราะกลุ่ม OPPY เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีลักษณะประชากรศาสตร์ รายได้ การศึกษา สถานภาพในระดับสูง ประกอบทั้งมีสุขภาพะที่ดี โดยเฉพาะด้านร่างกาย แม้จะมีบางส่วนที่เริ่มมีปัญหาเรื่องสุขภาพแต่ก็มีใช้เรื่องใหญ่อะไรเพราะอยู่ใกล้หมอและโรคดังกล่าวก็ควบคุมได้ด้วยการแพทย์และการแพทย์ทางเลือก ทำให้กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนี้สามารถต่อสู้และสร้างความหมายด้านร่างกายในด้านบวกได้ดี แม้ภายในกลุ่มจะนิยามร่างกายในลักษณะใกล้เคียงกัน แต่ก็มีความแตกต่างกันโดยเฉพาะในประเด็นเรื่องเพศ หากเป็นเพศหญิงการมองร่างกายก็จะยังเกี่ยวเนื่องกับเรื่องความงามไม่สร้าง เพียงแต่เป็นความงามที่ไม่ได้ก้าวไปสู่การหยุดยั้งความชรา เพราะยังคงอยู่บนพื้นฐานวิถีคิดเชิงพุทธศาสนา

(2) ใจ

แม้ผู้สูงอายุในกลุ่ม OPPY จะเป็นกลุ่มที่มีลักษณะประชากรศาสตร์ในเกณฑ์ดี ทั้งด้านชนชั้น การศึกษา สถานภาพ แต่เมื่อสังคมสมัยใหม่ได้ก้าวเข้ามาและนิยามความหมายผู้สูงอายุในเชิงลบผ่านแนวคิดเรื่องการเกษียณอายุ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ก็ได้รับผลกระทบในด้านจิตใจไม่มากนักน้อย เช่น การอยู่กับบ้านเพียงลำพัง ความเหงาหงอย และการลดบทบาทของตนเองจากที่ผ่านมา แม้บางท่านอาจมิได้เกษียณโดยตรงแต่ก็เริ่มลดบทบาท กลุ่ม OPPY จึงพยายามต่อสู้ความหมายดังกล่าวและสร้างความหมายของผู้สูงอายุเสียใหม่ให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงอยู่ในสังคมสมัยใหม่อย่างมีความสุข

การต่อสู้นี้สามารถจำแนกในสองด้าน ด้านแรก การปรับตัวปรับใจให้เข้ากับสภาวะหลังเกษียณ และด้านที่สอง การหวนคืนสู่อดีตหรือการระลึกความหลัง

ด้านแรก การปรับตัวปรับใจของผู้สูงอายุ เนื่องจากในสังคมอุตสาหกรรมผู้สูงอายุประสบกับปัญหาการที่ไม่ได้ทำงานอีกต่อไปและการถูกลดบทบาทของตน ภาวะดังกล่าวก็ส่งผลกระทบต่อกลุ่ม OPPY ซึ่งทำงานอยู่ในภาคอุตสาหกรรมด้วย จึงต้องปรับตัวปรับใจใหม่โดยเน้นให้ทำใจให้มีความสุข ไม่ใจร้อน และการปลง ไม่คิดว่า อายุที่เพิ่มขึ้นเป็นอุปสรรคของชีวิต ดังปรากฏในคำบอกกล่าวของประธานชมรม และสมาชิกดังต่อไปนี้ “ความแก่มาแล้ว อยู่แล้ว ไม่ต้องไปถามหาเพื่อนฝูงบางคนอายุไม่เท่าไร เรื่องพวกนี้เขาบอกไม่เอาแล้ว สำหรับฉันแล้วอายุเป็นเพียงตัวเลข” (คุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช อ้างถึงในผู้จัดการ พุศศิกายน 2542: 171)

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้สูงวัยที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไปคือ ความเหงาและว้าเหว่ เมื่อเกิด ความเหงาขึ้นมากก็มักจะคิดอะไรต่อมิอะไรให้ยุ่งไปหมด จึงทำให้เกิดผลกระทบทั้ง สุขภาพกายและสุขภาพใจ ทั้งยังส่งผลต่อลูกหลาน ดังนั้นสิ่งแรกที่คนในวัยนี้พึง ระวังคือ ปรับทัศนคติตนเอง...ก่อนอื่นต้องไม่บอกว่า ตัวเองแก่ ฉันทำไม่ได้ ความ แก่ของตัวไม่ได้หมายความว่าทำอย่างอื่นไม่ได้ เช่น เมื่อก่อนเคยตีเทนนิสได้ แต่เดี๋ยวนี้ตีไม่ได้ ก็ทำไม่ได้ไปตีกอล์ฟละ เราต้องปรับทัศนคติก่อน เมื่อก่อนดิฉัน ไม่มีเวลาทำอาหารทำกับข้าว เดี่ยวนี้พอมีเวลา เราก็ทำอาหารแจกลูกหลานได้ หรือทำอะไรช่วยสังคม องค์กรต่างๆ ไม่กลัวหรือเขินจนเกินไปที่จะขอเข้าไป ช่วยเขา

(คุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช ในเสาวณีย์ เกษมวัฒนา โพสต์ทูเดย์ 14 พฤษภาคม 2550
อ้างถึงใน www.happy.oppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

ทุกวันนี้ไม่มีเครียด ไม่มีเหงา ไม่มีเวลาป่วย และไม่นึกถึงอายุของตัว ความจริงวัย ที่สูงขึ้นก็มีประโยชน์กับชีวิต กาลเวลาและประสบการณ์สอนให้เรามองอะไรที่ ลึกซึ้งขึ้น และใจเย็นๆ กับคนรอบข้างโดยเฉพาะผู้ร่วมงาน ไม่ต้องเคร่งเครียดกับ เขานัก สื่อสารกับเขาด้วยอารมณ์ขัน

(คุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช ในอนุสรณ์ ทองอุไร โพสต์ทูเดย์ 14 กรกฎาคม 2546
www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

เกษียณแล้วไม่รู้สึคว้าว้าเหว่ รู้สึคว่าเป็นวิถีชีวิต ต้องเป็นแบบนี้ ต้องพูดเรื่องธรรมะ จะเห็นชัด ธรรมะเป็นหลักคิดในใจ หากใช้หลักคิดก็ไม่รู้สึคว้าว้าเหว่ ผมเคยบวชตอน เป็นหนุ่มทั้งพรรษาก็เอามาช่วยได้...ไม่คาดหวังอะไรในชีวิต คิดเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

(พล.อ.ท.ดิเรก สวัสดิ์สุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2553)

การปรับตัวให้เข้ากับชีวิตหลังเกษียณอีกทางหนึ่งก็คือ “การเปลี่ยนวิถีชีวิต” ด้วย การเดินตามวิถีชีวิตผู้สูงอายุยุคใหม่ตามแบบตะวันตก เช่น การทำกิจกรรมต่างๆ นอกบ้าน โดยเฉพาะสำหรับกลุ่มนี้คือ การใช้คอมพิวเตอร์ เพราะเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้ชีวิตหลังเกษียณ สามารถดำเนินต่อไปได้อย่างมีสุข ทั้งกับตนเอง ครอบครัว และการแสวงหาเพื่อนใหม่ ไม่อยู่กับ บ้านอย่างเดียว ดังคำบอกกล่าวที่ว่า “มีความสนใจสิ่งต่างๆ รอบตัว เกษียณแล้วไม่อยู่กับบ้าน จะ เขียวเฉาไปหมด ทำตัวเหมือนเดิม สนใจสิ่งรอบตัว บอกเพื่อนๆ ที่เกษียณแล้ว ก็บอกเขาอย่าอยู่

เคยๆ จะเผลอตาย ออกจากบ้านทุกวัน เพราะเจ้าหมาน้อยชอบเที่ยว (หัวเราะ)” (นฤพร ปันยารชุน, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2553)

เพราะถ้าว่างมากก็จะเหงา พอเหงาเสร็จก็จะคิดมาก ฟุ้งซ่านและไม่สบายใจ ซึมเศร้า ที่นี้สุขภาพไม่ดีก็จะตามมา พยายามหาอะไรทำ มีกิจกรรมเล็กๆ น้อยๆ ขึ้นอยู่กับความชอบ ความเหมาะสมของแต่ละคนทำไป เพลินๆ มีความสุข ชีวิตจะได้มีความหมายขึ้น อย่างตัวฉันไม่มีใครเขาบังคับให้ทำนะ แต่สมัครใจที่จะทำเอง หาเรื่องทำแก้เหงาไป ไม่เหี่ยวแห้ง และภูมิใจว่า ยังทำประโยชน์แก่สังคมได้อยู่

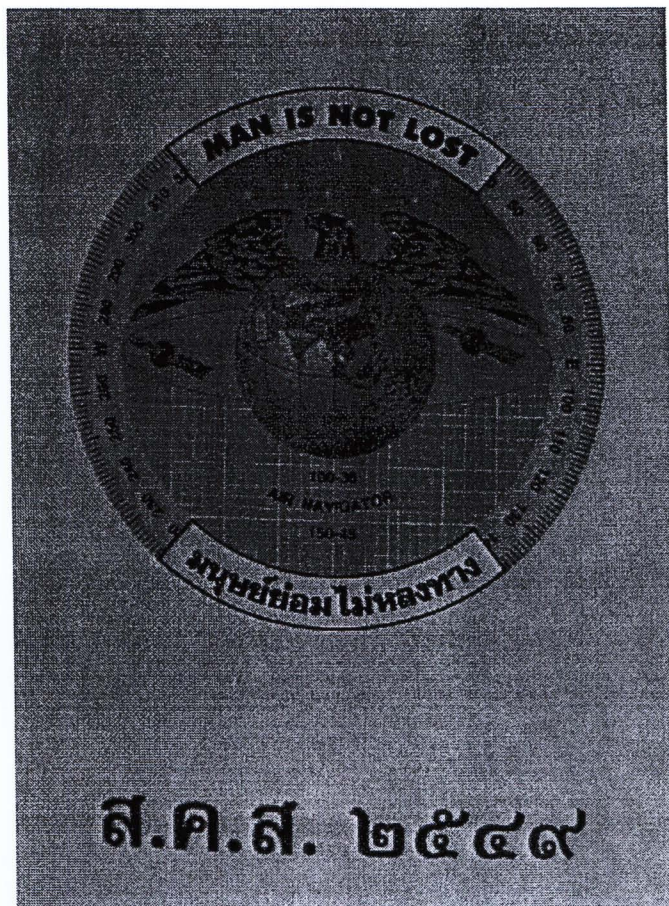
(คุณหญิงชนัน จาติกวณิช ในอนุสรณ์ ทงอุไร โพสต์ทูเดย์ 14 กรกฎาคม 2546

อ้างถึงใน www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

นอกจากนั้น ยังอาจต้องมีการเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุ ดังตัวอย่างเช่น คุณรัตโนวรรณ ประเสริฐอำพร หนึ่งในสมาชิกกลุ่มรักวันอาทิตย์ ปัจจุบันอายุ 55 ปี แต่คุณรัตโนวรรณ เตรียมตัวก่อนเกษียณโดยลดภาระการทำงานลง และทำกิจกรรมต่างๆ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น การออกกำลังกาย การเล่นเกมคอมพิวเตอร์ การเล่นเกมสล็อต การเรียนวาดสีน้ำ เป็นต้น

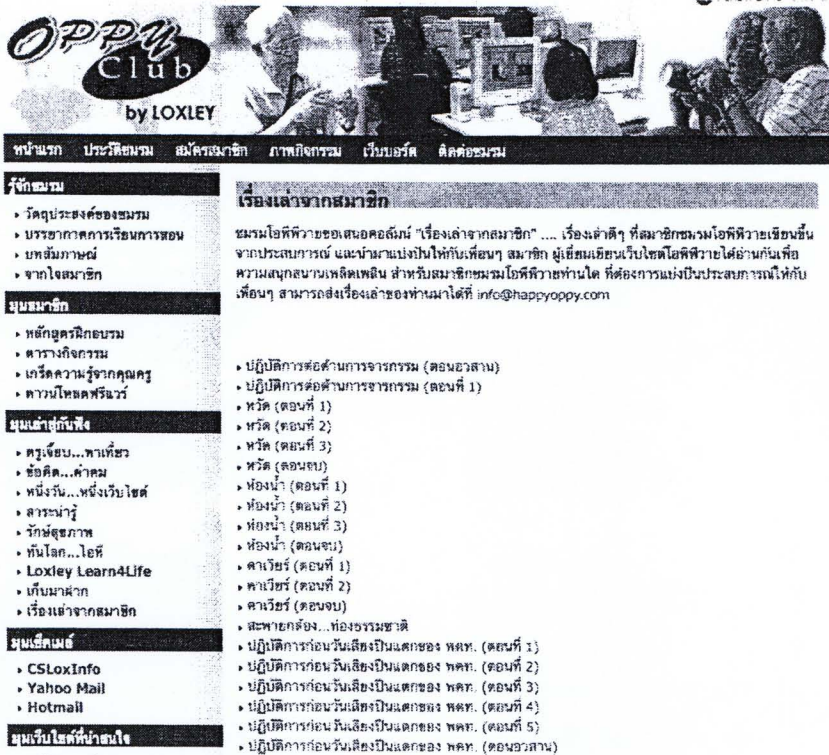
ด้านที่สอง การหวนคืนสู่อดีตหรือการระลึกความหลัง หมายถึง การที่ผู้สูงอายุยังคงระลึกถึงความหลังในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งความหลังครั้งยังทำงานในช่วงวัยที่รุ่งโรจน์ ตัวอย่างที่เห็นได้เด่นชัดคือ การที่ผู้สูงอายุบางท่านนอกจากเล่าเรื่องอดีตแล้ว ยังผ่านการผลิตสื่อขนาดเล็ก เช่น การ์ดอวยพร การนำภาพเก่าๆ ที่เป็นฟิล์มมาแสกนเป็นระบบดิจิทัล เป็นต้น

พล.อ.ท.ดิเรก สวัสดิ์สุวรรณ อดีตเป็นต้นหนแห่งกองทัพอากาศไทย หลังจากได้เข้ามาในชมรม OPpy แล้ว ได้เรียนรู้วิธีการผลิต “การ์ดอวยพร” ด้วยคอมพิวเตอร์ ภายหลังจากนั้นก็ได้นำมาผลิตเป็นการ์ดแจกจ่ายให้กับเพื่อนและญาติมิตร เนื้อหาและรูปลักษณะในการ์ดในปี พ.ศ. 2549 ดังรูปภาพที่ 51

รูปภาพที่ 51 การ์ดอวยพรปี พ.ศ. 2549

จากภาพจะพบสัญลักษณ์ของต้นหน ซึ่งแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของการเป็นทหารในอดีต ประกอบทั้งข้อความที่ระบุว่า “มนุษย์ย่อมไม่หลงทาง” และกำกับด้วยภาษาอังกฤษว่า “Man is not Lost” ยิ่งไปกว่านั้น พล.อ.ท.ดิเรก ยังได้ส่งบทความของตนขึ้นบนเว็บไซต์ www.happyoppy.com จำนวน 2 เรื่อง คือ “ปฏิบัติการต่อต้านการจารกรรม” และ “ปฏิบัติการก่อนวันเสียงปืนแตกของ พคท.” ด้วยนามแฝงว่า เชมโนชม ดังรูปภาพที่ 52

รูปภาพที่ 52 คอลัมน์ใน www.happyoppy.com

การย้อนระลึกถึงอดีตแม้จะดูเหมือนว่า เป็นการตอกย้ำอัตลักษณ์ของตนในอดีตที่มีความยิ่งใหญ่ มีคุณค่า แต่หากพิจารณาในอีกด้านหนึ่งก็พบว่า สามารถเป็นบทเรียนที่สั่งสอนคนรุ่นต่อไปผ่านประสบการณ์ของคนรุ่นเก่า

ดังนั้น สภาพจิตใจของผู้สูงอายุในกลุ่ม OPPY จึงค่อนข้างมีแง่บวกและไม่ยอมรับต่อความอ่อนแอที่สังคมที่ผ่านมาสรางขึ้น โดยท้าทายความหมายและสร้างนิยามขึ้นมาใหม่ให้ผู้สูงอายุต้องเตรียมตัวเตรียมใจและแสวงหากิจกรรมที่จะทำตามวาทกรรมผู้สูงอายุยุคใหม่

(3) สังคม

จากปัญหาสภาวะทางจิตใจของผู้สูงอายุจากสังคมอุตสาหกรรมต่อเนื่องถึงยุคสังคมข้อมูลข่าวสาร ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY จึงเริ่มที่จะนิยามมิติเชิงสังคมด้วยวาทกรรมผู้สูงอายุยุคใหม่ว่า ผู้สูงอายุไม่จำเป็นต้องอยู่กับบ้านอย่างไร้ค่า และปฏิเสธข้อจำกัดทางด้านร่างกายและการเกษียณอายุที่จำกัดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุอยู่เฉพาะภายในบ้าน และสำหรับกลุ่ม OPPY ผู้สูงอายุยังสามารถก้าวไปสู่โลกภายนอกทางสังคมได้ และตัวช่วยก็คือ “คอมพิวเตอร์” ซึ่งมีได้เป็นเพียง “เทคโนโลยี” แต่กลายเป็นสะพานเชื่อมสายสัมพันธ์ของผู้สูงอายุกับสังคม

การก้าวสู่โลกภายนอกด้วยคอมพิวเตอร์ทำให้เกิดคุณูปการในหลายด้าน คือ การสร้างสายสัมพันธ์ในระดับสังคม การทำประโยชน์เพื่อสังคม ความทันสมัย และอาชีพใหม่

ด้านแรก การสร้างสายสัมพันธ์ในระดับสังคม ในอดีต สายสัมพันธ์ของกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนี้จำกัดอยู่ในแวดวงการทำงาน แต่หลังจากการเกษียณอายุ สายสัมพันธ์ที่มีมาก็ถูกตัดขาดลง ดังนั้น วิธีการต่อสู้ก็คือการสร้างสายสัมพันธ์เส้นใหม่ขึ้นมา ทั้งการต่อสายสัมพันธ์เดิมกับครอบครัวโดยเฉพาะบรรดาคนรุ่นหลาน รวมถึงเพื่อนใหม่โดยเฉพาะเพื่อนในชมรม ดังที่ประธานชมรมคุณหญิงชนนี กล่าวไว้ว่า

ผู้สูงอายุทุกวันนี้มักไม่มีอะไรทำ พอไม่มีอะไรทำก็จะคิดถึงแต่เรื่องของตัวเองมากเกินไปและเกิดภาวะเศร้าหมอง จนบางครั้งก็ต้องเรียกร้องความสนใจจากลูกหลาน จนเกิดเป็นปัญหาส่วนเกินของครอบครัวในที่สุด การทำเป็นชมรมเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีสังคม และสามารถค้นหาข้อมูลที่สนใจได้ แถมยังเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ในครอบครัวให้ผู้สูงอายุคุยกับลูกหลานในเรื่องเดียวกันได้

(คุณหญิงชนนี จาติกวณิช ในอ้อมสรวง เบลินวิธ 5 กรกฎาคม 2543 อ้างถึงใน www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

ม.ร.ว. ทิพพาวดี ดุลละละมีพะ (สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2553) ยังเล่าให้ฟังเพิ่มเติมว่า การใช้คอมพิวเตอร์จะมีประโยชน์ทั้งการได้เห็นหน้าหลานในเฟซบุ๊ก (facebook) แล้วยังใช้เพื่อสื่อสารกับกลุ่มราชินีลูกเดียวกันอีกด้วย ซึ่งเท่ากับเป็นการต่อยอดสายสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและตระกูลเดียวกันให้เหนียวแน่นยิ่งขึ้น

ในด้านของเพื่อนชมรม การเข้ามาเรียนคอมพิวเตอร์ในชมรม OPpy จะทำให้เกิดการสร้างเพื่อน สร้างสัมพันธ์กัน เมื่อมาเรียนก็จะทำให้เกิดความสุขสนุกสนานไม่เหงาเหงามาจากการสังเกตการณ์การเรียนการสอนของกลุ่มรักวันอาทิตย์ก็พบว่า ทั้งก่อนระหว่างและหลังเรียน บรรดาสมาชิกในชมรมก็จะพูดคุยกันสนุกสนาน และบางครั้งก็แซวกันด้วย ดังคำบอกเล่า “เป้าหมายคือ เรียนเพื่อความสุข ความอบอุ่น ได้เจอเพื่อน มีการกระเช้าเข้าหาหยั่งตลอดเวลา เป้าหมายเจอกันมากกว่า” (ทรงพล มะลิกุล, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2553)

จากการสังเกตการณ์การเรียนการสอนคอมพิวเตอร์ของกลุ่ม “รักวันอาทิตย์” (7 พฤษภาคม 2553) ก็พบเห็นจริงๆว่า กลุ่มผู้สูงอายุต่างพากันพูดคุยกันอย่างสนุกสนาน ดังเช่น พล.อ.ท.ดิเรก สังข์สุวรรณ บ่นว่าเครื่องคอมพิวเตอร์ที่บ้านมีปัญหา คุณทรงพล มะลิกุล ก็แซวว่า

คุณทรงพล: สงสัยเครื่องท่าน go to hell แล้ว สงสัยต้องเอาไปบริจาคที่วัด
สวนแก้ว วัดสวนแก้วเขาต้องการ ผมก็เอาไปบริจาคแล้ว
(หัวเราะ)

พล.อ.ท.ดิเรก: เอ เครื่องผมทีนี่เป็นอะไรก็ไม่รู้เปิดไม่ได้

ครูเจี๊ยะ สงสัยมีไวรัส คุณดิเรก เอาไวรัสมาติด สงสัยคุณดิเรกเลี้ยงไวรัส
ไว้เยอะ” (หัวเราะ)

พล.อ.ท.ดิเรก thumb drive อันนี้อันใหม่ ไม่น่าจะมีนะ (หัวเราะ)

คุณทรงพล น่าจะเปลี่ยนเครื่องใหม่ได้แล้ว และเปลี่ยนพรีนเตอร์ใหม่ด้วย

เช่นเดียวกันกับภาพยนตร์เรื่อง “ความจำสั้นแต่รักฉันยาว” (2552) ก็นำเสนอภาพ
ความรักของผู้สูงอายุที่พบรักกันในห้องเรียนคอมพิวเตอร์ ในนามของป้าพิศมัย กับลุงจำรัส ความ
รักของทั้งสองกลับมีอุปสรรคเนื่องจากลูกและการที่ลุงจำรัสเป็นอัลไซเมอร์ในช่วงสุดท้าย
แต่เป้าหมายของการนำเสนอก็คือ การแสดงให้เห็นถึงความรักเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้แม้ในตัว
ผู้สูงอายุเอง “ในช่วงแรกวางแผนตั้งชื่อว่า “เริ่มใหม่ได้อีก” ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงการเริ่มใหม่ได้ไม่
สิ้นสุด มิใช่จุดจบของชีวิต” (ยงยุทธ ทองกองทุน, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2553)

นอกเหนือจากการสร้างกลุ่มเพื่อนที่เห็นหน้าค่าตาแล้ว การใช้คอมพิวเตอร์ยัง
สร้างเครือข่ายเพื่อนในโลกดิจิทัลอีกด้วย โดยที่ผู้สูงอายุสามารถรวมกลุ่มเพื่อนใหม่ที่มีความ
แตกต่างด้านเพศ วัย เชื้อชาติ แต่กลับมีความสนใจร่วมกัน ดังที่คุณณฤร ปันยารชุน อธิบายไว้
ดังนี้

อายุก็คละกันไป มีเด็กด้วย ไม่น่าจะมีแก่กว่านี้แล้ว (หัวเราะ) เด็กที่เข้ามาก็จะมี
interest ร่วมกัน เช่น การวาดเพ้นท์กระเบื้อง พี่เป็นสมาชิกพอซเซอเลนอินเทอร์
เนชั่นแนล ร้อยลูกปัด Bread and Buttons จัดดอกไม้ญี่ปุ่น พี่เคยเชิญครูฝรั่งมา
สอนที่ Hobby House พอเขากลับไปเขาก็พูดต่อ ก็จะมีคนมา post ติดต่อกับเรา
ถามเรื่องโน้นเรื่องนี้ พี่คิดว่า ประโยชน์ของอินเทอร์เน็ตคือ การที่เราอยู่ในกลุ่ม
interest เดียวกัน หากไม่มีก็จะไม่รู้ว่ามีคนพวกนี้ด้วย

(ณฤร ปันยารชุน, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2553)

ด้านที่สอง การทำประโยชน์เพื่อสังคม หมายถึง การที่ผู้สูงอายุสามารถนำภูมิ
ปัญญาที่ผ่านมา และความรู้ชุดใหม่จากการเรียนรู้คอมพิวเตอร์มาจัดทำประโยชน์เพื่อสังคมได้
ตัวอย่างเช่น

-การใช้ความรู้คอมพิวเตอร์มาเป็นสื่อการสอน ผลิตเป็นพาวเวอร์พอยท์ (powerpoint) (คุณทรงพล มะลิกุล พล.อ.ท.ดิเรก สัมภาษณ์ และคุณนฤพร ปันยารชุน)

-การผลิตวีซีดีทัศนศึกษา (คุณทรงพล มะลิกุล)

-การแนะแนวหรือปฐมนิเทศสมาชิกใหม่ในชมรม (คุณทรงพล มะลิกุล พล.อ.ท.ดิเรก สัมภาษณ์ และคุณนฤพร ปันยารชุน)

- การทำเฟสบุ๊ค (facebook) รวบรวมเพื่อนในกลุ่มมาแต่อดี เพื่อติดต่อสื่อสารระหว่างเพื่อนฝูง (คุณรัตโนวรรณ ประเสริฐอัมพร)

-การนำเอาเนื้อหาเรื่องราวของตนมาลงในเว็บไซต์ www.happyoppy.com ดังเช่น บทความเกี่ยวกับงานข่าวกรองของเชิง มโนชม (นามแฝงของ พล.อ.ท.ดิเรก สัมภาษณ์) บทความเรื่องความรู้ของสมพูน ปันจิตานนท์ เรื่อง ห่องน้ำ คาร์เวียร์ และหวัด แต่ทั้งหมดนี้ยังคงมีปริมาณน้อยอยู่ จากการสัมภาษณ์พบว่า อาจเนื่องจากปัญหาของคอมพิวเตอร์ที่สลับซับซ้อน โดยเฉพาะกรณีของการพิมพ์ภาษาไทย ทำให้เวลานำข้อมูลขึ้นไปก็อาจทำให้ไม่สมบูรณ์ (พล.อ.ท.ดิเรก สัมภาษณ์, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2553) ต่างไปจากงานของหม่อมหลวงศุภนิศา เกษมสันต์ (2546) ที่มองว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักจะนิยมอ่านข้อมูลมากกว่าจะเผยแพร่ข้อมูลในระบบอินเทอร์เน็ต

การใช้อินเทอร์เน็ตส่วนใหญ่แล้วพบว่า มักจะการใช้การส่งข่าวสารในลักษณะ forward กันในกลุ่มมากกว่า (รัตโนวรรณ ประเสริฐอัมพร, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2553) เช่น คุณหญิงชนิ จาติกวณิช ส่ง forward ข้อความ “Word of Wisdom” หรือคุณนฤพร ปันยารชุน (สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2552) ได้เล่าว่า ส่งข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว สูตรทำอาหารให้กับเพื่อนต่างประเทศค่อนข้างบ่อย

ทั้งนี้ การทำกิจกรรมดังกล่าวมิได้มีเป้าหมายเรื่องเงินแต่เป็นเรื่องของการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข เช่น

ทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ใช้ความรู้ความสามารถ ประสพการณ์বারมีที่เพาะ บ่มโดยวัยเพื่อบรรเทาความเหงาตามประสานก่ หางานอดิเรกทำ โดยเฉพาะ สิ่งบำรุงกาย บำรุงใจ การอยู่ในที่สงบ หากมีโอกาสจะเล่นกีฬาช่วยรังความร่วงโรยไว้ได้ โดยเฉพาะกีฬาออลฟ์กีวนนกกชุก

(คุณหญิงชนิ จาติกวณิช ในเมล็ดข้าว สกุลไทย 2544 อ้างถึงใน www.sakulthai.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2552)

การมองว่า ผู้สูงอายุเป็นคนที่เริ่มเข้าสู่วัยที่เรียกว่าสมควรแก่การหยุดพัก และ
 ละวางจากภาระหน้าที่จึงไม่ถูกต้องเท่าใดนัก เพราะผู้สูงอายุบางคนแม้จะล่วงเลย
 วัยเกษียณแล้วก็ตาม ก็ยังมีความสามารถในการทำงาน เช่น เป็นที่ปรึกษาให้แก่
 องค์กรเพื่อดึงเอาประสบการณ์มาใช้ให้เกิดประโยชน์

(ฐานเศรษฐกิจ ปีที่ 27 ฉบับที่ 315 วันที่ 15-18 เมษายน 2550 อ้างถึงใน
 www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

กิจกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการปฏิเสธความหมายที่มองว่าผู้สูงอายุควรจะ
 หยุดพักอยู่กับที่ แต่กลับมองว่า ตนเองสามารถทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างดี
 และไม่เป็นการของสังคม

อย่างไรก็ตาม การทำกิจกรรมเพื่อสังคมนั้น ยังเป็นกิจกรรมในระดับปัจเจกบุคคล
 เช่น การทำงานกุศลเองของคุณณฤวรร บันยารชุน คุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช ม.ร.ว. ทิพพาวดี
 ดุลละลัมพะ หรือการสอนหนังสือของ พล.อ.ท.ดิเรก สวัสดิ์สุวรรณ และคุณทรงพล มะลิกุล

เหตุผลที่ผู้สูงอายุในกลุ่มนี้ดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมในระดับปัจเจกบุคคล
 มากกว่าการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรม ประการแรก ปัจเจกบุคคลในชมรมนี้ค่อนข้างเข้มแข็ง ทั้ง
 กำลังเงิน กำลังปัญญา และมีภูมิหลังที่ดีอยู่แล้ว เช่น เป็นอดีตผู้บริหารระดับสูง ข้าราชการ
 ระดับสูง จึงไม่จำเป็นต้องรวมตัวกันและพึ่งพาคนในชมรมคนอื่นเพื่อทำกิจกรรมเพื่อสังคม กล่าว
 อีกนัยหนึ่งคือ ต่างคนต่างทำก็ทำกิจกรรมเพื่อสังคมได้

ประการที่สอง การรวมตัวกันของผู้สูงอายุภายในสังคมเมืองขนาดใหญ่และทำ
 กิจกรรมเพื่อสังคมมิใช่เป็นเรื่องง่ายดายนัก เพราะปัญหาของสังคมเมืองมีขนาดใหญ่และต้องใช้
 พลังค่อนข้างมากเป็นพิเศษ

และประการที่สาม ความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มผู้สูงอายุ ทั้งเรื่องความ
 สนใจ การมีเวลว่าง จึงทำให้รวมตัวกันยาก ดังที่ ม.ร.ว. ทิพพาวดี ดุลละลัมพะ (สัมภาษณ์, 3
 มิถุนายน 2553) กล่าวเสริมว่า อาจเนื่องจากแต่ละคนท่านก็มีงานของตนเอง และแต่ละคนก็ยุ่ง
 มากไม่สามารถรวมตัวกันได้เพื่อทำกิจกรรม

การที่ไม่สามารถรวมตัวกันทำกิจกรรมเพื่อสังคมทำให้การรวมตัวกันเข้าสู่ชมรม
 OPPTY จะมีลักษณะ “รับ” อัตลักษณ์มากกว่า “สร้างหรือให้” อัตลักษณ์ ขยายความได้ว่า เป็นการ
 “รับ” อัตลักษณ์ใหม่ในด้านบวกคือ “ความทันสมัย” เข้ามาผสมกับตนเอง แต่มิได้ “สร้างหรือให้”
 อัตลักษณ์แก่ชมรมผู้สูงอายุในด้านบวกอื่น เช่น เป็นผู้สูงอายุที่มีความรู้ ภูมิปัญญา เป็นผู้ทำเพื่อ
 สังคม ความหมายของผู้สูงอายุจึงยังคงอยู่เท่าเดิมไม่ได้ขยายออกไปมากนัก และยังมีนัยยะ

เชิงลบ ผู้สูงอายุที่เข้ามาจึงมักจะย้อนกลับไปสู่อัตลักษณ์เดิมของตนมากกว่า เช่น การเป็นอดีตข้าราชการระดับสูง ผู้บริหารระดับสูง มากกว่าจะนิยามตนเองว่าเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ และหากจะใช้ก็มีแค่แง่มุมเดียวคือความทันสมัยเท่านั้น

ด้านที่สาม ความทันสมัย ด้วยการใช้คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือเพิ่มพูนความทันสมัย ต่างไปจากความเข้าใจของคนทั่วไปที่มองว่า ผู้สูงอายุกับเครื่องคอมพิวเตอร์เป็นเสมือนยาขม

ลูกๆ บอกว่า เราไม่ค่อยทันสมัย เราก็ต้องทันสมัยหน่อย เพราะเราไม่มีความรู้เรื่องนี้เลย คอมพิวเตอร์เราก็ดูไม่เป็น เรียนรู้ไว้จะได้ทันลูกแล้วจะได้นำไปเรียนปริญญาโทด้วย ใช้หาข้อมูลจากเว็บไซต์ ทำรายงานได้ หรือว่าไปถามลูกมากๆ เขาก็รำคาญ เพราะตอนรุ่นเรายังไม่มีเราก็ใช้ไม่เป็นเหมือนเด็กรุ่นใหม่ๆ ที่ใช้คอมพิวเตอร์ได้ดีกว่าเรา

(ในอัจฉรา สาสุข กรุงเทพธุรกิจ 10 กรกฎาคม 2546 อ้างถึงใน www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

“เวลาลูกเล็กเด็กแดงเขาพูดถึงอินเทอร์เน็ต เราก็นั่งอ้าปากห่อเพราะฟังไม่รู้เรื่อง เด็กเขาเล่นเกม เขาก็ไม่อยากพูดกับเรา เท่ากับเราถูกผลักให้ไปอยู่มุมหนึ่ง ของอย่างนี้ไม่เสียหายที่เราจะเรียนรู้” (คุณหญิงชนัน จาติกวณิช ในเสวนาณย์ เกษมวัฒนา โพสต์ทูเดย์ 14 พฤษภาคม 2550 อ้างถึงใน www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

ถึงแม้ว่า ผู้สูงอายุกลุ่มนี้อาจมีความรู้ยุคก็ตาม แต่เนื่องจากโลกเปลี่ยนแปลงไป คอมพิวเตอร์จึงเป็นสื่อที่ช่วยสร้างให้เกิดความทันสมัยเพิ่มได้อีกด้วย ดังเช่น คุณทรงพลและ พล.อ.ท.ดิเรก ใช้คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือที่ช่วยค้นหาข้อมูลข่าวสาร และการสอนหนังสือด้วยโปรแกรม powerpoint ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้ “ส่วนใหญ่ใช้เป็นเครื่องมือสอนหนังสือ การทำ powerpoint นำเสนองานทำให้ดูทันสมัย พวกนักศึกษาก็ชอบ แล้วก็มีการศึกษาว่า หากสอนด้วย powerpoint สื่อสมัยใหม่ก็จะทำให้เข้าใจมากกว่าการอธิบายด้วย” (ทรงพล มะลิกุล, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2553) “จากที่เคยสอนหนังสือนักเรียนทหารด้วยการใช้แผ่นใสวางบนเครื่องสไลด์ก็ได้พัฒนานำภาพมาใส่ในคอมพิวเตอร์ แล้วฉายให้ปรากฏบนจออย่างสวยงาม ท่านรองดิเรกจึงสนุกกับการใช้คอมพิวเตอร์อย่างมาก” (คัทลียา ไทยรัฐ 24 ธันวาคม 2544 อ้างถึงใน www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

ด้านที่สี่ การทำอาชีพใหม่ จะแตกต่างไปจากในกรณีที่สองที่ทำกิจกรรมเพื่อสังคม ในกรณีของการทำอาชีพใหม่นี้มีผู้สูงอายุไม่กี่รายเมื่อมาเข้าชมรมสามารถนำความรู้ไปประยุกต์กับการขายของในอินเทอร์เน็ต เท่ากับเป็นการใช้ทุนความรู้ไปขยายทุนเศรษฐกิจอีกระดับหนึ่ง ตัวอย่างเช่น คุณสุภัทร กิตติปัญญาวัฒน์ สมาชิกกลุ่มแรกที่กล่าวไว้ว่า “ตอนนี้แค่เงินที่ได้จากธุรกิจส่งออกและอียิปต์ก็อยู่ได้อย่างสบายๆ แถมยังมีเงินเหลือไปงานชุมนุมลูกเสือโลกที่จัดขึ้นทุกๆ 4 ปี ในประเทศต่างๆ ทั่วโลกอีก ซึ่งทั้งหมดได้มาจากการเข้าเป็นสมาชิกชมรม OPPY ซึ่งให้ความรู้แก่ผู้สูงวัย” (สุภัทร กิตติปัญญาวัฒน์ อ้างถึงใน ประชาชาติธุรกิจ 17-19 กันยายน 2552: 37)

การสร้างอาชีพใหม่นี้เท่ากับเป็นการปฏิเสธวิถีคิดเดิมที่มองผู้สูงอายุในสังคมอุตสาหกรรมว่า ภายหลังการเกษียณแล้วผู้สูงอายุเป็นช่วงเวลาแห่งการพักผ่อนอยู่กับบ้านไม่ต้องหาเลี้ยงชีพอีกต่อไปแล้ว แต่ผู้สูงอายุยุคใหม่ที่ทำงานนี้ก็อาจมิได้มีเป้าหมายเรื่องเงินแต่กลับเป็นเป้าหมายเรื่องการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขดังที่กล่าวไปแล้วในหัวข้อจิตใจ ยิ่งไปกว่านั้น ยังต่อด้วยความหมายว่า การทำงานเพื่อเงินเป็นหนทางของคนหนุ่มสาวมากกว่ากลุ่มผู้สูงอายุ

จากมิติสังคมจะเห็นได้ว่า ผู้สูงอายุในกลุ่ม OPPY เป็นกลุ่มที่นิยมความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับสังคมในเชิงบวก ทั้งด้านการสร้างสายสัมพันธ์ใหม่ การทำประโยชน์เพื่อสังคม ความทันสมัย และการเลี้ยงชีพ ซึ่งทั้งหมดนี้จะปฏิเสธวิถีคิดชุดผู้สูงอายุในสังคมเมืองในยุคอุตสาหกรรมที่จะต้องเกษียณออกจากงานและอยู่กับบ้านอย่างเดียว แต่กลุ่มนี้กลับมองไปในอีกด้านหนึ่งตามวาทกรรมผู้สูงอายุยุคใหม่ว่า ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้ โดยที่ตัวช่วยสำคัญคือ “การใช้คอมพิวเตอร์” นั่นเอง

อนึ่ง จุดที่น่าสังเกตก็คือ แม้ผู้สูงอายุ OPPY จะนิยมตนเองในด้านบวกก็ตาม แต่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ โดยเฉพาะกลุ่ม “รักวันอาทิตย์” ยังคงมิได้รวมตัวกันทำกิจกรรมเพื่อสังคมแต่เป็นการทำด้วยตนเอง ซึ่งอาศัยทุนเดิมของตนเท่านั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือต่างคนต่างทำ เหตุผลสำคัญก็คือ ปัจจุบันบุคคลแต่ละคนมีภูมิลำเนาที่ตื้ออยู่แล้วและทำกิจกรรมเพื่อสังคมด้วยตนเอง ไม่จำเป็นต้องรวมตัวกัน อีกทั้งการรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมเพื่อสังคมเมืองขนาดใหญ่เป็นเรื่องที่ยากเพราะปัญหาเมืองนั้นสลับซับซ้อน และที่สำคัญคือ ผู้สูงอายุแต่ละคนก็มีความต้องการและความสนใจอันหลากหลายในการทำกิจกรรม การรวมตัวจึงเป็นเรื่องยาก และจะส่งผลในอนาคตที่ทำให้อัตลักษณ์ของกลุ่ม OPPY มีลักษณะการ “รับ” มากกว่า “สร้างหรือให้” และทำให้ความหมายผู้สูงอายุยังถูกมองในด้านลบมากกว่า

(4) จิตวิญญาณ

ผู้สูงอายุในกลุ่ม OPPY ต่างตระหนักถึงจิตวิญญาณหรือด้านศาสนาคล้ายดังเช่นในสังคมเกษตรกรรม เท่ากับว่าแม้เวลาผ่านไปมิติศาสนาก็ยังคงฝังแน่นอยู่ในวิถีคิดของผู้สูงอายุกลุ่มนี้ แม้ว่า อาจจะได้ไม่ได้แสดงออกให้เห็นโดยเด่นชัดเท่าไรนักด้วยการเข้าวัดเข้าวา แต่ก็จะปรากฏอยู่ผ่านการนำไปปฏิบัติใช้ชีวิตประจำวัน การแสดงออกในการรดอวยพร ปฏิทิน และการสอนหนังสือที่ประยุกต์ใช้ด้านศาสนาผสมกลมกลืนกัน นั่นอาจเป็นสัญญาณที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้สูงอายุยุคใหม่กับศาสนาที่เน้นการประพฤติปฏิบัติในชีวิตมากกว่าการเข้าวัด

ด้านแรก การใช้ศาสนาในชีวิตประจำวัน เป็นการประยุกต์หลักธรรมมาใช้ในชีวิต ไม่ใช่แต่เพียงการเข้าวัดหรือการสวดมนต์ แต่นำมาปฏิบัติจริง ดังที่ระบุว่า

“หากปฏิบัติตามศีล 5 ก็พอแล้ว ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน รักษาสุขภาพ ไม่ใช่แค่แล้วต้องเข้าวัด ไม่มีอะไรทำมากกว่า ยิ่งสูงอายุก็ต้องคิดว่า เป็นกำไรของชีวิต ยิ่งอยู่ก็คิดว่า วันที่อยู่คือกำไร” (ทรงพล มะลิกุล, สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2553)

“ดิฉันคิดว่า ตัวเองได้รับอิทธิพลเรื่องการมีเมตตาและการสร้างทานบารมีจากท่าน แม้ไม่เคร่งครัดเช่นพี่น้องที่หันมานั่งสมาธิเป็นเรื่องเป็นราว แต่เชื่อว่า ศีลธรรมคุณธรรมหลายประการที่ท่านพร่ำสอนซึมซับสู่จิตใจดิฉันแน่นอน” (คุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช อ่างถึงโนวัลยา, 2540: 165)

ด้านที่สอง การนำหลักธรรมมาอธิบายชีวิตวัยชรา ดังเช่น พล.อ.ท.ดิเรก สักขีสุวรรณ และคุณนงนุช ปันยารชุน อธิบายถึงความแก่ชราเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และเป็นเรื่องที่เป็นไปตามธรรมชาติ ดังนี้ “ก็เป็นเรื่องธรรมชาติ คิดได้ตอนบวชอยู่ เมื่อเดินจงกรมก็พบกับพระรูปหนึ่ง ขณะเดินจงกรม ด้วยจิตสมาธิ ก็เห็นท่าน ก็คิดว่า เออ นี่คนแก่รูปร่างแบบนี้ เหี่ยว ย่นแบบนี้ ทำอะไรไม่สะดวก...” (พล.อ.ท.ดิเรก สักขีสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2553)

ไม่ใกล้ฝั่ง คิดเลยเมื่อถึงก็มาเอง worry ทำไม เป็นคนที่ปลงอะไรง่าย ๆ บางครั้งทำอะไรแล้วหากเราคิดได้ อารมณ์โกรธก็หายไป เกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมดา นี่จริง เป็นเรื่องปกติ บางคนอาจสงสัยชาติหน้ามีจริงหรือไม่ แต่ที่เชื่อเลยว่ามีจริง เพราะไม่อย่างนั้นทำไมคนถึงเกิดมาไม่เท่ากัน

(นงนุช ปันยารชุน, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2553)

ด้านที่สาม การประยุกต์ศาสนาเพื่อการสั่งสอน ตัวอย่างเช่น พล.อ.ท.ดิเรก สักขุวรรณ ใช้หลักศาสนาประยุกต์กับการทำการดีและปฏิบัติเพื่อให้กับญาติมิตร และถือเป็นการสั่งสอนบุคคลอื่นในตัว ดังเช่น ปฏิทินที่ผลิตเองในปี พ.ศ. 2550 มีข้อความว่า

“ถ้าเราอ่านตัวออก บอกตัวได้ใช้ตัวเป็น
แล้วโลกทั้งโลก จะวิ่งมาอยู่ในร่างกว้างศอกยาววาหนาคืบของเราเอง”

ข้อความดังกล่าวเป็นการเตือนตัวของผู้เขียนและผู้ได้รับการตักเตือนการใช้สติในการไตร่ตรองเรื่องต่างๆ และความรู้ก็จะก้าวเข้ามาสู่ตัวเราได้ พร้อมกันนั้น ในปกหลังปฏิทินก็ระบุถึงหลักกาลามสูตร 10 ประการ เพื่อมิให้เชื่อสิ่งที่เห็นและได้ยินแบบผิวเผินต้องกลับมาไตร่ตรองดูก่อน

พล.อ.ท.ดิเรก ยังได้ทำการรดอวยพร ในปีเดียวกัน โดยประยุกต์ภาพของดอกบัวในหนังสือธรรมะมาใช้เป็นการรดอวยพร เพื่อเป็นศิริมงคลแก่ผู้ได้รับและระลึกถึงคุณงามความดีในศาสนา

ไม่ต่างไปจากกรณีของคุณทรงพล มะลิกุล ก็ใช้หลักธรรมมาประยุกต์กับรายวิชาด้านจริยธรรมการปกครองด้วย “ใช้หลักธรรมมาสอนหนังสือ เช่น หลักทศพิธราชธรรม ก็เป็นหลักธรรมะของพระพุทธเจ้า ผมเคยออกข้อสอบถามนักศึกษา นักศึกษาก็ตอบว่าเป็นหลักธรรมะของกษัตริย์ จริงๆ เป็นหลักธรรมของพระพุทธเจ้าแต่เอาไปใช้กับคนที่มีอำนาจ” (ทรงพล มะลิกุล, สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2553)

การใช้หลักธรรมในการสั่งสอนถือเป็นการยืนยันบทบาทหน้าที่ของผู้สูงอายุที่มีมาในอดีตจวบจนปัจจุบัน และที่สำคัญก็คือเป็นการสั่งสอนทางอ้อม

มิติเชิงจิตวิญญาณเป็นมิติที่เกี่ยวพันกับกลุ่ม OPPY อย่างสูง แม้อาจจะไม่ใช่การปฏิบัติในเชิงเข้าวัดเข้าวาถือศีลนุ่งขาวห่มขาว แต่จะเป็นไปในลักษณะของการประยุกต์ศาสนาเข้ามาในชีวิตประจำวัน ความแก่ชรา และนำไปเป็นแนวทางการสั่งสอนคนรุ่นต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้ผู้พบเห็นเกิดการยอมรับอัตลักษณ์ผู้สูงอายุในกลุ่ม OPPY ว่า แม้ด้านหนึ่งจะทันสมัยแต่ก็ยังไม่ได้ปฏิเสธมิติเชิงศาสนาและการทำหน้าที่ภูมิปัญญาที่สั่งสอนคนรุ่นถัดมา

ประเด็นที่น่าสังเกตคือ มิติเชิงศาสนาที่ไม่ค่อยปรากฏเด่นชัดเท่าไรนักก็คือด้านความกตัญญูต่อบุคคลอื่น ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีรายได้สูง การปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อบุตรหลานเพื่อที่จะให้บุตรหลานดูแลยามแก่เฒ่าอาจมิใช่สิ่งจำเป็นมากนัก เพราะว่าผู้สูงอายุกลุ่มดังกล่าวมี “เงิน” ที่จะสามารถบริโภคใช้จ่ายได้แม้จะไม่มีลูกหลาน

ดูแล รวมถึงหากมีลูกหลานก็ยังคงดูแลผู้สูงอายุกลุ่มนี้อยู่แม้ไม่ต้องปลุกฝังเรื่องความกตัญญู เพราะทศพรสมบัติที่อาจจะได้รับจากผู้สูงอายุในอนาคตนั่นเอง ดังตัวอย่างเช่น การมองเรื่องสถานบริการผู้สูงอายุว่า เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นสำหรับกลุ่มตนเอง เพราะสามารถจ้างพยาบาลดูแลที่บ้านได้ “ฝรั่งลูกหลานเขาไม่ดูแล บ้านเราลูกหลานเราก็มี หากเราไม่มีบ้าน ไม่มีเงินก็ ok นะ แต่ไม่ใช่เราเรารวย ก็อยู่บ้านเรา จ้างพยาบาลเองได้” (ม.ร.ว. ทิพพาวดี ดุลละลัมพะ, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2553)

กล่าวโดยสรุป ภายใต้เนื้อหาของวาทกรรม 4 กลุ่ม คือ กาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ ผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY ซึ่งเป็นผู้สูงอายุในสังคมข้อมูลข่าวสาร จะสนใจการใช้ชีวิตหลังเกษียณหรือในช่วงวัยสูงอายุอย่างมีความสุขด้วยการใช้คอมพิวเตอร์ตามวาทกรรมวิถีชีวิตผู้สูงอายุยุคใหม่ โดยเริ่มต้นจากการ “ได้แย่ง” วิถีคิดของคนทั่วไปที่มองว่า “คนแก่กลัวคอมพิวเตอร์” แต่กลับมองว่าคอมพิวเตอร์จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำให้นาฬิกาสุขภาพกายด้านสมอง การพัฒนาจิตใจให้ไม่เหินห่าง การสร้างเครือข่ายในสังคมและทำให้ทันสมัย และนำมาประยุกต์กับจิตวิญญาณได้ด้วย

วิธีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY ปฏิเสธความสูงอายุนอกจากสังคมอุตสาหกรรมที่มองว่า ผู้สูงอายุคือผู้ที่อ่อนแอ หากเกษียณแล้วควรอยู่กับบ้าน กลุ่ม OPKY จึงได้สร้างความหมายใหม่ของผู้สูงอายุยุคใหม่สามารถหาความสุขด้วยคอมพิวเตอร์ โดยที่กลุ่มผู้สูงอายุที่จะเป็นได้นั้นต้องมีเงื่อนไขด้านปัจจัยทางประชากรศาสตร์ เช่น รายได้ ชนชั้น การศึกษา สถานภาพ และสุขภาพที่ดี

แม้จะปฏิเสธและสร้างความหมายใหม่ แต่ในอีกด้านหนึ่งผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY ยังคงยอมรับมิติเชิงธรรมะเชื่อมโยงกับวาทกรรมทั้งสี่ด้าน คือ การเกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมชาติ การปลง การทำประโยชน์เพื่อสังคม และการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนา อย่างไรก็ตาม การทำประโยชน์เพื่อสังคมยังคงเน้นในระดับปัจเจกบุคคลมากกว่าการรวมตัวกันทำกิจกรรม เพราะการรวมตัวทำกิจกรรมในเมืองเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากมากกว่าการที่จะทำคนเดียว อย่างไรก็ตาม มิติความกตัญญูกลับเป็นประเด็นที่ลดน้อยลงไป เพราะเนื่องจากเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีทรัพย์สินสมบัติจึงไม่จำเป็นต้องเน้นย้ำความกตัญญู

ภายใต้ความสอดคล้องกันของกลุ่ม OPKY กลับมีความแตกต่างกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นด้านของเพศ หากเป็นสตรี มิติด้านร่างกายก็จะผูกโยงกับเรื่องความสวยความงาม แม้จะตระหนักว่า ร่างกายก็แปรเปลี่ยนไปสู่ความชราและร่วงโรย แต่ก็ยังคงพยายามชะลอความชราเอาไว้

4.2 ประเภทวาทกรรม

ประเภทของวาทกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุในชมรม OPPY เป็นกลยุทธ์หนึ่งที่ใช้สร้างความชอบธรรมในการกำหนดอัตลักษณ์ตัวตน สามารถจำแนกได้เป็น 7 ประเภท คือ การอธิบาย การโต้แย้ง การสาริต การยกตัวอย่าง การเปรียบเทียบ การสั่งสอน และการยอมรับ และทั้งหมดต่างพากันมุ่งสู่การอธิบายให้เห็นถึงการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุยุคใหม่ “สูงวัยหัวใจไฮเทค” โดยใช้เครื่องมือช่วยคือ คอมพิวเตอร์ และวางกลุ่มเป้าหมายสำหรับผู้สูงอายุและบุคคลอื่นๆ รายละเอียดดังนี้

(1) การอธิบาย

การอธิบายเป็นประเภทวาทกรรมหนึ่งที่กลุ่มผู้สูงอายุในชมรม OPPY ใช้เพื่อยืนยันความหมายของผู้สูงอายุสมัยใหม่ “หัวใจไฮเทค” ทั้งด้านกาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ ซึ่งต่างไปจากกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มอื่นๆ คือ เป็นคนแก่รุ่นใหม่ที่ยังทันสมัยไม่ยอมแพ้ต่อสังขาร ดังตัวอย่างการอธิบายเรื่อง ใจและสังคม ของประธานชมรม ที่ระบุไว้ว่า

วิธีชะลอความแก่ของดินนั้นง่ายๆ แรกสุดคือ ต้องรู้จักทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตัวเอง ด้วยการใช้ความรู้ความสามารถ ประสพการณ์กับบารมีที่เพาะบ่มโดยวัย เพื่อช่วยบรรเทาความเหงาตามประสาคนแก่...วิธีที่สองคือ หางานอดิเรกทำ โดยเฉพาะสิ่งที่บำรุงกาย บำรุงใจ และวิธีสุดท้ายคือ การอยู่ในที่สงบ

(คุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช อ้างถึงใน วัลยา, 2540: 178-179)

นอกจากการอธิบายโดยกลุ่มผู้สูงอายุเองแล้ว การอธิบายยังพบในหนังสือ ข่าวสาร เอกสารวิชาการ ซึ่งทำหน้าที่อธิบายและแนะนำให้อ่านที่เป็นทั้งกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มบุคคลอื่นได้รู้จักกลุ่มผู้สูงอายุที่ใช้คอมพิวเตอร์และการก้าวสู่ชมรม OPPY

นับย้อนหลังไปประมาณ 6 เดือน คือ ในช่วงเดือนพฤศจิกายนปี 2542 ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการหนึ่งที่ก่อตั้งขึ้นมา เพื่อเปิดฝึกอบรมการใช้งานคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตให้กับผู้สูงวัยภายใต้ชื่อโครงการ OPPY Club (อ่านออกเสียงว่า O-P-P-Y และเป็นคำย่อของ Old People Playing Young) ซึ่งนับได้ว่าเป็นชมรมฯ สำหรับผู้สูงวัยที่สร้างความฮือฮาให้กับวงการอินเทอร์เน็ตในบ้านเราพอสมควร

(สุธีรา จำลองศุภลักษณ์, 2543: 5)

Old People Playing Young Club หรือ OPPY Club ได้ออกแบบหลักสูตรขึ้น เพื่อมุ่งเน้นการเรียนรู้ของผู้สูงวัยโดยให้ผู้สูงวัยที่มีอายุตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไป ได้เรียนรู้ การใช้งานคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตในบรรยากาศการเรียนรู้ การสอนที่สนุกสนานเข้าใจง่าย พร้อมทั้งอุปกรณ์ที่ทันสมัยและอินเทอร์เน็ตความเร็ว สูง เพื่อให้ผู้สูงวัยได้ใช้เวลาว่างด้วยความเพลิดเพลิน มีประโยชน์ทั้งด้านการทำงาน และชีวิตในโลกแห่งเทคโนโลยี

(เอกสารแผ่นพับ 2553ก)

ปัจจุบันมีผู้สูงอายุจำนวนไม่น้อยที่เอาเวลาไปนั่งเรียนคอมพิวเตอร์และ อินเทอร์เน็ต เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้ทันกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่เป็นเสมือนกลไก หลักในการดำเนินการต่างๆ ทั้งนี้ เพราะภาครัฐและภาคเอกชนก็ได้ให้ ความสำคัญกับผู้สูงอายุด้วยการเปิดอบรมหลักสูตรคอมพิวเตอร์เบื้องต้นและการ ใช้อินเทอร์เน็ตสำหรับผู้สูงอายุ อาทิ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมี โครงการ “บำรุงเฝ้าปัญญาขึ้น”

(ฐานเศรษฐกิจ ฉ.2357 14-17 กันยายน 2551 อ้างถึงใน
www.thannews.th.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2552)

การอธิบายยังใช้เคียงข้างกับตัวเลข (หากเป็นกรณีของงานวิจัยก็จะใช้สถิติเป็น เครื่องมือช่วยอธิบาย) ตัวเลขประชากร และแผนภาพ ซึ่งสอดคล้องกับสังคมข้อมูลข่าวสารที่อาศัย ข้อมูลเป็นสำคัญ อีกทั้งเพื่อที่จะสร้างพลังในการโน้มน้าวใจผู้อ่านโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุให้หันมา เรียนคอมพิวเตอร์ รวมถึงบุคคลทั่วไปให้ตระหนักว่า ผู้สูงอายุยุคใหม่มีความทันสมัย ดังเช่น

การสำรวจประชากรในเขตกรุงเทพมหานครเมื่อเร็วๆ นี้พบว่า คนเมืองหลวงมีอายุ ยืนมากขึ้น โดยข้อมูลที่ยังไม่ยืนยันคือ ต่อไปคนกรุงเทพฯ อาจมีอายุยืนเฉลี่ยถึง 80 ปี...ปัจจุบันมีผู้สูงอายุจำนวนไม่น้อยที่เอาเวลาไปนั่งเรียนคอมพิวเตอร์และ อินเทอร์เน็ต เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้ทันกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่เป็นเสมือนกลไก หลักในการดำเนินการต่างๆ

(ฐานเศรษฐกิจ ปีที่ 27 ฉ. 315 วันที่ 5-18 เมษายน 2550 อ้างถึงใน
www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

(2) การโต้แย้ง

การโต้แย้งหมายถึงการปฏิเสธความหมายของผู้สูงอายุในแง่ลบ ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม โดยเฉพาะในสังคมยุคที่ผ่านมามีหรือสังคมอุตสาหกรรมที่มักจะใช้คำว่า “แก่” “ชรา” เพราะมองว่า ร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุอ่อนแอ ผู้สูงอายุจึงควรระวังทุกสิ่งอยู่กับบ้านเท่านั้น อีกทั้ง การมองว่าผู้สูงอายุมีความอ่อนแอไม่ทันสมัย แต่สำหรับชมรม OPpy จะปฏิเสธความหมายดังกล่าว

ตัวอย่างที่เด่นชัดของการปฏิเสธก็คือ การปฏิเสธวาทกรรมเรื่องอายุว่า “อายุเป็นเพียงแค่ตัวเลข” ผู้สูงอายุสามารถทำกิจกรรมต่อเนื่องได้แม้จะเกษียณ

ความแก่ไม่ได้อยู่ที่ตัวเลขแต่อยู่ที่ความรู้สึกและทัศนคติอย่าปิดกั้นตัวเองด้วยตัวเลขของอายุ อย่าปฏิเสธที่จะทดลองสิ่งใหม่ๆ ไม่ควรบอกว่าฉันแก่แล้วทำไม่ได้ เมื่อคุณเปิดใจตัวเองให้กว้างแล้ว คุณจะพบว่าคอมพิวเตอร์นั้นคือสิ่งใหม่ที่จะช่วยเติมชีวิตของคุณให้เต็มและยังลดความรู้สึกแก่ได้อีกด้วย

(คุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช อ้างถึงในสุธีรา จำลองศุภลักษณ์, 2543: 11)

การจะมองว่า ผู้สูงอายุเป็นคนที่เริ่มเข้าสู่วัยที่เรียกได้ว่า สมควรแก่การหยุดพัก และระวังภาระหน้าที่จึงไม่ถูกต้องเท่าใดนัก เพราะผู้สูงอายุบางคนแม้จะล่วงเลยวัยเกษียณแล้วก็ตาม ก็ยังมีความสามารถในการทำงาน เช่น เป็นที่ปรึกษาให้แก่องค์กรเพื่อดึงประสบการณ์มาใช้ให้เกิดประโยชน์

(ฐานเศรษฐกิจ ปีที่ 27 ฉบับที่ 315 วันที่ 5-18 เมษายน 2550 อ้างถึงใน www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

นอกจากนั้น ยังปฏิเสธความหมายของการเกษียณ จากเดิมที่เข้าใจกันว่า “เกษียณแล้วรอวันตาย” แต่คุณทรงพล มะลิกุล กลับนิยามว่า “ไม่ได้คิดว่า เกษียณรอวันตาย ทำให้ชีวิตเป็นสุข อะไรก็ผ่านไปหมดแล้ว ชีวิตเป็นกำไร ไม่มีขาดทุน คนตายอายุน้อยๆ พวกนี้ขาดทุน” (ทรงพล มะลิกุล, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2553) หรือการมองว่า การเกษียณคือการเปิดทางให้กับคนรุ่นใหม่ที่จะก้าวเข้ามาทำงานแทน (พล.อ.ท.ติเรก สังข์สุวรรณ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2553 และคุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช อ้างถึงในวัลยา, 2540: 148) “ดิฉันไม่ต้องการตายบนบัลลังก์ แต่อยากได้นั่งดูลูกหลานเจริญงอกงามเหมือนคนปลูกดอกไม้ ที่ปรารถนาจะชื่นใจกับ

พืชพันธุ์ที่ได้เพาะหว่านไว้ ที่ได้พรวนดินกับมือตัวเองมา ขอให้เปลี่ยนให้คนอื่นหมุนเวียนขึ้นไปเป็นผู้เพาะและพรวนดินบ้าง...” (คุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช อ้างถึงในวัลยา, 2540: 148)

นอกจากการปฏิเสธแล้ว กลุ่ม OPpy ยังได้ใช้คำเรียกผู้สูงอายุใหม่ว่า “ราษฎรอาวุโส” ซึ่งมีความหมายในแง่บวก คำดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศที่ต่อสู้เพื่อเรียกร้องคุณค่าของผู้สูงอายุ คือ คำว่า “senior citizen” และเมื่อก้าวมาในประเทศไทย คุณหมอบระเวศ วะสี ก็นำมาใช้ ดังเช่น คุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช ได้สัมภาษณ์และนิยามตนเองว่า “I am not an old person. I'm just a senior citizen” (คุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช ใน Jirapan Boonnoon The Nation 2552 อ้างถึงใน www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

อีกทั้ง ยังนิยามความหมายผู้สูงอายุให้แยกย่อยลงไปอีกว่า “ผู้สูงวัยหัวใจไฮเทค” เพื่อให้สมาชิกชมรมเข้าใจถึงคุณค่าของตนเอง และสร้างความแตกต่างให้กับผู้สูงอายุในกลุ่มอื่นๆ คำนิยามดังกล่าวสอดคล้องกับสมาชิกในกลุ่ม “รักวันอาทิตย์” ที่นิยามความหมายตรงกัน ดังเช่น

“ผู้สูงวัยหัวใจไฮเทค เรื่องคอมพิวเตอร์ไม่ใช่กะโหลกกะลา ไม่ใช่ปล่อยชีวิตไปวันๆ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความรู้ มีการศึกษา กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มอื่นอาจจะไม่มีความรู้ภาษาอังกฤษอาจไม่ดีพอ การศึกษาอาจไม่มาก” (อรุณี วงศ์วัลภาภรณ์, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2553)

ผู้สูงวัยหัวใจไฮเทค แปลว่า ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่ามีคุณภาพ อายุเป็นเพียงตัวเลข ไม่มีใครแก่เกินเรียน คุณหญิงชัชวีร์บอกว่า หากให้คนสูงวัยอยู่เฉยๆ อยู่กับบ้านก็จะคิดถึงแต่ตนเอง จะมีปัญหา ดังนั้นต้องให้อยู่กับคนอื่นๆ ด้วยวัยสูงอายุจะต้องเน้นกำลังใจ

(สุธีรา จำลองคุณลักษณะ, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2553)

ปัจเจกบุคคลในกลุ่มยังนิยามอัตลักษณ์ของตนเพิ่มเติมว่า “วัยคุณภาพ” (ทรงพล มะลิกุล, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2553) ซึ่งหมายถึงคนที่ยังมีคุณค่าอยู่ และการส่งต่อภาพและข้อความที่ว่า “จงชราอย่างกล้าหาญ และขึ้นคานอย่างมีศักดิ์ศรี” เพื่อแสดงให้เห็นว่า ความชรามีได้เป็นเรื่องอ่อนแอแต่อย่างไร ดังภาพต่อไปนี้

รูปภาพที่ 53 animation “จงร่าอย่างกล้าหาญ”

การโต้แย้งหรือการปฏิเสธจึงเป็นแนวทางที่ทำให้ผู้สูงอายุสามารถต่อสู้ความหมายของตนเองภายใต้ความหมายที่สังคมและคนอื่นๆ สร้างไว้ในเชิงลบทั้งด้าน กาย ใจ และสังคม และผู้สูงอายุเองก็ยังสามารถต่อสู้ด้วยการสร้างและนิยามความหมายใหม่ในเชิงบวกในเวลาเดียวกัน การทำเช่นนี้ได้นั้นก็เนื่องจากชมรม OPPY เป็นชมรมที่สมาชิกในกลุ่มมีความเข้มแข็งทั้งด้านประชากรศาสตร์และสุขภาพะ จึงทำให้การโต้แย้งสามารถทำได้โดยง่าย

(3) การสาริต

การสาริต เป็นประเภทวาทกรรมอีกประเภทหนึ่งที่ผู้สูงอายุในกลุ่ม OPPY จะแสดงให้เห็นถึงตัวตนออกมาในด้านความทันสมัยและไม่ยอมแพ้ โดยไม่จำเป็นต้องอธิบายหรือเล่าเรื่อง แต่เป็นการทำให้เห็นโดยผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คอมพิวเตอร์ ตลอดจนผลงานที่ทำด้วยคอมพิวเตอร์ เช่น การ์ดอวยพร หนังสือเล่ม นามบัตร วีซีดี และเว็บไซต์ ดังเช่น คุณหญิงนงนุช ศิริเดช หลังจากเรียนคอมพิวเตอร์แล้วก็นำไปผลิตการ์ดและวางแผนจะผลิตเว็บไซต์

คุณหญิงนงนุชเล่าด้วยว่า ยิ่งเรียนคอมพิวเตอร์มากเท่าไรก็ยิ่งมีลูกเล่นมากขึ้น ซึ่งไม่ใช่ในเรื่องการทำการค้าอย่างเดียว แต่นำมาช่วยงานของมูลนิธิในการทำสไลด์โชว์หรือกำลังจะมีเว็บไซต์ของตัวเองก็อาจใช้คอมพิวเตอร์เป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์

(ไทยรัฐ 22 มกราคม 2545 อ้างถึงใน www.happyoppy.com

เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

นอกจากการประดิษฐ์แล้ว กลุ่มผู้สูงอายุนี้ ยังใช้คอมพิวเตอร์เพื่อส่งผ่านข้อความจดหมาย และการเล่นเกมสโตนเฟสบุ๊ค (facebook) เช่น Farmville และ Social city เป็นต้น

การสาธิตของกลุ่มผู้สูงอายุก็เพื่อให้ผู้อื่นมองว่า ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังมีความกระตือรือร้น ทันสมัยมีคุณค่าและทำประโยชน์ได้ ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นแรงบันดาลใจให้กับผู้สูงอายุคนอื่นและแม้กระทั่งบุคคลทั่วไป ดังเช่น คุณสลิดา เสือทอง ผู้ผลิตรายการ “ลุยไม่รู้โรย” ก็ได้ให้ข้อสังเกตกลุ่ม “รักวันอาทิตย์” ภายหลังได้เยี่ยมชมการเรียนการสอน การใช้คอมพิวเตอร์ ไว้ว่า

ก็เห็นแล้วก็น่าจะนำมาพัฒนาตนเองได้ เห็นผู้สูงอายุต่างคนต่างก็ใช้คอมพิวเตอร์กันได้ เฉลียวๆ ดีกว่าเราอีก ก็จะไปคุยกับพ่อ เพราะพ่อไม่ค่อยยอมใช้เทคโนโลยี พวกผู้สูงอายุกลุ่มนี้ก็ไม่รอคนอื่นต่างก็ทำเองได้ แม้ยังทำเองได้มากกว่านะ อย่างส่งเมสเสจ แต่พ่อก็ยังปฏิเสธอยู่ แล้วก็รู้สึกว่าเขาทำอะไรมากกว่าอีกนะ เปรียบเทียบกับตนเองยังทำไม่ได้ บางทีก็ยอมแพ้ แต่นี่เขากลับทำได้ ทั้งๆ ที่ว่า เราก็น่าจะทำได้มากกว่านะ แต่ก็ไม่ยอมทำ ลุงปากกลับมีความพยายามมาก ก็เลยเห็นแล้วก็น่าจะนำกลับมาพัฒนาตนเองได้

(สลิดา เสือทอง, สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2553)

(4) การยกตัวอย่าง

การยกตัวอย่างเป็นประเภทวาทกรรมที่ใช้เพื่อแสดงให้เห็นตัวอย่างผู้สูงอายุยุคใหม่ที่ทันสมัยประสบความสำเร็จด้วยการเรียนคอมพิวเตอร์ ทั้งนี้ การยกตัวอย่างอาจทำได้อย่างน้อยสามวิธีคือ (1) การยกตัวอย่างตนเอง (2) การยกตัวอย่างผู้อื่น เป้าหมายสำคัญคือ การเป็นต้นแบบของผู้สูงอายุยุคใหม่และเชิญชวนให้ผู้สูงอายุเข้ามาเรียนรู้คอมพิวเตอร์ว่ามีได้เป็นเรื่องยาก และ (3) การยกตัวอย่างต่างประเทศ เช่น บุคคล หรืองานวิจัยต่างๆ

กรณีแรก การยกตัวอย่างตนเอง คือ ประธานชมรม OPPY คุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช ได้ยกตัวอย่างตนเองในฐานะผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จในชีวิตและใช้คอมพิวเตอร์ผ่านข่าว บทความ และหนังสือข่าวประวัติของตนเอง ดังเช่น

ดิฉันเป็นผู้สูงอายุที่มีวัย 72 ปี เริ่มเข้ามาสู่โลกอินเทอร์เน็ตอย่างจริงจังเมื่อประมาณ 4 ปีมาแล้ว อันที่จริงได้เคยมีความเกี่ยวข้องกับคอมพิวเตอร์มานานแล้วระหว่างที่ยังทำงานอยู่ แต่จะเป็นในรูปแบบของการขอข้อมูลจากเลขาฯ และเจ้าหน้าที่ แต่ไม่เคยลงมือปฏิบัติเอง

(คุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช อ้างถึงในวัลยา, 2543 : 7)

ทุกวันนี้คุณหญิงชัชวีร์ อยู่กับคอมพิวเตอร์วันละหลายชั่วโมง ส่งคติพจน์ในการดำเนินชีวิต (Words of Wisdom) เช็กอีเมลถึงเพื่อนๆ วันละหลายๆ ครั้ง พกพาเอาคอมพิวเตอร์รุ่นจิ๋ว หรือที่เรียกว่าโน้ตบุ๊ก (Notebook) ไปด้วยทุกที่ ท่านใช้งานทั้งในด้านธุรกิจและส่วนตัวอยู่ตลอดเวลา เรียกได้ว่า เป็นผู้อาวุโสที่ทันสมัยมากคนหนึ่ง แต่ที่เป็นเช่นนี้เพราะท่านไม่ปฏิเสธต่อความกล้าที่จะลอง และไม่เอาตัวเลขของอายุเป็นข้ออ้างนั่นเอง

(สุธีรา จำลองคุณลักษณะ, 2543: 13)

ในข่าวและบทความ จะปรากฏภาพและคำบอกเล่าของคุณหญิงชัชวีร์อยู่เสมอเพื่อเป็นแบบอย่างของผู้สูงอายุหัวใจไฮเทค และที่สำคัญคือการประชาสัมพันธ์ชมรม OPPY ในคราวเดียวกัน

กรณีที่สอง การยกตัวอย่างกรณีที่ประสบความสำเร็จ เป็นการยกตัวอย่างผู้สูงอายุท่านอื่นๆ ในชมรมฯ ที่เข้ามาเรียนรู้และสามารถใช้คอมพิวเตอร์เพื่อประโยชน์ได้อย่างดี

เคยมีลูกศิษย์ท่านหนึ่งบอกว่า เจ็บใจมากที่หลานมาว่า ยาไม่รู้เรื่องไม่ทันสมัย ก็เลยมาเรียนคอมพิวเตอร์กับเรา ซึ่งในที่สุดแล้ว หลานคนนั้นต้องมาถามยาว่า ที่โรงเรียนสอนอะไรบ้าง ยาสอนเขาหน่อยได้ไหม ซึ่งเขารู้สึกภูมิใจมากที่เขาได้สอนคอมพิวเตอร์ให้หลาน

(ศตพร ชันสง ใน ASTV ผู้จัดการออนไลน์ 17 มิถุนายน 2552 อ้างถึงใน www.junjaowka.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

ผู้สูงวัยกับอินเทอร์เน็ตดูจะไม่ใช่วางไกลอีกแล้ว ปัจจุบันผู้สูงวัยทั้งหลายต่างใช้เวลาว่างกับการท่องอินเทอร์เน็ตและการใช้คอมพิวเตอร์ให้เป็นประโยชน์กับตัวเอง ดังเช่น พญ.คุณหญิงนงนุช ศิริเดช หลังบ้านอดีต ผบ.ทร. (พล.ร.อ. ประเจตน์ ศิริเดช) ที่มีความสุขกับการใช้คอมพิวเตอร์ ทั้งติดต่อสื่อสารกับลูกๆ ที่อยู่ในต่างแดน และยังใช้ออกแบบทำการ์ดแจกจ่ายเพื่อนฝูงและญาติมิตรเมื่อปีใหม่ที่ผ่านมามีด้วย

(ไทยรัฐ 22 มกราคม 2545 อ้างถึงใน www.happyoppy.com
เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

กรณีที่สาม การยกตัวอย่างบุคคล และงานวิจัยต่างประเทศ เป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้สูงอายุที่จะหันมาใช้คอมพิวเตอร์มากยิ่งขึ้น ดังเช่น การอ้างอิงการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุในสหรัฐอเมริกา และตัวอย่างผู้สูงอายุในต่างประเทศที่ใช้อินเทอร์เน็ต ดังต่อไปนี้

“ย้อนไปเมื่อ 5 ปีก่อน เวลานั้นที่อเมริกา ผู้สูงวัยเข้าใช้อินเทอร์เน็ตกันมาก ฝรั่งที่โน่นเขาใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเพื่อนและหาความรู้ไปด้วย เลยคิดว่าน่าที่จะมาทำอะไรสักอย่างที่ทำให้คนไทยผู้สูงวัยมีความรู้ในด้านนี้” (คุณหญิงชนนี จาติกวณิช ในสารไท อันวาคม 2547-มีนาคม 2548 อ้างถึงใน www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

“คุณยายไอวี บีน (Ivy Bean) ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่อายุมากที่สุดในโลก โดยใน พ.ศ. 2550 เมื่อคุณยายอายุ 102 ปี ได้ใช้เฟซบุ๊ก (facebook.com) และ พ.ศ. 2552 อายุ 104 ปี ใช้ทวิตเตอร์ (twitter)” (มติชน 9 มิถุนายน 2552 อ้างถึงใน www.charm.au.edu เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2552)

วาทกรรมประเภทยกตัวอย่างใกล้เคียงกับประเภทของวาทกรรมการสาธิต คือ ไม่ต้องการอธิบายหรือการปฏิเสธ แต่ยกตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมให้เห็น ทว่า ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นมักจะเป็นตัวอย่างด้านบวก เพราะกำลังแสดงให้เห็นว่า กลุ่ม OPpy เป็นกลุ่มที่ประสบความสำเร็จในชีวิต โดยไม่มีตัวอย่างกลุ่มด้านลบ เช่น ผู้ที่เรียนแล้วไม่ประสบความสำเร็จจะทำเช่นไร หรือผู้ที่เลิกกลางคัน ยิ่งไปกว่านั้นยังทำให้เกิดการมองว่า วิถีชีวิตของผู้สูงอายุนั้นใหม่นั้นอาจมีเพียงคำตอบเบ็ดเสร็จทางเดียวคือคอมพิวเตอร์ ซึ่งในอันที่จริงนั้นอาจมีทางเลือกที่หลากหลายก็เป็นได้ แต่ทั้งหมดนั้นก็เพื่อจะตอกย้ำอัตลักษณ์ผู้สูงอายุของกลุ่ม OPpy

(5) การเปรียบเทียบ

การเปรียบเทียบเป็นหนึ่งในประเภทวาทกรรมที่ใช้เพื่อแสดงให้เห็นถึงตัวตนของผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY โดยอาจทำได้หลากหลายรูปแบบ คือ การเปรียบเทียบก่อนและหลังเกษียณ การเปรียบเทียบการใช้และไม่ใช้คอมพิวเตอร์ และการเปรียบเทียบระหว่างคนแก่และคนหนุ่มสาว

กรณีแรก การเปรียบเทียบก่อนและหลังเกษียณ ซึ่งจะต่างไปจากความเข้าใจในสังคมอุตสาหกรรมที่มองว่า ภาวะการเกษียณคือภาวะแห่งความถดถอย แต่สำหรับกลุ่ม OPPY ภาวะแห่งการเกษียณกลับเป็นภาวะที่หมดและพ้นภาระที่เคยแบกมา หรือเรียกว่าอยู่ในช่วงของ “น้ำผึ้งพระจันทร์” (Atchley อ้างถึงในบรรลุ ศิริพานิช, 2550: 30) อันเป็นช่วงของการมีอิสระทั้งเวลาและการทำงาน ทำอะไรได้ตามต้องการ เป็นระยะที่มีความสุข ดังเช่น คุณทรงพล มะลิกุล เป็นอดีตรองผู้ว่าราชการ แต่เมื่อเกษียณแล้วกลับมีความสุข ดังระบุไว้ว่า “เดิมผมเป็นนักปกครองก็เอาเรื่องทุกอย่างเข้าตัว เวลาเกษียณตอนนี้ก็โล่งสบายไปหมดให้เป็นเรื่องของคนอื่นทำ” (ทรงพล มะลิกุล, สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2553)

ภาวะเกษียณที่มีความสุขนั้น สามารถดำเนินไปได้ก็ต้องอยู่บนเงื่อนไขของการที่ผู้สูงอายุผู้นั้นมีความพร้อมบริบูรณ์ด้านสุขภาพะ ทั้งด้าน กาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ โดยเฉพาะการปลงและการปรับสภาพจิตใจภายหลังเกษียณ หากไม่แล้วนั้นก็ทำให้ชีวิตหลังเกษียณมีแต่ความทุกข์ ซึ่งมีใช้นิยามของกลุ่ม OPPY

กรณีที่สอง การเปรียบเทียบการใช้และไม่ใช้อินเทอร์เน็ต ซึ่งผลจะชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้ใช้อินเทอร์เน็ตจะมีปัญหาในการดำเนินชีวิตมากกว่า ดังคำให้สัมภาษณ์ว่า “เพื่อนผมที่จุฬาฯ ชวนมาไม่มาเรียนก็บอกว่า ไม่ได้เอาไปทำอะไร ตอนนั้นก็หงอยเหงาอยู่กับบ้าน” (ทรงพล มะลิกุล, สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2553)

นอกจากนั้น ยังอาจเปรียบเทียบระหว่างก่อนที่จะเรียนและหลังเรียนด้วย และผลก็มีแนวโน้มไปในทางเดียวกันว่า หลังเรียนผู้สูงอายุจะมีความสุขมากขึ้น เพราะมีความรู้คอมพิวเตอร์และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น

เมื่อก่อนเมื่อใครพูดถึงคอมพิวเตอร์เราจะไม่รู้เรื่องเลย และตัวเราก็คิดว่ายากมาก ไม่กล้าที่จะแตะคอมพิวเตอร์กลัวจะเสียบ้าง กลัวข้อมูลที่อยู่ข้างในจะหายบ้าง อาการเยี่ยงนี้ไม่ได้เกิดขึ้นกับนิภาคคนเดียว เพราะเพื่อนนักเรียนรุ่นเดอะอีกหลายคนก็เป็นอาการหวาดกลัวอุปกรณ์ไฮเทคเหมือนกัน...ถึงจะดูเข้าใจยากสำหรับผู้ที่ไม่เคยใช้คอมพิวเตอร์เป็นประจำ เมื่อลองมาเรียนเข้าจริงๆ นักเรียนรุ่น 29 ห้อง 2

ชมรม OPpy ที่เพิ่งเรียนคอมพิวเตอร์มาได้เพียง 3 ครั้งเท่านั้นกลับบอกว่า เมื่อเข้ามาเรียนกลับรู้สึกสนุก เหมือนว่าเป็นหนุ่มเป็นสาวขึ้นอย่างนั้นแหละ และยังได้เรียนกับคนวัยเดียวกันยิ่งสบายใจ เพราะต่างคนก็ต่างไม่เข้าใจเหมือนกัน และไปได้ซ้ำพอฟๆ กัน เราจึงรู้สึกว่าการเรียนคอมพิวเตอร์ไม่ได้ยากอย่างที่คิดเสียหน่อย กลับสนุกด้วยซ้ำ

(อัจฉรา สาสุข ในกรุงเทพฯธุรกิจ น. 5404 10 กรกฎาคม 2546

อ้างถึงใน www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

กรณีสุดท้าย การเปรียบเทียบความแก่และความหนุ่มสาว การเปรียบเทียบนี้มิได้เป็นการมองผู้สูงอายุด้านลบหรือมองหนุ่มสาวในด้านบวก แต่กลับเป็นการมองว่า ทั้งสองนั้นต่างก็มีทั้งด้านดีและด้านเสียปะปนกันไป เพียงแต่ว่า จะเรียนรู้จุดอ่อนและนำไปปรับแก้ไขได้หรือไม่ รวมถึงเสนอให้เห็นว่า แม้จะสูงอายุแต่ก็ไม่ได้ต่างไปจากคนหนุ่มสาว การเปรียบเทียบนี้ต่างไปจากสังคมอุตสาหกรรมที่มักจะมองผู้สูงอายุด้านลบเท่านั้น

ประเพณีททกรรมดังกล่าวปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง “ความจำสั้นแต่รักฉันยาว” ในภาพยนตร์ใช้เทคนิคการเปรียบเทียบตัวละครหนุ่มสาวและผู้สูงอายุ โดยให้ผู้สูงอายุแทนความหมายของคนความจำสั้นและคนหนุ่มสาวแทนคนความจำยาว ทว่า ผู้สูงอายุก็ไม่ได้ต่างจากหนุ่มสาว เพราะยังคงดำรงชีวิตอย่างกระตือรือร้นเรียนรู้คอมพิวเตอร์และมีความรัก และในท้ายที่สุด คนหนุ่มสาวกลับต้องเรียนรู้ถึงข้อดีของการจำสั้น เพราะจะทำให้ลืมบางเรื่องบางราวที่ควรลืมได้ อันจะทำให้มีความรักที่ยั่งยืนยาวนานเหมือนผู้สูงอายุ

นอกจากนั้น ในภาพยนตร์ยังแสดงให้เห็นว่า แม้แต่ผู้สูงอายุก็มีความแตกต่างหลากหลายด้วยเช่นกัน โดยเปรียบเทียบให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างผู้สูงอายุสองแบบ คือแบบฉบับทั่วไป และแบบต่อต้าน

ในหนังจะมีคนแก่สองแบบคือแบบแรก อิศระ ฝันทุกสิ่ง ก็คือ ลุง ส่วนอีกแบบคือมีกรอบมีอะไรควบคุมคือลูก ซึ่งจะเป็นคู่เปรียบเทียบ แต่ต้องการบอกให้เห็นว่า คนแก่ก็สามารถฝันจากสิ่งที่คนอื่นบอกได้ คือ มีความรัก และยังสามารถทำอะไรได้ ซึ่งจะต่างไปจากที่มองคนแก่ในแง่ลบอยู่ในกรอบไม่กล้าทำอะไร

(ยังยุทธ ทองกองทุน, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2553)

(6) การสั่งสอน

การสั่งสอนเป็นประเภทวาทกรรมที่ใช้เพื่อชี้ให้เห็นว่า ผู้สูงอายุกลุ่ม OPpy ที่เป็นผู้สูงอายุยุคใหม่นั้นควรทำอะไร โดยที่กลุ่มเป้าหมายจะมีทั้งกลุ่มผู้สูงอายุเป็นหลัก และกลุ่มเป้าหมายบุคคลทั่วไปเป็นกลุ่มรอง

กลุ่มแรก กลุ่มผู้สูงอายุ การสั่งสอนผู้สูงอายุด้วยกันเองจะทำได้ต่อเมื่อผู้สั่งสอนนั้นเป็นผู้สูงอายุที่มีทั้งวัยวุฒิและคุณวุฒิที่สูง เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายมักจะเป็นผู้สูงอายุที่มีความรู้สถานภาพสูงอยู่แล้ว การใช้บุคคลที่มีคุณวุฒิและวัยวุฒิจึงเป็นสิ่งสำคัญ ดังเช่น ประธานชมรม OPpy หรือคุณหญิงชนิ จาติกวณิช จะใช้เทคนิคการสั่งสอนผู้สูงอายุท่านอื่นๆ ให้ปรับตัวและใช้ชีวิตแบบใหม่ เช่น การแต่งกาย การมองโลก การมีมนุษยสัมพันธ์ และหนึ่งในการใช้ชีวิตที่ควรดำเนินการก็คือ การเรียนรู้คอมพิวเตอร์ ทั้งการรับความรู้และการสอนผู้อื่น

“ก่อนอื่นต้องไม่บอกว่า ตัวเองแก่ ฉันทำไม่ได้ ความแก่ของตัวไม่ได้หมายความว่า จะทำอย่างอื่นไม่ได้” (คุณหญิงชนิ จาติกวณิช ในเสาวณี เกษมวัฒนา โพสต์ทูเดย์ 14 พฤษภาคม 2550 อ้างถึงใน www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

อายุเท่าไรถึงเรียกว่า แก่ คนเราเมื่ออายุมากขึ้นต้องรู้ตนเองว่า ควรจะแต่งกายอย่างไรให้พอดีพอเหมาะ บางครั้งการปล่อยเนื้อปล่อยตัวมากเกินไปอาจทำให้ไม่น่าประทับใจสำหรับผู้พบเห็น แต่หากผู้สูงวัยทำตัวให้สดใส มองโลกในแง่ดี แน่ใจว่าใครๆ ก็อยากเข้ามาคุยด้วย ผู้สูงวัยไม่จำเป็นต้องบอกว่า แก่ เพราะคำว่าแก่มันรู้สึกเหมือนไม่มีคุณค่า แต่ถ้าเป็นผู้สูงวัยเรายังมีคุณค่าอยู่ทั้งวัยวุฒิ ต้องอย่าท้อแท้ และเปิดใจกว้าง ยอมรับสภาพว่า โลกมันเปลี่ยนไปแล้ว

(คุณหญิงชนิ จาติกวณิช ในเสาวณี เกษมวัฒนา โพสต์ทูเดย์ 14 พฤษภาคม 2550 อ้างถึงใน www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

การให้ผู้สูงวัยรู้จักใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตจะช่วยให้มีความภูมิใจ และรู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่า รวมไปถึงใช้เวลาว่างให้มีประโยชน์ และมีความรู้กว้างขวางมากขึ้น เช่น อ่านข่าวบนเว็บ หรือทำงานในด้านต่างๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นทักษะจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกับโลกที่กำลังพัฒนาได้อย่างเข้าใจและรู้ทัน

(คุณหญิงชนิ จาติกวณิช ใน ASTV ผู้จัดการออนไลน์ 17 มิถุนายน 2552

อ้างถึงใน www.junjaowka.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

ผู้สูงอายุบางคนอาจจะกลัวคอมพิวเตอร์ กลัวที่จะใช้อินเทอร์เน็ต มองว่า เป็นเรื่อง
หนักหนาสาหัสเหลือเกินที่จะเรียนรู้ มักจะอ้างเหตุผลนานาประการเพื่อหลีกเลี่ยง
การเรียนรู้เรื่องไอที อ้างว่าฉันแก่แล้ว นั่งนานไม่ได้ หลังไม่ดี สมองฉันรับไม่ไหว
จริงๆ แล้วคนแก่ทุกคนเรียนได้ ขอเพียงเปิดใจกว้างสักนิด แล้วจะรู้ว่าโลกที่อยู่
หลังอินเทอร์เน็ตนั้นมีอะไรที่น่าสนใจยิ่งกว่าการนั่งจับเก้าอี้เล่นเกมหรือนั่งเฉยๆ
หรือรอลูกหลานกลับบ้าน ชีวิตเหี่ยวเฉาไปวันหนึ่งๆ โดยไม่ได้ทำอะไรที่เป็นสาระ

(คุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช ในเมล็ดข้าว สกุลไทย 20 มีนาคม 2544 อ้างถึงใน
www.sakulthai.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2552)

กลุ่มที่สอง บุคคลทั่วไป การส่งสอนบุคคลทั่วไปจะส่งสอนเรื่องธรรมะ และจะใช้
เทคนิคการส่งสอนแบบอ้อมๆ โดยจะใช้ศาสนาเป็นตัวช่วยผนวกกับคอมพิวเตอร์ เพื่อหลีกเลี่ยงการ
ถูกมองว่า “คนแก่ขี้บ่น” ดังตัวอย่าง พล.อ.ท.ดิเรก สัจธรรม อยากรจะเตือนให้ญาติมิตรได้
ตระหนักถึงหลักกาลามสูตร จึงผลิตการ์ดอวยพร ระบุถึงหลัก 10 ประการตามหลักกาลามสูตร
โดยทำเป็นการ์ดที่เจาะเป็นช่อง หากดูผิวเผินจะเป็นสัดส่วนของสตรี แต่เมื่อเปิดการ์ดออกมาจะ
กลายเป็นสุนัข พล.อ.ท.ดิเรก กล่าวว่า “อันนี้ทำให้เห็นว่า อย่าเชื่อตามที่ได้เห็นตามหลักกาลาม
สูตร ก็เป็น logic คนเราต้องมีเหตุผลไม่ใช่เห็นปุ๊บแล้วก็เชื่อปั๊บ” (พล.อ.ท.ดิเรก สัจธรรม,
สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2553)

กลวิธีการส่งสอนแบบอ้อมๆ แก่ผู้คนทั่วไป ถือเป็นวิธีการหนึ่งที่ถ่ายทอด
ภูมิปัญญาของคนรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งโดยไม่ถูกมองว่าคนแก่ขี้บ่น และเป็นการยืดเยื้อ แต่หากเป็น
การส่งสอนผู้สูงอายุด้วยตนเอง ก็จะต้องให้ผู้ส่งสอนเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ มีทั้งวุฒิและคุณวุฒิ

(7) การยอมรับ

ประเภทวาทกรรมสุดท้าย คือ การยอมรับ เป็นประเภทวาทกรรมที่กลุ่ม OPpy ใช้
ในการยอมรับแนวคิดเรื่องศาสนาที่มองว่า “ความซื่อสัตย์เป็นไปตามธรรมดาโลก” ซึ่งถึงแม้ว่า
ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จะเป็นผู้สูงอายุที่มีความทันสมัยและใช้คอมพิวเตอร์ก็ตาม แต่ก็ยังยอมรับวิธีคิด
ดั้งเดิม เท่ากับว่า ด้านหนึ่งก็ก้าวไปสู่ผู้สูงอายุยุคใหม่ แต่อีกด้านหนึ่งผู้สูงอายุก็ยังมีลักษณะเดิม
ของสังคมไทย ดังเช่น

ไม่กล้าฝัน คิดเลยเมื่อถึงก็มาเอง worry ทำไม เป็นคนที่ปลงอะไรง่าย ๆ บางครั้งทำอะไรแล้วหากเราคิดได้ อารมณ์โกรธก็หายไป เกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมดา นี่จริง เป็นเรื่องปกติ บางคนอาจสงสัยชาติหน้ามีจริงหรือไม่ แต่ที่เชื่อเลยว่ามีจริง เพราะไม่อย่างนั้นทำไมคนถึงเกิดมาไม่เท่ากัน

(นฤพร ปันยารชุน, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2553)

โดยสรุป ประเภทวาทกรรมดังกล่าวถือเป็นกลวิธีการสร้างความชอบธรรมในการกำหนดอัตลักษณ์ผู้สูงอายุโดยไม่ต้องใช้กำลังบังคับ เมื่อพิจารณาประเภทวาทกรรมทั้งหมดพบว่า กลุ่มผู้สูงอายุ OPDY จะใช้วาทกรรมทั้ง 7 ประเภทในการนำเสนอตัวตนออกมา โดยอาจจะใช้เดี่ยวๆ หรือการปะปนกันก็ได้ โดยมักจะปนกันระหว่าง วาทกรรม “การโต้แย้ง” “การอธิบาย” การยกตัวอย่าง” และ “เปรียบเทียบ” ดังนี้

วาทกรรมลำดับแรก เริ่มจากวาทกรรม “การโต้แย้ง” ว่า ผู้สูงอายุมิใช่คนที่อยู่กับบ้านแต่สามารถใช้ชีวิตได้บนโลกเหมือนคนอื่นๆ หาใช่คนอ่อนแอและล้าหลังไม่ เพื่อพิสูจน์การโต้แย้งนั้นก็ คือ การใช้คอมพิวเตอร์ได้ หลังจากนั้น ก็จะใช้วาทกรรม “อธิบาย” เพื่ออธิบายให้เห็นว่า การเข้าร่วมชมรมคอมพิวเตอร์ OPDY นั้นมีลักษณะคืออะไร

การอธิบายนี้จะเป็นวาทกรรมที่ใช้ค่อนข้างมาก เพราะเนื่องจากแนวคิดของผู้สูงอายุยุคใหม่ที่ใช้คอมพิวเตอร์เป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย การอธิบายจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง และเพื่อให้เห็นชัดเจนก็มักจะอ้างอิงตัวเลข ข้อมูลต่างๆ ทั้งจากไทยและเทศ ควบคู่กับการผนวกวาทกรรม “การยกตัวอย่าง” และ “เปรียบเทียบ” เพื่อให้คนทั่วไปตระหนักถึงข้อดีของการที่ผู้สูงอายุเข้ามาใช้คอมพิวเตอร์ และที่สำคัญคือการยกตัวอย่างและเปรียบเทียบมักจะมองแต่แง่บวกหรือการเข้าร่วมชมรมเป็นประโยชน์ โดยจงใจหลงลืมมิติเชิงลบออกไป

ส่วนวาทกรรมประเภท “สาริต” และ “สั่งสอน” มักจะเป็นวาทกรรมที่อยู่โดดๆ หรือหากจะผนวกกับวาทกรรมอื่นๆ ก็จะเป็นไปด้วยความระมัดระวัง ดังเช่น

วาทกรรม “การสาริต” จะใช้เพื่อแสดงให้เห็นถึงผู้สูงอายุที่กระฉับกระเฉงด้วยการใช้คอมพิวเตอร์ ผ่านทางสื่อที่ผู้สูงอายุผลิต บนเงื่อนไขที่ว่าด้วย “พิสูจน์ด้วยผลงาน” โดยไม่ต้องอธิบายข้อความแต่อย่างใด เพราะเมื่อผู้อื่นได้เห็นผลงานของผู้สูงอายุ เช่น การ์ดอวยพร วิธีดีหนังสือ ก็มักจะเห็นพ้องด้วยว่าเป็นผู้สูงอายุที่ทันสมัยและกระฉับกระเฉง

ส่วนวาทกรรม “สั่งสอน” เป็นวาทกรรมที่มีเงื่อนไขการใช้ค่อนข้างมาก กลุ่ม OPDY จะใช้เพียงสองด้านคือ การสอนผู้สูงอายุด้วยกัน และการสอนผู้อื่น หากเป็นกรณีแรก ก็ต้องอยู่ได้

เงื่อนไขของผู้ส่งสอนต้องมีวุฒิและคุณวุฒิที่พร้อมเพียง ส่วนการส่งสอนคนทั่วไปจะเป็นไปโดยอ้อมมากกว่า เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกมองว่า “คนแก่ขี้บ่น” ด้วยการใช้กลยุทธ์ผนวกศาสนาและการใช้ “การสาธิต” ในสื่อที่ผู้สูงอายุผลิตขึ้น

ในท้ายที่สุด แม้ว่า ผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY จะเป็นผู้สูงอายุที่ “หัวใจไฮเทค” แต่กลับยัง “ยอมรับ” วาทกรรมเดิมในสังคมเกษตรกรรม เรื่อง การเกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมชาติ อันทำให้อัตลักษณ์ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ไม่เหมือนกับผู้สูงอายุในต่างประเทศ แต่ยังมีส่วนหนึ่งที่เป็นลักษณะแบบไทยๆ

4.3 ประเภทสื่อ

การสื่อสารวาทกรรมของผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY ผ่านสื่อหลากหลายประเภท โดยอาจจำแนกเป็น 3 ประเภทคือ สื่อสาระ สื่อบันเทิง และสื่อสาระบันเทิง โดยที่สื่อสาระและสื่อบันเทิงจะเป็นสื่อที่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มิได้เป็นผู้ผลิตโดยตรงแต่จะมีส่วนร่วมในฐานะเจ้าของประเด็นหรือผู้ให้ข้อมูล แต่สำหรับสื่อสาระบันเทิงจะเป็นสื่อที่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตโดยตรง

ทั้งนี้ เหตุผลสำคัญที่ผู้อื่นสนใจผลิตเนื้อหา ก็เนื่องจากการที่ประเด็นเรื่องผู้สูงอายุกับการใช้สื่อคอมพิวเตอร์เป็นประเด็นที่แปลกใหม่และค้านกับวิถีคิดของคนทั่วไปที่มองว่า ผู้สูงอายุล้ำหลัง ไม่คู่ควรกับคอมพิวเตอร์ รวมถึงชมรม OPKY เป็นชมรมที่สังกัดในภาคธุรกิจจึงปฏิเสธไม่ได้ว่า การประชาสัมพันธ์จะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การนำเสนอประเด็นดังกล่าวแพร่กระจายในสื่อมวลชนรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) สื่อสาระ

ในที่นี้ สื่อสาระประกอบไปด้วย (1) ข่าว บทความ ในหนังสือพิมพ์ และนิตยสารทั้งนิตยสารด้าน IT สตรี การบริหาร นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 หลังจากการเปิดชมรมจบจนถึงปัจจุบัน และกระจายต่อเนื่องทุกปีเพื่อเป้าหมายการประชาสัมพันธ์ชมรมให้คนทั่วไปได้รู้จัก (2) หนังสือ จำนวน 2 เล่ม ได้แก่ หนังสือชีวประวัติของคุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช เรื่อง “ชัชวีร์ จาติกวณิช ดังสายลมที่พัดผ่าน” (2540) เป็นหนังสือที่สรุปให้เห็นถึงชีวิตของคุณหญิงชัชวีร์จากอดีตสู่ปัจจุบัน และมีส่วนหนึ่งอธิบายถึงการใช้คอมพิวเตอร์ หนังสือเรื่อง “คุณหญิงชัชวีร์ ชวนผู้สูงวัยเล่นอินเทอร์เน็ต(ไม่ยาก)” (2543) เป็นหนังสือที่เน้นการใช้คอมพิวเตอร์ของสมาชิกชมรม OPKY อีกทั้ง การอธิบายให้เห็นหลักสูตรการเรียนคอมพิวเตอร์ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ (3) งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่ม OPKY จำนวน 3 เรื่อง คือ “การใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ : กรณีสมาชิกกลุ่ม OPKY Club” (2545) “ความพึงพอใจในการเข้าฝึกอบรมคอมพิวเตอร์ศึกษารณผู้สูงอายุ” (2545)

“บทบาทของสื่อสารผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์กับการสร้างความสัมพันธ์แบบชุมชนเสมือนของผู้สูงอายุสมาชิก OPpy Club” (2546) งานทั้งสามเรื่องกระจายอยู่ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับคอมพิวเตอร์คือ วิศวกรรมศาสตร์อุตสาหกรรม บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ และนิเทศศาสตร์ แต่โดยรวมจะนำเสนอให้เห็นการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุแบบใหม่ที่หันมาใช้คอมพิวเตอร์

สื่อสาระทั้งหมดนี้เป็นสื่อที่ผลิตขึ้นโดยคนภายนอกมิใช่กลุ่ม OPpy โดยตรง แต่มีเนื้อหาและเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับกลุ่ม OPpy เนื้อหาสาระส่วนใหญ่จะอธิบายให้เห็นถึงกลุ่ม OPpy คืออะไร ประโยชน์ของกลุ่ม นอกจากนั้น ยังยกตัวอย่างให้เห็นบุคคลที่อยู่ในกลุ่ม โดยเฉพาะประธานชมรม คือ คุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช กล่าวได้ว่า สื่อสาระจะใช้วาทกรรมประเภทอธิบาย ได้แย้ง เปรียบเทียบ และยกตัวอย่างควบคู่กัน

กลยุทธ์การนำเสนอหากเป็นข่าว บทความ และหนังสือชีวประวัติ จะเน้นการสัมภาษณ์ข้อมูลจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องและนำเนื้อหามาแสดงให้เห็นถึงประวัติที่มา คุณลักษณะของสื่อคอมพิวเตอร์ และประโยชน์ของชมรม แต่หากเป็นงานวิจัยก็จะพิสูจน์สมมติฐานด้วยการใช้สถิติเบื้องต้น และสถิติขั้นสูง รวมถึงการใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ สังเกตการณ์ และวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อทำความเข้าใจกับผู้สูงอายุกลุ่ม OPpy นอกจากนั้น ยังอ้างอิงข้อมูลจากต่างประเทศเพื่อแสดงให้เห็นการใช้คอมพิวเตอร์ของผู้สูงอายุในต่างประเทศด้วย

ในขณะที่ข่าว บทความ เป็นสื่อที่ทำต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 10 ปี ของการถือกำเนิดชมรม อันทำให้ข้อมูลข่าวสารได้แพร่กระจายสู่ผู้คนในวงกว้างอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระตุ้นให้คนที่สนใจเข้ามาร่วมเป็นสมาชิกในชมรมรวมถึงการสร้างภาพลักษณ์อันดีของผู้สูงอายุยุคใหม่ที่สนใจคอมพิวเตอร์

ส่วนหนังสือชีวประวัติ หนังสือ และงานวิจัย จะเป็นงานที่ทำเพียงครั้งเดียวไม่ต่อเนื่องและอยู่ในช่วงแรกๆ ของชมรม OPpy คือ พ.ศ. 2542-2546 เท่านั้น แต่งานดังกล่าวก็สร้างให้เกิดความน่าเชื่อถือค่อนข้างมาก เพราะเป็นเอกสารที่ตีพิมพ์เผยแพร่อย่างเป็นทางการ ตลอดจนพัฒนาได้รับการยอมรับในศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง และที่สำคัญคือการสถาปนาชุดความรู้ที่เกี่ยวกับ “ผู้สูงอายุกับคอมพิวเตอร์” กล่าวคือ การใช้คอมพิวเตอร์สำหรับผู้สูงอายุเป็นศาสตร์พิเศษที่แตกต่างไปจากกลุ่มอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ (ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อ “7.2 ความรู้ด้านการใช้คอมพิวเตอร์ของผู้สูงอายุ”)

(2) สื่อบันเทิง

สื่อบันเทิงที่นำเสนอประเด็นผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY โดยตรงคือ ภาพยนตร์เรื่อง “ความจำสั้นแต่รักฉันยาว” (2552) ภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวผลิตขึ้นโดยบริษัท GTH คุณจิระ มะลิกุล ผู้อำนวยการสร้างนำพล็อตเรื่องมาจากหนังสือของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพ เรื่อง “เวลารัก” ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความรักของผู้สูงอายุ และนำมาพัฒนาต่อโดยขยายเรื่องออกมาเพิ่มเติมจากผู้สูงอายุเพียงคนเดียวเป็นการเพิ่มอีกคนหนึ่งคือ คู่หนุ่มสาว ผู้กำกับภาพยนตร์คือ คุณยุกธร ทองกองทุน ยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมอีกว่า ในช่วงสองสามปีที่ผ่านมา พี่แม่และพี่ชาย ก็เสียชีวิตจึงเริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับชีวิตคืออะไรและเมื่อคุณจึจะนำพล็อตมาให้ดูจึงสนใจที่จะผลิต ภาพยนตร์เรื่องนี้ (ยุกธร ทองกองทุน, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2553)

เนื้อหาของภาพยนตร์เรื่องนี้ส่วนหนึ่งมาศึกษาข้อมูลของการเรียนคอมพิวเตอร์ของชมรม OPPY (ยุกธร ทองกองทุน, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2553 และสุธีรา จำลองศุภลักษณ์, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2553) ดังจะเห็นได้จากการมีฉากการเรียนการสอนในห้องเรียน ตลอดจนการพากันไปถ่ายรูปดิจิทัลที่ต่างจังหวัด ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนของชมรม OPPY นอกจากนั้น ภายหลังจากการฉายภาพยนตร์แล้ว ยังมีการฉายภาพยนตร์รอบพิเศษให้กับ บรรดาสมาชิกชมรม OPPY ในปี พ.ศ. 2552 อีกด้วย

ภาพยนตร์ “ความจำสั้นแต่รักฉันยาว” เป็นเรื่องราวของผู้สูงอายุสองคน คือ ป้าสมพิศ และลุงจำรัส ที่ตกหลุมรักกันในห้องเรียนคอมพิวเตอร์แต่ความรักของทั้งคู่กลับมีอุปสรรค ทั้งในส่วนของลูกหลานของป้าสมพิศ และโรคความจำเสื่อมที่เข้ามาคุกคามลุงจำรัส แต่ทั้งคู่ก็ยังคงรักกันแม้เวลาจะเหลือน้อยนิดและความจำที่สั้นลง ในเวลาเดียวกันนั้นก็แสดงให้เห็นตัวละครคู่ตรงกันข้ามคือ หนุ่มสาว สัตวแพทย์เก่งกับนักจัดสวนนามฝ่าย ทั้งคู่มีจุดร่วมกันคือ “ความจำที่ยาวนาน” และความเชื่อเรื่องวิทยาศาสตร์ ฝ่ายชายหลงรักฝ่ายหญิงข้างเคียงนับตั้งแต่มัธยม ส่วนฝ่ายกลับยังคงรักกับอดีตสามีเก่าไม่เสื่อมคลาย และด้วยเหตุบังเอิญหมอเก่งต้องมาเป็นครูสอนคอมพิวเตอร์ให้กับลุงป้าทั้งสอง ซึ่งเป็นขั้วตรงกันข้ามคือ ความจำสั้น-ยาว ความทันสมัย-ล้าหลัง จึงทำให้ชีวิตทั้งสองโคจรมาพบกัน และเรียนรู้ข้อเด่นข้อด้อยของความหนุ่มสาวและความสูงอายุ

ภาพยนตร์นำเสนอด้วยวาทกรรม “เปรียบเทียบ” คู่แย้งระหว่าง หนุ่ม-แก่ ความทันสมัย-ล้าหลัง อ่อนแอ-เข้มแข็ง ได้แย่งวิธีคิดของคนทั่วไปที่มองว่า หากเป็นคนแก่ก็จะล้าหลัง อ่อนแอ คือ ความจำเสื่อมไม่มีความรักอีกแล้ว โดยนำเสนอตัวละครป้าสมพิศและลุงจำรัสที่เป็นผู้สูงอายุที่ทันสมัยหันมาเรียนคอมพิวเตอร์ และแม้ร่างกายจะอ่อนแอคือความจำที่สั้นลงแต่ก็ยังคงมีความรัก ในทางกลับกันคนหนุ่มสาวทั้งคู่กลับต้องหันมาเรียนรู้ชีวิตของผู้สูงอายุทั้งสองและนำมา

ปรับใช้กับความรักของทั้งคู่ โดยเฉพาะการหัด “จำสั้น” แทนที่จะ “จำยาว” หรือ “จำฝังใจ” และเริ่มที่จะรักใหม่เหมือนผู้สูงอายุ

ภาพยนตร์ยังใช้กลยุทธ์ด้าน “ภาพ” เพื่อโต้แย้งความหมายความชราในด้านลบ ด้วยสัญลักษณ์ต่างๆ มากมาย อันได้แก่ “ปลาทอง” เป็นตัวแทนของความทรงจำที่สั้น ต่างไปจากสุนัขที่แทนความหนุ่มสาวที่จำไม่ลืม แต่ในที่สุดความทรงจำที่สั้นกลับเป็นสิ่งที่ดีโดยเฉพาะการลืมความรัก โดยคู่หนุ่มสาวก็หันมาเลี้ยงปลาทองคู่กับสุนัขในตอนท้ายเรื่อง สัญลักษณ์ถัดมาก็คือ “ต้นชมพู่มะเหมี่ยว” เป็นตัวแทนของความแก่ชราแต่กลับเป็นความชราที่ไม่ยอมแพ้แม้จะถูกพายุกระหน่ำ รวมถึงแม้จะถูกตัดรากแก้วเพื่อย้ายไปปลูกยังที่แห่งใหม่ ต้นชมพู่มะเหมี่ยวก็ยังสามารถฟื้นขึ้นมาใหม่ได้ และสัญลักษณ์สุดท้ายคือ “คอมพิวเตอร์” เป็นสื่อแทนชีวิตตรงข้ามของความไม่ทันสมัยหรือความชรา แต่กลับเป็นเครื่องมือที่ผู้สูงอายุในเรื่องใช้สื่อสารกันเป็นเรื่องปกติ และเป็นเครื่องมือพิเศษที่ช่วยทำให้สานสายสัมพันธ์ของตัวละครได้อีกด้วย

ความสำเร็จของภาพยนตร์เรื่องนี้ได้รับรางวัลภาพยนตร์ยอดเยี่ยมในปี พ.ศ. 2552 และเป็นตัวแทนของประเทศไทยได้รับการเสนอชื่อเพื่อเข้าชิงภาพยนตร์รางวัลคาเดมีในปี พ.ศ. 2553 ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา

(3) สื่อสาระบันเทิง

สื่อสาระบันเทิงเป็นสื่อประเภทเดียวที่ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY ได้เข้ามามีส่วนร่วมค่อนข้างมากในฐานะผู้ผลิตสื่อโดยตรง สื่อสาระบันเทิงนี้สามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มคือ สื่อคอมพิวเตอร์ สื่อกิจกรรมและการสื่อสารแบบมุขปาฐะ

(1) สื่อคอมพิวเตอร์ จัดอยู่ในกลุ่มวาทกรรมประเภท “สาธิต” เพราะตัวสื่อนั้นสามารถแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของผู้สูงอายุได้โดยไม่ต้องใช้การอธิบาย สื่อคอมพิวเตอร์เป็นสื่อที่ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY เข้ามาในฐานะผู้ผลิตและผู้ใช้

ในด้านของการผลิต คือ การที่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จะใช้คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือในการผลิตสื่อต่างๆ เช่น การผลิตการ์ตูนวอร์ นามบัตร การผลิตพาวเวอร์พอยท์ (powerpoint) การถ่ายและพิมพ์ภาพ การผลิตวีซีดี เป็นต้น ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY บางท่าน เช่น พล.อ.ท.ดิเรก สังข์สุวรรณ ยังก้าวไปสู่การผลิตหรือส่งข้อมูลเพื่อขึ้นสู่ระบบอินเทอร์เน็ตผ่าน webstie www.happyoppy.com ในคอลัมน์ “เรื่องเล่าจากสมาชิก” ทั้งนี้ เนื้อหาสาระของสื่อที่ผู้สูงอายุผลิตไม่ใช่เรื่องเคร่งเครียดเท่าไรนัก มีแนวโน้มสู่ความบันเทิง มีเป้าหมายเพื่อการทำตนเป็นประโยชน์ การระลึกความหลัง และการแสดงให้เห็นถึงความทันสมัยด้วยการใช้คอมพิวเตอร์ออกแบบ

ส่วนในด้านการบริโภค กลุ่มผู้สูงอายุ OPPY จะบริโภคข้อมูลข่าวสารโดยผ่านเว็บไซต์ www.happyoppy.com เว็บไซต์ดังกล่าวเป็นเว็บไซต์ที่ผลิตขึ้นโดยชมรม OPPY นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 (สุธีรา จำลองสกุลลักษณ์, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2553) ภายในเว็บไซต์จะมีข้อมูลหลากหลาย เพื่อประโยชน์ในสองด้านคือ ด้านแรกการเชิญชวนผู้สูงอายุเข้ามาเรียนรู้คอมพิวเตอร์ และด้านที่สองการเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงผู้สูงอายุในชมรมและให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับชมรมและคอมพิวเตอร์

รูปภาพที่ 54 เว็บไซต์ www.happyoppy.com

ด้วยเหตุนี้ ภายในเว็บไซต์จึงมีข้อมูลนับตั้งแต่ (1) “รู้จักชมรม” จะเป็นข้อมูลทั่วไปของชมรม เช่น วัตถุประสงค์ชมรม บรรยากาศการเรียนการสอน บทสัมภาษณ์ (โดยนำมาจากหนังสือพิมพ์ นิตยสารที่สัมภาษณ์เนื้อหาเรื่องราวของชมรม) จากใจสมาชิก (จะเป็นการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของสมาชิกเกี่ยวกับชมรม) (2) “มุขสมาชิก” จะเน้นหลักสูตรการเรียน และเกร็ดความรู้เกี่ยวกับปัญหาคอมพิวเตอร์ (3) “มุขเล่าสู่กันฟัง” จะเป็นประเด็นทั่วไป ทั้งเกี่ยวกับสุขภาพ ข้อมูลเกี่ยวกับเว็บไซต์ที่น่าสนใจ ข้อคิดคำคม (ของคุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช) เก็บมาฝากเรื่องเล่าจากสมาชิก (จะเป็นบทความที่สมาชิกส่งเข้ามาและขึ้นใน website) และ (4) “มุขเช็คอิน” เป็นมุขสำหรับสมาชิกที่จะเข้ามาเช็คอิน (5) “มุขเว็บไซต์ที่น่าสนใจ” จะเป็นเว็บไซต์ที่ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY ควรรู้ เช่น หนังสือพิมพ์ ตลาดหลักทรัพย์ ททท. คลินิกสุขภาพ เกมส์ สลากออมสิน

และ (6) ข้อมูลเบื้องต้นของชมรม คือ ประวัติ การสมัครสมาชิก ภาพกิจกรรม เว็บไซต์ และ สถานที่ติดต่อ ในส่วนนี้จะอยู่ตอนบนสุดของเว็บไซต์ ซึ่งแสดงให้เห็นความสำคัญที่สุด

เนื้อหาส่วนใหญ่ของเว็บไซต์จะเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุกลุ่ม OPpy โดยตรง โดยเกี่ยวข้องกับเรื่องคอมพิวเตอร์กับผู้สูงอายุ และการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ ทั้งด้านสุขภาพกาย ใจ และสังคม แต่จะไม่ค่อยมีประเด็นด้านจิตวิญญาณหรือศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับวาทกรรมวิถีชีวิตของผู้สูงอายุยุคใหม่ที่สนใจคอมพิวเตอร์

แม้สื่อคอมพิวเตอร์จะมีคุณูปการต่อกลุ่ม OPpy แต่ก็พบปัญหาหรือข้อจำกัดของสื่อคอมพิวเตอร์นี้อย่างน้อยสามประการ

ประการแรก สื่อคอมพิวเตอร์นี้ยังจำกัดสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุมากกว่าที่จะแพร่กระจายสู่คนวงนอก อันทำให้การเผยแพร่วาทกรรมผู้สูงอายุที่ทันสมัยนี้ยังอาจอยู่ในกลุ่มเล็กๆ มากกว่าจะขยายสู่คนกลุ่มใหญ่ ยิ่งไปกว่านั้นผู้สูงอายุกลุ่มที่ว่ายังเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ใช้คอมพิวเตอร์เท่านั้น แต่มิได้ขยายไปสู่ผู้สูงอายุทุกท่านเพราะข้อจำกัดด้านความรู้คอมพิวเตอร์

ประการที่สอง สื่อคอมพิวเตอร์นี้ยังคงมุ่งกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มคนชั้นกลางขึ้นไป มีความรู้และรายได้สูงมากกว่ากลุ่มคนชั้นล่าง

ประการที่สาม ข้อมูลต่างๆ ในเว็บไซต์จะไม่ค่อยทันสมัย เหตุผลสำคัญอาจเนื่องมาจากบุคลากรที่ดำเนินการจะค่อนข้างมีน้อย กล่าวคือ มีเจ้าหน้าที่รวม 6 คน จำแนกเป็นครูผู้สอน 3 คน ผู้ดูแลสมาชิก 1 คน เจ้าหน้าที่ด้านบุคคลและการเงินอีก 1 คน และครูใหญ่ 1 คน (สุธีรา จำลองศุภลักษณ์, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2553) และส่วนใหญ่แล้วคุณสุธีรา จำลองศุภลักษณ์ หรือครูเจี๊ยบ จะเป็นผู้ปรับและขึ้นข้อมูล แต่ในช่วงหลังครูเจี๊ยบมีภาระงานค่อนข้างมาก เนื้อหาข้อมูลจึงไม่ค่อยมีเวลาได้ปรับแต่ง โดยเฉพาะเว็บไซต์ไม่ค่อยเคลื่อนไหวเท่าไรนัก (รัตโนวรรณ ประเสริฐอัมพร, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2553) มีเพียงหน้าแรกที่เกี่ยวข้องกับการเปิดรับสมาชิกใหม่ที่มีข้อมูลที่ทันสมัยมากกว่า ตัวอย่างเช่น กระทั่งล่าสุดจากคุณหนุ่มลงวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2553 ถามเกี่ยวกับปัญหาเรื่องสายตา แต่ปรากฏว่า ยังไม่มีการตอบและไม่มีการเคลื่อนไหว (วันที่ดูข้อมูลล่าสุดคือ 20 พฤษภาคม 2553) ถึงแม้ว่าจะมีผู้สูงอายุในกลุ่ม OPpy ที่มีความรู้ด้านคอมพิวเตอร์จำนวนมากก็ตาม แต่ก็ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำเว็บไซต์ ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุกลุ่มนี้เป็นอดีตผู้บริหารหรือคนชั้นสูง และไม่มีความถนัดในการทำกิจกรรมในระดับปฏิบัติการก็เป็นได้

นอกเหนือจากเว็บไซต์ www.happyoppy.com แล้ว ผู้สูงอายุกลุ่ม OPpy ยังบริโภคเว็บไซต์อื่นๆ ทั้งข่าวสาร เช่น หนังสือพิมพ์ การค้นหาข้อมูลด้วยกูเกิ้ล (google) และการใช้

เฟสบุ๊ก (facebook) ซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายและความบันเทิง โดยเฉพาะการเล่นเกมส์ Farmville แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุกลุ่ม OPpy ยังเป็นผู้สูงอายุที่กระตือรือร้นทั้งข้อมูลข่าวสารและความบันเทิง

(2) สื่อกิจกรรมและการสื่อสารแบบมุขปาฐะ ผู้สูงอายุกลุ่ม OPpy ยังใช้สื่อกิจกรรมและการสื่อสารแบบมุขปาฐะเพื่อสื่อสารบอกอัตลักษณ์ของตนผ่านวาทกรรมประเภท “อธิบาย” และ “สาธิต” เป็นหลัก โดยที่สื่อกิจกรรมจะเน้นการ “สาธิต” และการสื่อสารแบบมุขปาฐะเน้นการ “อธิบาย”

สื่อกิจกรรมที่เห็นได้เด่นชัดคือ การเข้ามาเรียนคอมพิวเตอร์ในชมรม OPpy เป็นประจำ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เป็นผู้สูงอายุที่สนใจใฝ่รู้และทันสมัย นอกจากนั้นผู้สูงอายุแต่ละคนในชมรม OPpy ก็ยังทำกิจกรรมอื่นๆ อีกตามวิถีชีวิตของตน เช่น การยังคงทำงาน การวาดภาพสีน้ำ การท่องเที่ยว และการเป็นตัวอย่างสอนรุ่นน้องด้วยการแนะนำชมรม เหล่านี้ล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังคงมีกิจกรรมต่อเนื่องและส่วนหนึ่งก็มีประโยชน์ต่อสังคม

สำหรับการสื่อสารแบบมุขปาฐะ ในที่นี้จะพิจารณาเฉพาะการสื่อสารแบบมุขปาฐะที่พบในสื่อกิจกรรมคือ การเข้าเรียนคอมพิวเตอร์กับชมรม OPpy พบว่า หลังจากที่ได้พูดคุยสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ในช่วงการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์ของกลุ่ม “รักวันอาทิตย์” ซึ่งเป็นกลุ่มหนึ่งในชมรม OPpy ก็จะได้เห็นว่า กลุ่มผู้สูงอายุต่างสื่อสารเพื่อแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของตนเองที่ไม่หยุดนิ่งกับที่สนใจในสิ่งใหม่ๆ ในระหว่างเรียนคอมพิวเตอร์ เช่น การพูดคุยเรื่องสุขภาพ การพูดคุยเรื่องครอบครัว การพูดคุยในข่าวสารการเมือง เรื่องคอมพิวเตอร์ ธรรมะ เป็นต้น

เนื้อหาหลักในการสนทนาจะเป็นเรื่องของคอมพิวเตอร์เนื่องจากเป็นห้องเรียนคอมพิวเตอร์ ส่วนเนื้อหาที่ตามมาก็คือเรื่องความเคลื่อนไหวของข่าวสารการเมือง เนื่องจากช่วงเวลาสัมภาษณ์และสังเกตการณ์จะเป็นช่วงเวลาของการชุมนุมประท้วง “พฤษภาทมิฬ” (เมษายน-พฤษภาคม 2553) ดังเช่น

ม.ร.ว. ทิพพาวดี: วันนี้รถติดมากคะ ดิฉันเลี้ยวรถมาก็ต้องกลับรถหน้าบ้าน ต้องขึ้นรถไฟฟ้ามาราคูตรงดุสิตก็มองไม่เห็น เพราะรถไฟฟ้ามืดกัน

คุณทรงพล: สงสัยเสื้อแดงปิดถนนใช่ไหม

ม.ร.ว. ทิพพาวดี : วันนี้เดี๋ยวจะไปบ้านที่หัวหิน เดี่ยวลูกๆ จะมารับ เพราะเขาไปออกกำลังกายไม่ได้ ปิดถนนประท้วง (7 พฤษภาคม 2553)

นอกจากนั้น ยังพบประเด็นการพูดคุยเรื่องสูตรลับสุขภาพแข็งแรงด้วยอาหารระหว่าง พล.อ.ท.ติเรก สังข์สุวรรณ กับเพื่อนร่วมกลุ่มรักวันอาทิตย์ (7 พฤษภาคม 2553) ดังนี้

พล.อ.ท.ติเรก: ใครอยากรู้สูตรสาวสองพันปีบ้างครับ ต้องมี 6 อย่าง คือ กล้วย ไข่ ส้ม แอปเปิ้ล บรอกคอลลี่ ถั่ว ข้าวโพดต้ม

คุณทรงพล: อ้าวเหอ ผมชอบกล้วยไข่กับข้าวโพดคั่ว แทนกันได้ไหม (หัวเราะ)

การสนทนาพูดคุยกันในกลุ่ม OPKY สื่อกิจกรรม และสื่อคอมพิวเตอร์ เป็นสื่อที่แสดงให้เห็นความกระตือรือร้นของกลุ่มผู้สูงอายุ OPKY รวมถึงเป็นเพียงสื่อเดียวที่สื่ออัตลักษณ์ของตนเองออกมาได้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะการเป็นผู้สูงอายุที่ทันสมัยที่เรียนรู้คอมพิวเตอร์และสนใจโลกภายนอก ต่างไปจากความคิดคนทั่วไปที่อาจมองว่า ผู้สูงอายุควรลดบทบาทและอยู่กับบ้านแต่เพียงประการเดียว

5. ปฏิบัติการวาทกรรม

ภายหลังจากวิเคราะห์หัวข้อบทแล้ว ตามแนวคิดของ Fairclough ในลำดับที่สองจะนำมาสู่การวิเคราะห์ปฏิบัติการวาทกรรม (discourse practice) ของกลุ่มผู้สูงอายุ OPKY สามารถวิเคราะห์ได้สองด้าน คือ (1) ผู้ผลิตหรือกระบวนการผลิตวาทกรรม และ (2) ผู้รับสารหรือการบริโภควาทกรรม

5.1 ผู้ผลิต

ผู้ผลิตวาทกรรมสามารถจำแนกได้สองประเภท คือ ผู้สูงอายุผลิตเอง ผ่านสื่อกิจกรรมและสื่อชุมชน สื่อวัตถุ อินเทอร์เน็ต และคนอื่นเป็นผู้ผลิต ผ่านสื่อที่หลากหลาย เช่น ข่าว บทความ หนังสือ งานวิจัย และภาพยนตร์เรื่อง “ความจำสั้นแต่รักฉันยาว” เป็นต้น

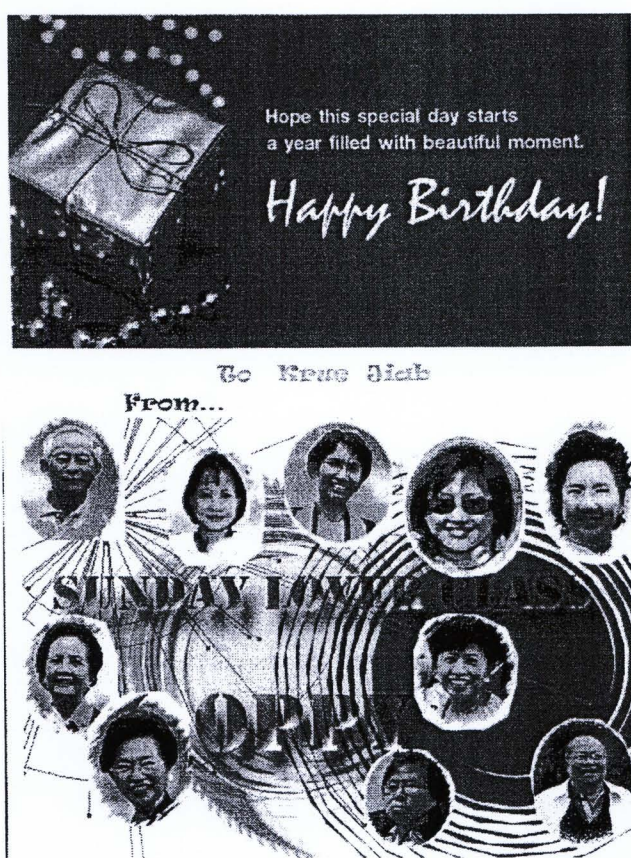
การที่รูปแบบของสื่อที่คนอื่นสร้างขึ้นมีความหลากหลายกว่าก็เนื่องมาจากสื่อดังกล่าวอาศัยชุดความรู้ที่ค่อนข้างสลับซับซ้อนเมื่อเทียบกับรูปแบบที่ผู้สูงอายุทำอยู่ รวมถึงเกี่ยวเนื่องกับองค์กรสื่อสารมวลชนและระบบการศึกษาที่กำหนดแนวทางการเขียนและออกแบบงานวิจัย ด้วยความยุ่งยากดังกล่าว ผู้สูงอายุจึงเลือกรูปแบบของการสื่อสารที่ค่อนข้างง่ายและใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

หากจะพิจารณาการผลิตวาทกรรมตามกลุ่มทั้งสองได้ดังต่อไปนี้

ในกรณีแรก ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY จะผลิตวาทกรรมด้วยตนเอง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ อำนาจในการกำหนดตัวตนเป็นอำนาจของตนเองและมักจะมีนัยยะด้านบวก

ผู้สูงอายุสามารถกำหนดเนื้อหาในการนำเสนอได้ด้วยตนเองผ่านช่องทางต่างๆ เช่น ผ่านการทำกิจกรรมหรือสื่อกิจกรรมในการเรียนคอมพิวเตอร์และสื่อมูขปาฐะหรือการพูดคุย และการผลิตสื่อวัตถุต่าง ๆ เช่น การผลิตและออกแบบนามบัตร การผลิต vcd การผลิตหนังสือเล่มเล็ก การผลิตสื่อ powerpoint และตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน คือ การออกแบบการ์ดอวยพรวันเกิด ดังนี้

กลุ่ม “รักวันอาทิตย์” หรือคุณทรงพล มะลิกุล ผลิตการ์ดอวยพรวันเกิดให้กับคุณครูเจี๊ยบ หรือคุณสุธีรา จำลองศุภลักษณ์ ด้วยการรวบรวมภาพของกลุ่มและครูเจี๊ยบทำเป็นการ์ด และมอบให้กับครูเจี๊ยบในวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2553 โดยติดข้อความประกอบว่า “Hope this special day starts a year filled with a beautiful moment Happy Birth Day” ดังภาพด้านล่าง

รูปภาพที่ 55 การ์ดอวยพรวันเกิด

การผลิตและออกแบบการ์ดอวยพร นอกจากเป็นหนึ่งเดียวในโลกแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความสามารถในด้านคอมพิวเตอร์ทั้งด้านการออกแบบ การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และที่สำคัญคือทำให้เกิดผลลัพธ์คือ ผู้สูงอายุที่ทันสมัยและมีความคิดสร้างสรรค์

อย่างไรก็ตามเนื่องจากสื่อวัตถุ สื่อกิจกรรมและสื่อมุขปาฐะเป็นสื่อที่มุ่งกลุ่มเป้าหมายเฉพาะกลุ่มไม่ค่อยได้เผยแพร่ในวงกว้าง การสื่อสารความหมายเชิงบวกจึงอาจค่อนข้างจำกัด ดังนั้นหนทางที่แก้ไขก็คือการนำสื่อวัตถุดังกล่าวเผยแพร่ผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ต เช่น การนำภาพจากการ์ตูนช่วยพร หรือการเขียนบทความส่งผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ www.happyppy.com เป็นต้น ทำให้กระจายในวงกว้างขึ้น แต่ก็ยังไม่สามารถเทียบเท่าได้ในกรณีถัดไป

ส่วนกรณีที่สองนั้น คนภายนอกจะเป็นผู้กำหนดเนื้อหา แม้คุณูปการของคนภายนอกจะช่วยประสานพลังด้านบวกของผู้สูงอายุและสร้างพลังแพร่กระจายในระดับสูงเมื่อเทียบกับการที่ผู้สูงอายุผลิตสื่อเอง แต่ก็มีเงื่อนไข คือ ผู้สูงอายุมิได้เป็นเจ้าของช่องทางการสื่อสารโดยตรงเมื่อเทียบกับกรณีแรก ดังนั้น การผลิตข่าวหรือบทความก็จะกำหนดมาจากประเด็นความสนใจของสังคมหรือองค์กรสื่อสารมวลชน และที่สำคัญคือประเด็นดังกล่าวต้องเป็นเรื่องที่แปลกและต่างไปจากวิถีคิดของคนทั่วไปที่มองคู่ตรงกันข้ามระหว่างผู้สูงอายุกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ไม่ต่างจากกรณีของภาพยนตร์ก็ต้องมาจากความสนใจของผู้ผลิต (ยงยุทธ ทองกองทุน, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2553) ส่วนงานวิจัยก็จะต้องกำหนดมาจากความสนใจของผู้วิจัยหรือประเด็นปัญหาสังคม

แต่กระนั้นก็ตาม ผู้ผลิตวาทกรรมก็ยังต้องค้นคว้าสืบเสาะเนื้อหาจากกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY ด้วยเช่นกัน เช่น การค้นข้อมูลการเรียนรู้การสอนคอมพิวเตอร์ก่อนผลิตภาพยนตร์เรื่อง “ความจำสั้นแต่รักฉันยาว” (ยงยุทธ ทองกองทุน, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2553) หรือการที่สื่อมวลชนต้องมาค้นคว้าข้อมูลก่อนจะผลิตรายการ เช่น กรณีของการผลิตรายการ “ลุยไม่รู้โรย” ที่วางแผนผลิตตอนผู้สูงอายุเล่นคอมพิวเตอร์ (สังเกตการณ์ 6 มิถุนายน 2553) นั่นก็หมายความว่าผู้สูงอายุยังคงมีอำนาจในการกำหนดเนื้อหาทางอ้อม

ตลอดจนเนื่องจาก OPKY เป็นองค์กรธุรกิจที่อาศัยการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชน จึงมีหน่วยงานประชาสัมพันธ์นำเสนอข่าวสารของชมรม นอกจากนั้นการผลิตข่าวของชมรมผู้สูงอายุ OPKY ส่วนหนึ่งมาจากความใกล้ชิดของชมรม OPKY กับสื่อมวลชน สื่อมวลชนบางท่านก็เป็นหนึ่งในสมาชิกชมรม (สุธีรา จำลองสกุลลักษณ์, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2553) จึงเป็นช่องทางการเผยแพร่อย่างดี ดังคำให้สัมภาษณ์ว่า “OPKY เป็นผู้ผลิต และ LOXLEY ส่วนที่ลงไทยรัฐได้ ก็เพราะว่า เรามีเครือข่าย หัวหน้ากองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ก็เป็นลูกศิษย์ในชมรม” (สุธีรา จำลองสกุลลักษณ์, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2553)

ดังนั้น วาทกรรมที่แม้จะเป็นคนอื่นเป็นผู้ผลิตจึงมีลักษณะสองแง่มุมคือ ด้านหนึ่งคือผู้สูงอายุในกลุ่ม OPKY ยังมีส่วนกำหนดเนื้อหา กล่าวคือ เลือกที่จะอธิบาย ยกตัวอย่าง

เปรียบเทียบ และสารคดีในเรื่องที่ตนเองต้องการที่จะเปิดเผย และส่วนที่เปิดเผยก็คือการประสบความสำเร็จในการเรียนคอมพิวเตอร์ แต่จะไม่เลือกนำเสนอความล้มเหลว

ในเวลาเดียวกันนั้น ผู้ผลิตก็สามารถกำหนดต่อเติมหรือวิเคราะห์เนื้อหาได้ตามศาสตร์ของตน ดังเช่น การเติมบทเพิ่มเติมในภาพยนตร์ การใช้ลีลาการเขียนเรื่องเล่าในข่าว บทความ และหนังสือ รวมถึงการใช้ตัวเลข การอธิบายอ้างอิง ในรายงานวิจัย ตัวอย่างเช่น การขยายประเด็นเรื่องผู้สูงอายุในภาพยนตร์เรื่อง “ความจำสั้นแต่รักฉันยาว” จากประเด็นของผู้สูงอายุก็ขยายสู่คนหนุ่มสาว แต่ทั้งหมดนี้ ก็มีพลังในการเผยแพร่ว่าทกกรรมด้านบวกให้กับผู้สูงอายุมากกว่าที่ผู้สูงอายุเผยแพร่ผ่านสื่อวัตถุที่จำกัดวง แต่จุดอ่อนก็คือ การนำเสนอผ่านสื่อมวลชนนั้นก็ยังมีผลที่ต่ำกว่าการผลิตด้วยตนเอง

5.2 ผู้รับสาร

ผู้รับสารในที่นี้จะพิจารณาว่า วาทกรรมที่ผลิตขึ้นนั้นมุ่งกลุ่มเป้าหมายคือใคร และกลุ่มดังกล่าวบริโภคความหมายของผู้สูงอายุอย่างไร ทั้งนี้ กลุ่มเป้าหมายสามารถจำแนกได้สองกลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องและกลุ่มผู้สูงอายุเอง

กลุ่มแรก กลุ่มบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง หมายถึง คนใกล้ชิด เช่น ญาติพี่น้อง บุคคลที่เรียนคอมพิวเตอร์ด้วยกัน ครูผู้สอน กลุ่มบุคคลดังกล่าวเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่รับรู้อัตลักษณ์ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY โดยตรง ผลพวงของการรับรู้ต่างเห็นพ้องว่า ผู้สูงอายุกลุ่มรักวันอาทิตย์ เป็นผู้สูงอายุที่เข้มแข็งกระตือรือร้นต่อสื่อสมัยใหม่ ดังนี้

“เป็นกลุ่มที่ใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพ อายุเป็นเพียงตัวเลข ไม่มีใครแก่เกินเรียน” (สุธีรา จ่าลองศุภลักษณ์, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2553)

ส่วนใหญ่เป็นวัยใกล้เกษียณหรือเกษียณแล้ว แต่ยังมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ และอยากจะมีกิจกรรมที่น่าสนใจทำ และท่านเหล่านั้นส่วนใหญ่ก็เป็นคนที่ทันสมัยและเปิดใจรับสิ่งใหม่ๆ ได้ ต้องยอมรับว่า ผู้สูงวัยที่มาเรียนที่นี่เป็นผู้ที่มีการศึกษาค่อนข้างสูง มีภาระงานที่มั่นคง ที่คงหมายถึงภาพรวมนะคะ

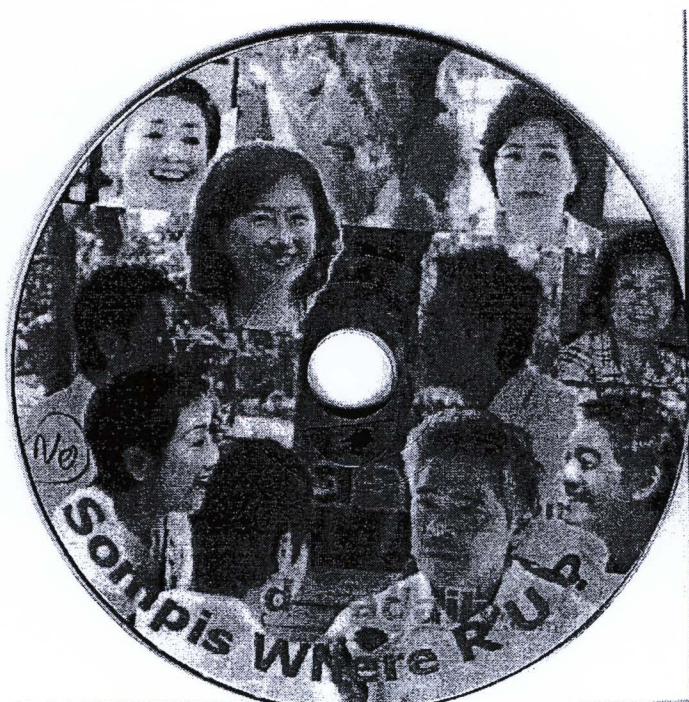
(อรุณี วงศ์วัลภาภรณ์, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2553)

อย่างคุณหญิงทิพาวดี ค่อนข้างกระตือรือร้นอยากเรียนรู้ตลอดเวลา บางที่เราก็ยังเล่นๆ แต่คุณหญิงอยากเรียนรู้ตลอดเวลา และเข้าใจว่า ผู้สูงอายุในกลุ่มต่างก็มีงานทำอยู่นะ อย่างคุณดิเรกก็มีกลุ่มของเขา เพื่อนศิษย์เก่า ยังทำประโยชน์ให้สังคมได้ ปีใหม่ทำสมุด ทำการ์ด แจกเพื่อนฝูง...คุณหญิง (นฤพร) ก็ทำภาพ ทำศิลปะ สอนศิลปะกระบี่เป๋องพอสเซอเลนมีโรงเรียนอะไรที่จำไม่ได้นะ พี่ก็ยังไม่รู้สึกว่าช้ากว่าเลย

(อรุณี วงศ์วัลภาภรณ์, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2553)

“ก็เป็นกลุ่มที่เข้มแข็งนะ แต่ยังไม่ช่วยเหลือใครมากนัก แต่จริงๆ ก็มีครูเจ๊บบเป็นคนทำ อย่างครูเจ๊บบไปช่วยเด็กโรงเรียนต่างจังหวัด ครูก็เคยบอกเหมือนกันนะจะให้ช่วย แต่ก็ยังไม่ได้อะไรจริงๆ กลุ่มเราก็สามารถช่วยได้” (รัตโนวรรณ ประเสริฐอัมพร, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2553)

เมื่อทดลองตรวจสอบถึงสื่อที่กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนี้ผลิตขึ้น เช่น การ์ดอวยพร วีซีดีที่ผู้สูงอายุเป็นผู้ผลิต ต่างก็ยืนยันว่า ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีลักษณะที่ทันสมัย ดังเช่น กรณีที่ พล.อ.ท.ดิเรก สักขีสุวรรณ ทำวีซีดีเรื่อง “ตามหาสมพิศ” ซึ่งได้แรงบันดาลใจจากภาพยนตร์เรื่อง “ความจำสั้นแต่รักฉันยาว” โดยนำมาขยายเรื่องต่อให้ลุงจำรัสตามหาสมพิศและมาเจอผู้สูงอายุกลุ่มรักวันอาทิตย์ และที่กัทักว่า คุณอรุณี เป็นสมพิศ แต่ในที่สุดก็ได้เจอป้าสมพิศตัวจริง

รูปภาพที่ 56 ปกวีซีดี “ตามหาสมพิศ”

ผู้วิจัย: คิดอย่างไรกับวิธีที่ดีที่คุณดิเรกทำเรื่อง “ตามหาสมพิศ” ที่ได้แรงบันดาลใจจากเรื่อง “ความจำสั้นแต่รักฉันยาว” และเอาเพื่อนๆ กลุ่มรักวันอาทิตย์มาเล่นด้วย

คุณรัตโนวรรณ: ทำได้อย่างไรนะเนี่ย พี่ทำไม่ได้แน่ พี่มีปัญหาสายตาเพ่งนานๆ ไม่ได้ (รัตโนวรรณ ประเสริฐอัมพร, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2553)

คุณอรุณี: ทำได้อย่างไร มีเวลาว่างขนาดนั้นเลย และทำได้ดีมาก มีความกระตือรือร้น แล้วก็เอาพี่เป็นนางเอกด้วยก็ปลื้ม (อรุณี วงศ์วัลภาภรณ์, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2553)

กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มรักวันอาทิตย์ยังผลิตการ์ตูนขวัญเกิด ซึ่งเป็นผลจากการเรียนในชั่วโมงเรียนคอมพิวเตอร์ของ OPPY และเมื่อสอบถามครูเจี๊ยบหรือคุณสุธีรา จำลองศุภลักษณ์ ภายหลังที่ได้รับการขวัญเกิดจากคุณทรงพล มะลิกุล และกลุ่มรักวันอาทิตย์ ครูเจี๊ยบก็กล่าวว่า

รู้สึกภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง ปกติก็ขี้มา แต่อันนี้เป็นผลผลิตของเขา เป็นอะไรที่ภูมิใจมาก เขาเอง (คุณทรงพล) ก็น่าจะภูมิใจที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นมา ลองคิดของเขา ลองดูภาพด้านล่างนี้ซิ เป็นภาพที่เขาเพิ่งเรียนมาอาทิตย์ที่แล้ว เรียนปุ๊บก็สามารถนำไปใช้ได้เลย

(สุธีรา จำลองศุภลักษณ์, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2553)

ในบางครั้ง การผลิตภาพผู้สูงอายุที่เข้มแข็งนี้ ยังเป็นแรงผลักดันให้บุคคลอื่นเข้ามาสนใจการใช้คอมพิวเตอร์ ตัวอย่างที่เห็นได้เด่นชัดคือ หนังสือเรื่อง “คุณหญิงชัชวีร์ ขวนผู้สูงวัยเล่นอินเทอร์เน็ต(ไม่ยาก)” (2543) เป็นหนังสือที่เขียนขึ้นโดยคุณสุธีรา จำลองศุภลักษณ์ รวบรวมความคิดเห็นประสบการณ์ของสมาชิกที่เรียนคอมพิวเตอร์กับชมรม และแนวทางการสอนเบื้องต้น ทำให้บุคคลที่ยังไม่ได้เป็นผู้สูงอายุเข้ามาสนใจชมรม OPPY ดังที่คุณรัตโนวรรณ ประเสริฐอัมพร (สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2553) ได้แสดงความคิดเห็นว่า หนังสือเล่มดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่กระตุ้นให้อยากมารู้จักและเรียนคอมพิวเตอร์ที่ชมรม OPPY

อนึ่ง การบริโภควาทกรรมที่ผู้สูงอายุเป็นผู้ผลิตยังคงเป็นกลุ่มที่แคบๆ ที่ใกล้ชิดตัวหรือมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้สูงอายุกลุ่มนี้เท่านั้น หากมิได้มีสื่อมวลชนนำเสนอให้กว้างขึ้นก็อาจทำให้คนทั่วไปอาจมิได้เห็นอัตลักษณ์ได้ชัดเจนก็เป็นได้

กลุ่มที่สอง กลุ่มผู้สูงอายุเอง หมายถึง กลุ่ม OPpy จะรับรู้ความหมายของตนเองที่คนอื่นผลิต กรณีนี้ คือ ภาพยนตร์เรื่อง “ความจำสั้นแต่รักฉันยาว” (2552) ซึ่งเป็นสื่อบันเทิงที่ผลิตขึ้นโดยบุคคลอื่นที่กล่าวถึงชมรม OPpy และกลุ่มผู้สูงอายุได้รับชมร่วมกันต่างยอมรับเนื้อหาบางส่วน of ภาพยนตร์และไม่เห็นด้วยกับเนื้อหาในบางส่วน เพราะปฏิบัติการวาทกรรมดังกล่าวที่มีได้มาจากที่ตนเองสร้างขึ้น อีกทั้งมีส่วนที่ต่อเติมเสริมแต่งเนื้อหาของชมรม ดังเช่น

“หนังเรื่องนี้เราได้ดูฟรีด้วย ผมคิดว่าเป็นเรื่องประโลมโลกย์มากกว่า ชีวิตจริงเป็นไปได้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับครูชักรบผิวดำสอนคอมพิวเตอร์แล้วก็เจอกับลุงจาร์สกับป้าสมพิศ ดูสนุกๆ นะ แต่ก็เฉยๆ” (ทรงพล มะลิกุล, สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2553)

ดูแล้วสนุก ทำให้สะท้อนว่า จริงๆ นะ ที่คนอายุมากๆ เป็นอัลไซเมอร์เป็นเรื่องธรรมดา ส่วนเรื่องปิงกันก็เป็นเรื่องแต่งทำให้ดูแล้วเพลิดเพลิน ผมชอบการถ่ายทำจาก ตากล้องละเอียดอ่อน ผมก็ทำต่อเป็น วิดีโอ ด้วยทำเป็นภาคต่อเอา plot เรื่องมาเติมต่อและเอาเพื่อนๆ มาเป็นตัวละคร แล้วผมก็ชอบเพลงของจาร์ส เพลงยามเย็นก็เลยเอามาประกอบเป็น background เอาจางเอกเป็นคุณอรุณี

(พล.อ.ท.ติเรก สังข์สุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2553)

การที่ผู้สูงอายุต่อรองความหมายได้นั้นก็เนื่องจากผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีอำนาจและทุนความรู้ในการกำหนดตัวตนขึ้นมา จึงเลือกที่จะยอมรับวาทกรรมบางส่วนและปฏิเสธวาทกรรมที่ต่างไปจากกลุ่ม ยิ่งไปกว่านั้น ผู้สูงอายุยังเลือกที่จะสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ด้วย ดังวิธีดี “ตามหาสมพิศ”

กล่าวโดยสรุป ปฏิบัติการวาทกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุ OPpy เป็นปฏิบัติการวาทกรรมที่จำแนกได้เป็นวาทกรรมที่ผู้สูงอายุเป็นผู้สร้างขึ้นเองกับคนอื่นสร้าง แม้ดูเหมือนว่าต่างกันตรงอำนาจในการกำหนดความหมายที่มาจากต่างบุคคล แต่เมื่อพิจารณาโดยละเอียดพบว่า แม้จะเป็นวาทกรรมที่คนอื่นสร้างแต่ก็ยังอ้างอิงกลุ่ม OPpy หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ กลุ่ม OPpy ยังคงมีอำนาจในการกำหนดความหมายตัวตนอยู่ นั่นก็เนื่องจากทุนของกลุ่ม OPpy ที่มีพลังในการกำหนดความหมาย อย่างไรก็ตาม ก็มีจุดต่างตรงที่การกำหนดจากผู้อื่นก็ต้องวางอยู่บนเงื่อนไขของสื่อมวลชน หรือข้อกำหนดและรูปแบบของผู้ผลิต เช่น สถาบันการศึกษา เป็นต้น

ด้วยความต่างนั้นก็ทำให้เนื้อหา ช่องทาง และผู้รับสารจะมีความแตกต่าง หากเป็นวาทกรรมที่ผู้สูงอายุสร้างขึ้น ทั้งเนื้อหา ช่องทาง และผู้รับสาร ผู้สูงอายุ OPpy ก็จะสามารถกำหนดได้ด้วยความสามารถตนเองและมุ่งไปสู่เป้าหมายที่แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ด้านบวกของตน แต่อาจ

มีปัญหาที่ช่องทางอาจจะค่อนข้างแคบอยู่เพียงในกลุ่มย่อยเท่านั้น และเมื่อเนื้อหาถูกกำหนดจากผู้สูงอายุเอง ประเด็นที่น่าสนใจค่อนข้างเป็นไปได้ในด้านบวก โดยเฉพาะความทันสมัย และเมื่อพิจารณาถึงการรับสารของผู้รับสารก็พบว่า ทุกคนต่างเข้าใจและรับรู้อัตลักษณ์ที่สร้างขึ้นนั้นโดยตรง

หากเป็นกรณีของผู้อื่นที่กำหนดเนื้อหา ก็อาจมีทั้งส่วนที่ใกล้เคียงและเติมเต็มข้อมูลเพื่อให้สอดคล้องกับผู้กำหนด แต่ก็ยังมีจุดต่างจากการกำหนดจากสื่อมวลชนทั่วไป ส่วนในด้านช่องทาง ก็แพร่กระจายในวงกว้างมากกว่า และผู้รับสาร คือ กลุ่มผู้สูงอายุ OPpy เมื่อได้เห็นเนื้อหานั้นก็อาจจะมีทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย เท่ากับเป็นการกำหนดความหมายด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างสารใหม่

6. ปฏิบัติการสังคมและวัฒนธรรม

ตามแนวคิดของ Fairclough วาทกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุ OPpy ไม่สามารถอยู่ลอยๆ แต่จะวางอยู่บนบริบทของสังคมและวัฒนธรรม และในกรณีของวาทกรรมของผู้สูงอายุกลุ่ม OPpy จะวางอยู่บนบริบทสังคม 5 ด้าน คือ มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม การแพทย์ รัฐบาล และการสื่อสาร รายละเอียดดังนี้

6.1 มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม

ภายใต้สังคมไทยในยุคข้อมูลข่าวสาร ในด้านหนึ่งสังคมเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสู่สังคมข้อมูลข่าวสาร แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ยังคงมีบางส่วนที่เป็นสังคมเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ซึ่งก็หมายความว่า ผู้สูงอายุในกลุ่มนี้อยู่บนสังคมที่มีความแตกต่างและหลากหลายและส่งผลต่ออัตลักษณ์ของตนเอง ดังนี้

ด้านแรก ศาสนา ในด้านหนึ่งแม้สังคมไทยจะก้าวไปสู่สังคมสมัยใหม่ สถาบันศาสนายังคงเป็นฐานกำลังของวิถีคิดของผู้คนรวมถึงผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุจึงยังคงใช้ศาสนาเป็นแกนกลางในการใช้ชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎไตรลักษณ์เรื่องการเกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมชาติ แม้กระทั่งเรื่องเพศ ผู้สูงอายุก็ยังคงมองว่าเป็นเรื่องที่ดีควรเป็นไปตามธรรมชาติ

แต่อย่างไรก็ดี สำหรับผู้สูงอายุกลุ่ม OPpy ศาสนาในที่นี้จะมีจุดต่างไปจากผู้สูงอายุทั่วไป ก็คือ การเน้นการ “นำไปใช้” ในชีวิตประจำวันมากกว่าการ “ปฏิบัติแบบเดิม” หรือการเข้าวัดเข้าวาเพื่อสืบทอดพระศาสนา ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากผู้สูงอายุกลุ่มนี้เป็นผู้สูงอายุยุคใหม่ที่มีความรู้

ค่อนข้างสูง บางท่านจบจากสถาบันการศึกษาต่างประเทศ จึงค่อนข้างสนใจศาสนาด้วยแนวทางแบบใหม่มากกว่า

ยิ่งไปกว่านั้น ในมิติศาสนาเดิมที่มีมาคือ “ความกตัญญูตเวที” แม้จะเป็นสิ่งที่ฝังรากลึกในสังคมไทยเกษตรกรรมและต่อเนื่องจนถึงสังคมข้อมูลข่าวสาร ทว่า สำหรับกลุ่ม OPpy แนวคิดดังกล่าวอาจไม่ใช่สิ่งสำคัญสำหรับคนในกลุ่มเท่าไรนัก เนื่องจากว่า กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีรายได้สูง มีทรัพย์สินมรดกจำนวนมาก จึงยอมทำให้บรรดาลูกหลานจะต้องดูแลและให้ความเอาใจใส่ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้โดยปริยาย โดยไม่จำเป็นต้องได้รับการปลุกฝังเรื่องความกตัญญู แต่ก็มีได้หมายความว่า กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนี้จะปฏิเสธแนวคิดดังกล่าว เพราะยังคงเห็นด้วยกับความกตัญญูในสังคม ทำให้แนวคิดเรื่องความกตัญญูยังคงไม่หายไป

ด้านที่สอง การเคารพยกย่องผู้สูงอายุในฐานะผู้รู้ เป็นแนวคิดในสังคมเกษตรกรรมที่เน้นยกย่องผู้สูงอายุในฐานะปราชญ์และผู้รู้ แต่เมื่อสังคมแปรผ่านสู่สังคมอุตสาหกรรม การยกย่องผู้สูงอายุในฐานะผู้รู้เริ่มแปรเปลี่ยนเมื่อสถาบันการศึกษาได้ก้าวเข้ามามีบทบาทส่งสอนคนรุ่นใหม่ แทนทำให้บทบาทของผู้สูงอายุลดน้อยลงไป แต่เมื่อสังคมก้าวมาสู่สังคมข้อมูลข่าวสาร แนวคิดดังกล่าวก็เริ่มถูกตั้งคำถามใหม่ โดยตั้งข้อสังเกตว่า ผู้สูงอายุอาจจะยังคงมีความรู้โดยใช้ประสบการณ์ที่ผ่านมา เป็นเสมือน “คลังสมอง” ให้กับสังคม ผู้สูงอายุจึงได้รับการยกระดับขึ้นอีกครั้ง แม้แต่ในชมรม OPpy ก็อ้างอิงแนวคิดนี้มาพัฒนาชมรมด้วย ดังข้อความที่ว่า

ประจวบเหมาะกับโครงการนี้ไปพ้องตามพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงมีพระราชเสาวนีย์ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาประมาณ 2 ปีที่แล้วว่า ผู้สูงวัยเมื่อเกษียณแล้วยังมีพลังและสมองอยู่ ดังนั้นน่าจะทำเป็นคลังสมองได้

(คมชัดลึก 5 สิงหาคม 2547 อ้างถึงใน www.happyoppy.com)

เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552)

เหตุผลที่ทำให้รื้อฟื้นภูมิปัญญาผู้สูงอายุเพราะในสังคมปัจจุบัน ความรู้จากสถาบันการศึกษาอาจไม่เพียงพอ อีกทั้งความรู้ชุดดังกล่าวก็ไม่สามารถตอบปัญหาสังคมได้ทุกอย่าง ดังที่ปรากฏเด่นชัดในช่วงวิกฤติของสังคมในทศวรรษที่ 2540 และหันกลับไปสู่ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ซึ่งผู้สูงอายุเป็นผู้เก็บรักษาไว้ ประกอบทั้งในซีกโลกตะวันตกก็กำเนิดแนวคิดเรื่องผู้สูงอายุที่กระตือรือร้นและมีศักยภาพ (active aging) ซึ่งมองว่า ผู้สูงอายุยังมีศักยภาพในการดำเนินชีวิต แนวคิดทั้งสองจึงส่งผลให้ผู้สูงอายุได้รับการยกย่อง

นอกจากนั้นผู้สูงอายุยังสามารถเพิ่มพูนความรู้ให้กับตนเองด้วยการแสวงหาข้อมูลให้ตนเองยังคงทันสมัยอยู่ ดังกรณีของกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่ม OPpy ที่ใช้คอมพิวเตอร์เพื่อแสวงหาข้อมูลและแสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้สูงอายุที่ยังทันสมัย แต่หากไม่อยู่ในเงื่อนไขดังกล่าวก็จะกลายเป็นผู้สูงอายุที่ไร้ค่าไม่ทันสมัย กล่าวอีกนัยหนึ่ง ผู้สูงอายุที่มีความรู้มีคุณค่าอาจมิใช่จะเป็นไปทุกคนแต่ขึ้นอยู่กับความรู้ที่มีและการเพิ่มพูนความรู้

ด้านที่สาม วิถีชีวิตผู้สูงอายุยุคใหม่ (The Modern Old) จากในยุคอุตสาหกรรม ชีวิตของผู้สูงอายุจะถูกขีดเส้นไว้โดยเริ่มตั้งแต่การเกษียณอายุ ภายหลังจากนั้นวิถีชีวิตของผู้สูงอายุก็คือการอยู่กับบ้าน เปลี่ยวเหงา ว้าเหว่ ทว่า เมื่อสังคมก้าวสู่สังคมข้อมูลข่าวสาร วิถีชีวิตของผู้สูงอายุก็ปรับเปลี่ยนบทบาทสู่ “วิถีชีวิตของผู้สูงอายุยุคใหม่” กล่าวคือ ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีพอย่างมีความสุขสามารถทำกิจกรรมหลายๆ อย่างได้ในชีวิต เช่น การทำงานใหม่ การพักผ่อน การบริโภคสินค้า และสำหรับกลุ่ม OPpy คือ การใช้คอมพิวเตอร์ แนวคิดดังกล่าวแพร่กระจายผ่านคู่มือการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ รวมถึงผ่านการให้สัมภาษณ์ของบรรดาผู้สูงอายุกลุ่ม OPpy ที่ตอบรับกับแนวคิดนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณหญิงชนัน จาติกวณิช และแพร่กระจายในสื่อมวลชนทั่วไป

6.2 มิติด้านการแพทย์

ในทัศนะของกลุ่ม OPpy มิติทางการแพทย์จะพิจารณาร่างกายในสามลักษณะ คือ ลักษณะแรก การมองร่างกายผู้สูงอายุในฐานะโรค ความอ่อนแอ ลักษณะที่สอง คือ การต่อต้านความชรา และลักษณะที่สาม คือ ความชรากับความงาม

ในด้านแรก ความชราคือความอ่อนแอ เป็นการมองร่างกายของผู้สูงอายุที่อ่อนแอและเป็นบ่อเกิดแห่งโรคตามวาทกรรมการแพทย์ในยุคอุตสาหกรรม ไม่ว่าจะเป็นความดัน เบาหวาน ต่อมลูกหมากโต ฯลฯ และจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องรักษาให้หายขาด ผู้สูงอายุกลุ่มนี้เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว อันอาจเนื่องจากสภาพร่างกายของผู้สูงอายุกลุ่มนี้กำลังประสบกับความอ่อนแอที่เริ่มมาเยือน หรือหากยังไม่มาแต่ทุกคนก็ต้องก้าวเข้าสู่การตรวจร่างกายประจำปีที่จัดขึ้นโดยสถานประกอบการแพทย์

ในด้านที่สอง การต่อต้านความชรา เป็นแนวคิดใหม่ในยุคสังคมข้อมูลข่าวสารที่กลุ่ม OPpy มองว่า แม้ร่างกายจะอ่อนแอแก่ชรา แต่ก็สามารถที่จะชะลอให้ออกไปด้วยกรรมวิธีต่างๆ และสำหรับกลุ่ม OPpy จะมุ่งเน้นการออกกำลังกาย ยา และการแพทย์ทางเลือก ทำให้ร่างกายที่อ่อนแอไปตามเวลานั้นสามารถยืดออกไปได้ไม่เสื่อมสภาพไปโดยเร็ว เหตุนี้ ร่างกายจึงกลายเป็นพื้นที่ที่ผู้สูงอายุสามารถจัดการได้ เพียงแต่ว่า การจัดการนั้นก็ยังคงวางอยู่บนเงื่อนไขความรู้ชุดการแพทย์ทางเลือกและศาสตร์การชะลอวัย

อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวยังมีได้ก้าวไปถึงการ “หยุดยั้งความชรา” แบบเบ็ดเสร็จ ด้วยการให้การแพทย์สมัยใหม่หรือพันธุวิศวกรรม ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากการเชื่อมต่อกับ วาทกรรมศาสนาที่ยังเห็นว่า ชีวิตยังคงมีการเกิดแก่เจ็บตาย การหยุดยั้งความชราจึงเป็นสิ่งที่ขัดกับศาสนา

ในด้านที่สาม ความชรากับความงาม จะใกล้เคียงกับด้านที่สอง เพียงแต่จุดเน้นก็คือ การผนวกมิติเชิงเพศสภาพและเศรษฐกิจเข้าไป โดยมองว่า แม้ร่างกายจะมีอายุมากขึ้น แต่ก็ยังคงอยากให้คงความงามอยู่ไม่เสื่อมคลาย และคำตอบก็คือการใช้เทคโนโลยีการแพทย์และอำนาจของเงินที่ช่วย “ชะลอความชรา” แต่อาจไม่ถึงการ “หยุดยั้งความชรา”

กลุ่มสตรีสูงอายุในชมรม OPPY จึงยังคงสนใจเรื่องรูปร่างหน้าตาเพื่อให้ยังคงสวยงามอยู่ และไม่พอใจหากคนทั่วไปมองว่า ตนเอง “แก่” หรือ “ชรา” เพราะจะเป็นเครื่องหมายของความเสื่อมและอ่อนแอ ตรงกันข้ามกับกรณีของกลุ่มผู้ชายที่ยอมรับความชราของร่างกายและมองว่าเป็นเรื่องธรรมดาโลก

6.3 มิติด้านรัฐ

ภาครัฐก้าวเข้ามาเกี่ยวข้องกับการสนับสนุนกลุ่ม OPPY ในด้านการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ค่อนข้างน้อย เนื่องจากภาครัฐก้าวไปสู่วิถีคิดชุดใหม่ที่มุ่งเน้นการพัฒนาให้ผู้สูงอายุนั้นดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองหรือการพึ่งพิงตนเอง แม้ว่าวิถีคิดชุดดังกล่าวจะยังคงมีการสงเคราะห์ผู้สูงอายุที่อ่อนแอ เช่นสวัสดิการด้านการเงินสำหรับผู้สูงอายุหรือเบี้ยผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2552 ทว่า กลุ่ม OPPY ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีรายได้สูงและชนชั้นสูงกลับปฏิเสธแนวคิดนี้ เพราะมองว่า เงินนั้นเป็นเงินสำหรับผู้สูงอายุคนอื่นๆ ที่มีปัญหาซึ่งไม่เกี่ยวกับตนเองที่มีความพร้อมและเข้มแข็งอยู่แล้ว

แต่ในส่วนที่ภาครัฐมีความเกี่ยวข้องับกลุ่ม OPPY โดยตรงก็คือ การกำหนดอายุการเกษียณราชการอันเป็นผลพวงของสังคมอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุในเมืองกลุ่มนี้จำเป็นต้องเกษียณอายุการทำงานในอายุ 60 ปี อันส่งผลกระทบให้ผู้สูงอายุต้องเตรียมตัวเตรียมใจเกษียณอายุ หากเตรียมใจไม่ได้ก็จะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต สำหรับในกลุ่ม OPPY จะมีทั้งอดีตข้าราชการและภาคเอกชน ต่างก็ได้รับผลเช่นเดียวกัน เพียงแต่ว่าในภาคเอกชนแม้ว่าจะไม่ได้มีการกำหนดการเกษียณที่ชัดเจนเท่าไรนักเพราะอยู่ในตำแหน่งผู้บริหารหรือเจ้าของบริษัท แต่แล้วในที่สุดภาวะการเกษียณก็เกิดขึ้น เพื่อเป้าหมายการลวงจากงานเดิมและข้ออ้างที่ให้คนรุ่นใหม่เข้ามาบริหารแทน

6.4 มิติด้านเศรษฐกิจ

ธุรกิจก้าวเข้ามาให้ความสนใจผู้สูงอายุในฐานะกลุ่มเป้าหมายทางการตลาด หรือ การตลาดสีเทา (grey market) ส่วนหนึ่งสอดคล้องกับสภาพสังคมและวิถีชีวิตของผู้สูงอายุยุคใหม่ที่หันมาใช้ชีวิตอย่างมีความสุขและบริโภคสินค้าต่างๆ สาเหตุสำคัญคือกลุ่ม OPKY เป็นผู้สูงอายุที่มีรายได้สูงหรือมี “พลังการซื้อ” สูง การเรียนคอมพิวเตอร์ก็เป็นทางเลือกทางหนึ่งของธุรกิจที่สามารถรุกคืบได้

แม้ว่า คุณหญิงชนัน จาติกวณิช อดีตผู้บริหารล๊อชเล่ย์ วางวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง OPKY เพื่อการพัฒนาให้ความรู้ผู้สูงอายุ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า ชมรม OPKY ก็มีลักษณะเป็นระบบธุรกิจ คือ ต้องมีลูกค้า สถานที่เรียน ผู้สอน และผลกำไร เหตุนี้ ผู้ที่เข้ามาเรียนจึงมักเป็นผู้สูงอายุในเมืองที่เป็นผู้สูงอายุยุคใหม่ที่มีความรู้ มีฐานะ ที่จะสามารถเข้าเรียนได้ ดังที่ปรากฏในข่าวในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ (อ้างถึงใน www.adslthailand.com/forum/viewtopic.php เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552) ว่า “ล๊อชเล่ย์เล็งขยายงานด้านอีเลิร์นนิ่งมีเดียครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายทุกเพศทุกวัย ขณะที่การเรียนการสอนคอมพิวเตอร์ผู้สูงวัยยังผ่านชมรม OPKY พร้อมขยายงานสัมมนาด้านไอทีที่ตลาดทั้งภาครัฐและเอกชน”

ภายในข่าวยังได้ระบุชี้ให้เห็นการพยายามขยายกลุ่มเป้าหมายการตลาดของผู้สูงอายุจากเดิมอายุ 45 ปีขึ้นไปลดลงมาเหลือ 40 ปี เพื่อให้มีลูกค้าจำนวนมากขึ้น และกระจายสู่บุคคลที่ต้องการใช้ประโยชน์จากคอมพิวเตอร์ในการทำงานด้วย

นอกเหนือจากการที่บริษัทล๊อชเล่ย์รุกคืบเข้ามาสู่การตลาดผู้สูงอายุผ่านการฝึกอบรมการใช้คอมพิวเตอร์แล้ว การตลาดยังก้าวไปสู่วิถีชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุ OPKY อีกหลากหลายประการ เช่น การท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ สินค้าคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์สำหรับผู้สูงอายุ การออมเงินสำหรับผู้สูงอายุ สินค้าต่อต้านความชรา และการเปิดบริการบ้านพักสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

6.5 มิติด้านการสื่อสาร

ปฏิบัติการด้านการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้สูงอายุ OPKY สามารถจำแนกได้เป็น สื่อมวลชนและสื่อคอมพิวเตอร์

ในด้านแรก สื่อมวลชน แม้จะเป็นสื่อขนาดใหญ่และดูเหมือนจะห่างจากผู้สูงอายุ แต่เมื่อผู้สูงอายุยุคใหม่เริ่มเกิดขึ้น โดยเฉพาะการถือกำเนิดของแนวคิดการใช้ชีวิตด้วยการบริโภค ทำให้

สื่อมวลชนเริ่มหันมาให้ความสนใจและเริ่มมุ่งสู่กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ โดยเริ่มผลิตเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุมากขึ้น เช่น รายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และข่าวคราวต่างๆ ในหนังสือพิมพ์

นอกจากนั้น ดังที่กล่าวไปแล้วว่า เนื่องจากชมรม OPPY เป็นระบบธุรกิจของบริษัท ล็อกซ์เลย์ สื่อมวลชนจึงตกอยู่ในฐานะพื้นที่เผยแพร่เนื้อหาและเรื่องราวของกลุ่ม OPPY ตามแนวคิดการประชาสัมพันธ์ เพื่อที่จะดึงดูดให้ผู้สูงอายุเข้ามาเรียนในชมรม

ไม่ว่าจะเป็นสื่อมวลชนที่ผลิตเนื้อหาเอง หรือกรณีที่สื่อมวลชนเป็นช่องทางการประชาสัมพันธ์ของชมรม เนื้อหาส่วนใหญ่ก็ยังคงมีแนวโน้มการมองผู้สูงอายุในเชิงบวก หรือการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุยุคใหม่ด้วยการใช้คอมพิวเตอร์ ถึงแม้จะมีภาพเชิงลบบ้างเช่น ความอ่อนแอทางด้านร่างกายแต่ก็ยังคงมีปริมาณน้อยอยู่เมื่อเทียบกับการกระตุ้นส่งเสริม

สำหรับสื่อคอมพิวเตอร์ แม้จะเป็นสื่อใหม่ที่อยู่ชั่วคราวกันข้ามกับผู้สูงอายุคือความล้าหลังหรือไม่ทันสมัย ทว่า สื่อคอมพิวเตอร์กลับมามีบทบาทต่อการพัฒนากลุ่ม OPPY อย่างมาก เพราะสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้สูงอายุยุคใหม่ที่ยังทันสมัยใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากความอ่อนแอทางด้านร่างกาย เช่น ความจำที่สั้นลง ความกลัวคอมพิวเตอร์ จึงทำให้การใช้คอมพิวเตอร์กับผู้สูงอายุต้องมีการปรับประยุกต์ และในที่สุดก็พัฒนาเป็น “ศาสตร์การสอนคอมพิวเตอร์แก่ผู้สูงอายุ” ความรู้ชุดดังกล่าวผลิตขึ้นโดยชมรม OPPY โดยเขียนเป็นหนังสือคู่มือ เช่น “คุณหญิงชัชวีร์ ชวนผู้สูงวัยเล่นอินเทอร์เน็ตไม่ (ยาก)” (2540) รวมถึงในท้ายที่สุดก็เกิดการพัฒนาก้าวไปสู่ในสาขาวิชาต่างๆ ที่เริ่มมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์กับผู้สูงอายุ ทั้งในสาขาบรรณารักษ์และสารสนเทศ ครุศาสตร์ และนิเทศศาสตร์ เป็นต้น

7. ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์วาทกรรมผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY

ผลพวงจากการวิเคราะห์วาทกรรมผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY ในสามมิติคือ เนื้อหา ปฏิบัติการวาทกรรม และปฏิบัติการสังคมและวัฒนธรรม ผ่านการสัมภาษณ์ สังเกตการณ์ และเอกสาร เกิดผลลัพธ์ 2 ประการ คือ อัตลักษณ์ผู้สูงอายุและความรู้ ดังนี้

7.1 อัตลักษณ์

จากการวิเคราะห์วาทกรรมผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY ว่าเป็นกลุ่มที่นิยามอัตลักษณ์ที่หลากหลายอย่างน้อย 5 ด้าน คือ “ผู้สูงวัยหัวใจ

ไฮเทค” “ผู้สูงวัยที่มีคุณภาพ” “ผู้สูงวัยที่มีสุขภาพอ่อนแอและการต่อสู้เพื่อสุขภาพที่เข้มแข็ง” “ผู้สูงอายุที่สง่างาม” “การเกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมชาติ” รายละเอียดดังนี้

(1) “ผู้สูงวัยหัวใจไฮเทค” เป็นอัตลักษณ์หลักที่ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY ได้สร้างความหมายขึ้นมา สอดคล้องกับ “วาทกรรมผู้สูงอายุยุคใหม่” ในสังคมข้อมูลข่าวสารที่ว่า ผู้สูงอายุควรที่จะใช้ชีวิตแบบใหม่ด้วยการเรียนรู้คอมพิวเตอร์ นิยามดังกล่าววางอยู่ชุดคำว่า “อายุเป็นเพียงตัวเลข” “คนแก่หัวใจไม่แก่” “ผู้สูงวัยหัวใจไม่ยอมชรา” “ไม่มีใครแก่เกินเรียน” ดังนั้น จึงไม่อาจปฏิเสธการเรียนรู้และการทำกิจกรรมใหม่ๆ และข้อสรุปที่ได้ก็คือ การเรียนรู้คอมพิวเตอร์

นิยามดังกล่าวกลายเป็นนิยามหลักที่พบในกลุ่ม OPPY และยังปรากฏนิยามที่ใกล้เคียงอยู่มากมายในตัวอย่างต่างๆ อาทิ “ตัวเลขเป็นแค่วัยแต่หัวใจขอไฮเทค” “คนแก่ที่ทันสมัย” “ชีวิตทันสมัยไม่จำกัดวัย” “ผู้เฒ่าไฮเทค” “อายุไม่ใช่อุปสรรคต่อการเรียนรู้และเทคโนโลยี” “คนสูงวัยไม่ตกยุค” “คนสูงวัยหัวใจดอทคอม” “แม้จะดูเหมือนไม่ใกล้ฝั่งแต่หัวใจยังใฝ่รู้”

อนึ่ง อัตลักษณ์ทั้งหมดนี้เป็นอัตลักษณ์ที่มีความ “ย้อนแย้ง” (contradictory) ในตัว กล่าวคือ ในด้านหนึ่ง ใช้คำว่า “แก่” “ผู้เฒ่า” “สูงวัย” ซึ่งมีนัยยะด้านลบคือ อ่อนล้า ล้าหลัง แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ผนวกกับคำว่า “ทันสมัย” “ไฮเทค” “ใฝ่รู้” ซึ่งมีความหมายด้านบวก แต่กลับทำให้ความหมายทั้งหมดกลายเป็นภาพบวก แสดงให้เห็นการต่อสู้ความหมายของผู้สูงอายุไปพร้อมกับการเห็นนัยยะด้านลบ ซึ่งถือเป็นเทคนิคหนึ่งที่ใช้การยอมรับบางส่วนและปฏิเสธบางส่วน อันเป็นการประนีประนอมของผู้สูงอายุ

(2) “ผู้สูงวัยที่มีคุณภาพ” ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังนิยามตนเองในฐานะวัยคุณภาพและการทำประโยชน์เพื่อสังคมตามวาทกรรม “ผู้สูงอายุที่เข้มแข็งมีคุณภาพ” (active aging) ดังปรากฏในตัวอย่างต่างๆ ภายได้ชุดคำว่า “ชิงแก่” “ราษฎรอาวุโส” (senior citizen) “ผู้สูงวัยที่ยังกระฉับกระเฉงและมีคุณค่า” “ผู้สูงวัยยังมีทั้งวัยวุฒิและคุณวุฒิ” “วัยกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้” และดังที่คุณหญิงชนัน จาติกวณิช เสนอว่า “วัยที่สูงขึ้นก็ยังมีประโยชน์กับชีวิต กาลเวลาสอนให้เรามองอะไรให้ลึกซึ้งขึ้น”

อัตลักษณ์ดังกล่าวต่างไปจากวิธีคิดในยุคอุตสาหกรรมที่มองผู้สูงอายุในฐานะความอ่อนแอ ร่วงโรย อยู่กับบ้าน แต่กลุ่ม OPPY กลับโต้แย้งและยืนยันให้เห็นว่า ผู้สูงอายุเป็นวัยที่มีคุณภาพ ซึ่งเท่ากับย้อนเวลากลับสู่สังคมในยุคเกษตรกรรมที่ยังคงเน้นภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ

กลุ่ม OPPY บางท่านก็ต่อรองกับแนวคิดเดิมด้วยการ “จำแนกแยกแยะ” โดยให้ข้อคิดว่า มิได้หมายความว่า ผู้สูงอายุจะเป็นผู้ที่น่าเคารพทุกคนเสมอไป แต่ต้องจำกัดเฉพาะบางคน ดังนั้น การนิยามว่า “เดินตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด” อาจเป็นเพียงผู้ใหญ่บางคนเท่านั้น

(นฤพร ปันยารชุน, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2553) นั่นก็หมายความว่า “ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ” อาจต้องวางอยู่บนเงื่อนไขบางประการด้วยเช่นกัน และส่วนสำคัญคือการใช้ชีวิตอย่าง กระฉับกระเฉง พึ่งตนเอง และมีภูมิปัญญา

จุดที่น่าสังเกต ก็คือ “การจำแนกแยกแยะ” มักจะเป็นกลวิธีตามแนวทางของฟูโกต์ ที่กำหนดให้ผู้สูงอายุกลายเป็นเพียง “วัตถุ” แต่สำหรับกรณีนี้ “การจำแนกแยกแยะ” กลับปรับใช้ สำหรับผู้สูงอายุกลุ่ม OPDY ที่จะแยกผู้สูงอายุที่เข้มแข็งกับผู้สูงอายุทั่วไปที่อ่อนแอ นั้นแสดงให้เห็น ถึงการที่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีอำนาจเพียงพอที่จะสามารถจำแนกและแยกแยะผู้สูงอายุคนอื่นออกไป จากตน โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่ทันสมัยในสังคมข้อมูลข่าวสาร

(3) “ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพที่อ่อนแอ” และ “การต่อสู้เพื่อสุขภาพที่เข้มแข็ง” เนื่อง ด้วยสุขภาพของผู้สูงอายুর่วงโรยตามกาลเวลา อีกทั้งอิทธิพลของการแพทย์ที่ตอกย้ำว่าทรมาน ร่างกายที่อ่อนแอ จึงทำให้ผู้สูงอายุในกลุ่ม OPDY เห็นพ้องเรื่องสุขภาพร่างกายในแง่ลบตาม หลักการแพทย์และนิยามตนเองภายใต้ชุดคำว่า “ซีหลงซีลิม” “ความจำสั้น” “สุขภาพไม่ดี” “หูตา ฝ้าฟาง” “ได้น้ำลิมหลัง”

แต่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ก็กลับมิได้มองเป็นสาระสำคัญโดย “ต่อรอง” ความหมายใหม่ ด้วยการมองไปในทิศทางที่ต่างไปว่า “ผู้สูงอายุสามารถต่อสู้เพื่อสุขภาพที่เข้มแข็ง” โดยใช้ศาสตร์ การแพทย์สมัยใหม่ เช่น การชะลอความชราด้วยการออกกำลังกาย ยา และการแพทย์ทางเลือก เรียกได้ว่า เป็นการต่อสู้ความหมายในระดับการปฏิบัติการแทนที่จะต่อสู้ด้วยยุทธวิธีการพูดอย่าง เดียว

(4) “ผู้สูงอายุที่สง่างาม” อัตลักษณ์นี้เป็นอัตลักษณ์ที่ผู้สูงอายุในกลุ่มสตรีผู้สูงอายุ ที่ยังคงมีทรัพย์สินสมบัติ ต่างเห็นพ้องกันว่า ผู้สูงอายุควรเป็นผู้สูงอายุที่ยังดูดี เช่น สวยและสง่า ดังคำ สัมภาษณ์ว่า “ผู้สูงอายุก็คืออายุ 70 ปี พียังไม่ถึง (หัวเราะ) ลักษณะน่านับถือ ผู้รอบรู้ รูปลักษณ์ ภายนอกสง่างาม มีบุคลิกที่น่าทำความเคารพ” (นฤพร ปันยารชุน, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2553)

ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จึงปฏิเสธการมองว่าตนเอง “แก่” “ชรา” เพราะมีนัยยะแห่งความ ร่วงโรย จึงพยายามอ้างให้ตนเองยังคงดูดีหรือมีความสวยงามอยู่ ด้วยการใช้จ่ายเงิน “บริโภค” เครื่องสำอาง การแต่งกาย แต่ไม่ถึงกับการ “หยุดยั้งความชรา” ด้วยศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่ เพราะกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังยึดติดกับแนวคิดเรื่องศาสนา หรือ “ความชราเป็นธรรมดาโลก” ใน หัวข้อถัดไป

(5) “การเกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมชาติ” แม้ว่า ผู้สูงอายุในกลุ่ม OPKY จะสร้างอัตลักษณ์หลักของตนด้วยความทันสมัยและเทคโนโลยี แต่ก็ยังคงตระหนักว่า ภาวะผู้สูงอายุคือ ภาวะที่เป็นไปตามหลักของกฎไตรลักษณ์ เกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมชาติ ตามวาทกรรมหลักในสังคมเกษตรกรรม ความแก่ชราจึงเป็นสิ่งที่ต้องยอมรับหลีกเลี่ยงไม่ได้ วันนี้จึงเป็นวันที่จะต้องใช้ชีวิตอย่างมีความสุขให้มากที่สุด ยิ่งไปกว่านั้นผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังพยายามผนวกธรรมะเข้ากับชีวิตประจำวัน ความแก่ชรา และนำไปสั่งสอนคนรุ่นหลังอีกด้วย

อัตลักษณ์ทั้งห้าด้านนี้ เป็นนิยามที่มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกันคือด้านบวก ทั้งด้าน “ผู้สูงวัยหัวใจไฮเทค” “ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ” “การต่อสู้เพื่อสุขภาพที่เข้มแข็ง” “ผู้สูงอายุที่สง่างาม” และ “การเกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมชาติ” มีเพียงมิติด้าน “สุขภาพร่างกายที่อ่อนแอ” ที่ยังเป็นด้านลบอยู่

หากพิจารณาโดยละเอียดจะพบว่า อัตลักษณ์ทั้งหมดนี้เป็นการประกอบสร้างจากสังคมในแต่ละยุคนับตั้งแต่ในยุคสังคมเกษตรกรรม คือ ความชราตามธรรมดาโลก และผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ สังคมอุตสาหกรรม คือ สุขภาพที่อ่อนแอ และสังคมข้อมูลข่าวสาร คือ ผู้สูงวัยหัวใจไฮเทค ผู้สูงอายุที่สง่างาม และการต่อสู้เพื่อสุขภาพที่เข้มแข็ง ทั้งนี้ อัตลักษณ์ดังกล่าวของผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY ได้คัดเลือกอัตลักษณ์ต่างๆ ที่กระจัดกระจายและผสมกลายมาเป็นตัวผู้สูงอายุกลุ่มนี้

เหตุผลสำคัญของทิศทางแห่งอัตลักษณ์ที่เป็นด้านบวก ก็คือ ผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY เป็นผู้สูงอายุที่มีลักษณะประชากรศาสตร์ที่ดี ทั้งด้านชนชั้น การศึกษา รายได้ รวมถึงสุขภาพที่ดี จึงกลายเป็นพลังอำนาจที่จะนิยามความหมายของตนในด้านบวก ด้วยการใช้เนื้อหา ประเภทวาทกรรม และสื่อต่างๆ และสร้างความหมายใหม่ในการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ “ผู้สูงวัยหัวใจไฮเทค” ด้วยการใช้คอมพิวเตอร์ อีกทั้ง ยังยืนยันอัตลักษณ์เดิมของผู้สูงอายุในสังคมเกษตรกรรมคือ “ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ” ควบคู่กับ “ความชราตามธรรมดาโลก” เพียงแต่ว่า มิติทั้งสองนั้นยังอาจน้อยไม่เท่ากับ “ผู้สูงวัยหัวใจไฮเทค” ที่ค่อนข้างครอบงำและกินพื้นที่มากกว่าจนกลายเป็นอัตลักษณ์เด่น

ในส่วนของมิติเชิงลบคือ “สุขภาพร่างกายที่อ่อนแอ” เป็นผลที่มาจากวาทกรรมการแพทย์ที่สถาปนาอย่างเข้มข้นในสังคมอุตสาหกรรม ตลอดจนในสภาพความเป็นจริงที่ผู้สูงอายุเริ่มประสบกับสภาวะร่างกายที่อ่อนแอตามธรรมชาติ จึงทำให้วิถีคิดเรื่องสุขภาพที่อ่อนแอยังคงฝังแน่นอยู่ในอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุไม่เว้นในกลุ่ม OPKY ที่หาก้าวหนึ่งก้าวไปสู่สังคมทันสมัย

กระนั้นก็ตาม กลุ่ม OPKY ยังคงพยายามต่อสู้และต่อรองความหมายในเชิงลบดังกล่าว หรือ “การต่อสู้เพื่อสุขภาพที่เข้มแข็ง” ด้วยการมองว่า แม้สุขภาพจะอ่อนแอก็ตาม แต่ก็ยังสามารถ “ชะลอ” ความชราออกไปได้ ด้วยการใช้แนวทางต่างๆ ทั้งการออกกำลังกาย ยา และการแพทย์

ทางเลือก ซึ่งเหล่านี้ก็คือฐานคิดของการแพทย์สมัยใหม่ที่ต่างไปจากวาทกรรมการแพทย์เดิมที่เน้นความเป็นโรค

อนึ่ง แม้ว่า กลุ่มผู้สูงอายุ OPKY จะมีอัตลักษณ์โดยรวมใกล้เคียงกันแต่กลับมีอัตลักษณ์บางส่วนที่ต่างไปคือ “ผู้สูงอายุที่สง่างาม” ซึ่งเป็นมิติเฉพาะของกลุ่มสตรีผู้สูงอายุที่ยังคงมองความสวยงามของร่างกายและหลีกเลี่ยงความแก่ชราเพราะความชราจะมีนัยยะแห่งความเหี่ยวเฉาไม่สวยงามซึ่งเป็นคู่ตรงกันข้ามกับสตรี ทว่า ยังไม่ถึงกับที่จะหยุดยั้งความชราตามวาทกรรมการแพทย์ใหม่เพราะยังคงตระหนักว่า ความแก่ชราเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ตามธรรมชาติ

7.2 ความรู้

ผลพวงของการศึกษาวาทกรรมผู้สูงอายุ OPKY ประการที่สองคือ ความรู้ ซึ่งความรู้นี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างพลังอำนาจในการกำหนดอัตลักษณ์ผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY ในเชิงบวก ความรู้ที่ว่านี้สามารถจำแนกได้เป็นความรู้ด้านการใช้คอมพิวเตอร์ของผู้สูงอายุและวิถีชีวิตผู้สูงอายุแบบใหม่ (The Modern Old)

(1) ความรู้ด้านการใช้คอมพิวเตอร์ของผู้สูงอายุ เป็นชุดความรู้ที่เป็นผลลัพธ์ในการทำงานของชมรม OPKY ชุดความรู้ดังกล่าวกลายเป็น “อำนาจ” ในการทำให้ผู้สูงอายุมีพลังและมีความทันสมัย

ถึงแม้ว่า ผู้สูงอายุอาจมิได้เป็นผู้ผลิตชุดความรู้นี้เองแต่ก็ผ่านกระบวนการ “จ้าง” คนอื่นให้สร้างชุดความรู้นี้สำหรับกลุ่ม OPKY ซึ่งลูกจ้างนั้นก็คือ บริษัทเอกชนเลย สิ่งนี้ยืนยันให้เห็นถึงทุน (เงิน) จะเป็นผู้สร้างชุดความรู้ให้กับผู้สูงอายุ

จุดที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ ความรู้ดังกล่าวเป็นความรู้ที่ต่างไปจากการเรียนคอมพิวเตอร์ของคนทั่วไป

หากขยายความชุดความรู้การเรียนการสอนคอมพิวเตอร์สำหรับผู้สูงอายุพบว่า จากงานของหม่อมหลวงศุภนิศา เกษมสันต์ (2546) อธิบายว่า โดยทั่วไปการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์ของสถาบันอื่นๆ ที่ไม่ได้มุ่งกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุจะเน้นการสอนเพื่อใช้งานในสำนักงาน จึงสอนโปรแกรมต่างๆ เป็นหลัก อาทิ Window Me, Microsoft Excel, Microsoft Word, Powerpoint, Access และอินเทอร์เน็ต แต่สำหรับกลุ่ม OPKY จะออกแบบชุดความรู้ให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุที่ไม่เคยมีความรู้ด้านคอมพิวเตอร์มาก่อนเรียกว่า “หลักสูตรขั้นพื้นฐาน” หรือ “มือใหม่หัดเล่นคอมพิวเตอร์” ชุดความรู้ดังกล่าวจะระบุให้เห็นถึงประโยชน์ของการเรียนคอมพิวเตอร์

ของผู้สูงอายุ เนื้อหาอะไรที่ผู้สูงอายุควรจะรู้ ทั้งการค้นคว้าข้อมูลและการส่งข้อมูล ตลอดจนวิธีการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์ของผู้สูงอายุว่าควรจะทำเช่นไร ดังที่ระบุไว้ว่า

หลักสูตรนี้ได้รับการออกแบบมาเพื่อให้เหมาะสมสำหรับผู้สูงวัยที่ไม่มีความรู้พื้นฐานด้านการใช้งานคอมพิวเตอร์มาก่อน ทำการสอนโดยครูผู้สอนที่มีความชำนาญในการถ่ายทอดความรู้ด้านคอมพิวเตอร์ให้แก่ผู้สูงวัย ผู้อบรมจะได้รับคู่มือประกอบการเรียนที่ง่ายต่อการเรียนรู้และทำความเข้าใจ และที่สำคัญคือการสอนจะดำเนินไปอย่างช้าๆ นอกจากนี้ทางชมรม OPpy ได้มีการจำกัดจำนวนผู้เรียน เพื่อที่จะสามารถดูแลได้อย่างใกล้ชิดทั่วถึง การเรียนการสอนแต่ละครั้งจะใช้เวลา 3 ชั่วโมง โดยแบ่งช่วงเวลาเป็น 2 ช่วง เพื่อให้ผู้เรียนได้มีการพักผ่อนเพื่อรับประทานอาหารว่างและพูดคุยกับเพื่อนสมาชิก

(www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2553)

เนื้อหาในหลักสูตรจะประกอบด้วย 4 หัวข้อหลัก คือ (1) การใช้งานคอมพิวเตอร์เบื้องต้น อันทำให้รู้จักส่วนประกอบคอมพิวเตอร์ การเปิดปิดเครื่อง การใช้เมาส์ การใช้คีย์บอร์ด หลังจากนั้น ก็จะเรียนรู้ (2) การค้นหาข้อมูลข่าวสารบนอินเทอร์เน็ต (3) การใช้บริการฟรีอีเมล Yahoo และ (4) การรับส่งการ์ดอวยพรอิเล็กทรอนิกส์ (www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2553)

และเมื่อผู้สูงอายุมีความรู้ในระดับพื้นฐานแล้วผู้ที่สนใจก็สามารถเข้าสู่ “หลักสูตรในระดับสูง” ได้ ซึ่งจะเป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เช่น Microsoft Word, Microsoft Powerpoint, การออกแบบกราฟฟิก ด้วยโปรแกรม Illustrator, การคำนวณด้วยโปรแกรม Microsoft Excel, การตกแต่งรูปภาพด้วยโปรแกรม Adobe Photoshop นอกจากนี้ ยังมีหลักสูตร “Workshop” ซึ่งจะเน้นการปฏิบัติ เช่น การออกแบบการ์ดอวยพร การบันทึกข้อมูลลงแผ่นซีดี การสะสมภาพถ่าย และ “นักถ่ายภาพดิจิทัลสมัครเล่น” (เอกสาร OPpy 2553ค และ www.happyoppy.com เข้าถึงเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2553) ทั้งนี้ “หลักสูตรในระดับสูงและ Workshop” จะเป็นส่วนที่เติมเต็มความต้องการของผู้สูงอายุแต่ละท่าน และที่สำคัญคือ การเรียนการสอนก็ไม่ต่างไปจาก “หลักสูตรขั้นพื้นฐาน” ตรงที่มีเอกสารประกอบ เวลาเรียน จำนวนผู้เรียนในแต่ละชั้น และครูผู้สอนที่ใส่ใจผู้สูงอายุอยู่ตลอดเวลา

ผลสืบเนื่องของชุดความรู้ด้านการใช้คอมพิวเตอร์ของผู้สูงอายุทำให้เกิดอำนาจแก่ผู้สูงอายุกลายเป็นผู้ที่มีความทันสมัยแล้ว ยังเป็นทุนสำคัญที่ทำให้ชมรมกลายเป็นผู้มีชื่อเสียงและ

เป็นแหล่งอ้างอิงต่างๆ ทั้งในข่าว บทความ และงานวิจัย รวมถึงการกลายเป็นชุดวิชาในสถาบันการศึกษาอีกด้วย ทั้งในสาขาวิชาครุศาสตร์ เทคโนโลยี และนิเทศศาสตร์

สิ่งที่สำคัญประการสุดท้าย ก็คือ ชุดความรู้นี้ยังได้กลายเป็น “แหล่งรายได้” เพื่อการนำมาใช้ในการจัดฝึกอบรมผู้สูงอายุของชมรม OPPY ของบริษัทล็อกซ์เลย์ อีกทั้ง บริษัทก็ยังพัฒนาต่อไปสู่การฝึกอบรมให้กับผู้สูงอายุในพื้นที่ต่างจังหวัดภายใต้กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ

(2) ความรู้ด้านวิถีชีวิตผู้สูงอายุยุคใหม่ เป็นชุดความรู้อธิบายให้ผู้สูงอายุยุคใหม่ได้เรียนรู้ว่า ควรจะใช้ชีวิตอย่างไร และคำตอบที่ได้ก็คือ คำแนะนำให้อยู่เนืองอยู่กับบ้าน แต่พึงทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อมิให้เหงาและไร้ค่า กิจกรรมที่ทำนั้นก็สมารถทำได้หลากหลายวิธี และหนึ่งในนั้นก็คือการเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์ เพราะสามารถตอบสนองต่อสภาวะของผู้สูงอายุได้เกือบครบถ้วน โดยเฉพาะการหลีกเลี่ยงจากสภาวะแห่งความเหงา

ความรู้ชุดนี้ได้มาจากทั้งผ่านการสื่อสารทางตรง คือ กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนี้ส่วนใหญ่แล้วเคยใช้ชีวิตอยู่ในต่างประเทศและได้เห็นวิถีชีวิตของผู้สูงอายุยุคใหม่ที่ทำกิจกรรมเพื่อความสุขของตนหลังเกษียณ อีกทั้งการสื่อสารผ่านตัวกลางคือ “สื่อมวลชน” เช่น คู่มือผู้สูงอายุยุคใหม่ ภาพยนตร์เรื่อง “ความจำสั้นแต่รักฉันยาว” และคำสัมภาษณ์ของผู้สูงอายุยุคใหม่บางท่าน เช่น คุณหญิงชนนี จาติกวณิช ที่แนะนำให้ใช้ชีวิตด้วยการเรียนรู้คอมพิวเตอร์ เป็นต้น จึงส่งผลให้ความรู้ชุดนี้กระจายสู่สังคมไทยและผู้สูงอายุ

ความรู้ทั้งสองชุดนี้ ทั้งคอมพิวเตอร์และการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ เป็นชุดความรู้ที่นอกจากเป็นผลพวงของวาทกรรมผู้สูงอายุที่ผลิตขึ้นมาแล้ว ในท้ายที่สุดชุดความรู้ดังกล่าวก็เติบโตขึ้นและมีสถานภาพที่มั่นคงและที่สำคัญคือการสร้าง “ผู้รู้” หรือ “ผู้เชี่ยวชาญ” ที่เกี่ยวข้องกับชุดความรู้นี้

ประเด็นที่น่าสนใจคือ “ผู้รู้” หรือ “ผู้เชี่ยวชาญ” ในชุดความรู้นี้มีได้เป็นผู้สูงอายุทั่วไปแต่เป็นผู้สูงอายุบางคนในชมรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประธานชมรม OPPY หรือคุณหญิงชนนี จาติกวณิช ซึ่งนอกจากจะอยู่ในฐานะการเป็นผู้ก่อตั้งชมรมและเป็นเจ้าของชมรมอยู่หลายๆ อำนาจดังกล่าวก็ทวีขึ้นด้วยการผนวกกับชุดความรู้นั้น และทำให้คุณหญิงชนนีกลายเป็นผู้มีอำนาจในการ “สั่งสอน” บรรดาผู้สูงอายุท่านอื่นๆ ให้หันมาให้ความสนใจคอมพิวเตอร์และการใช้ชีวิตแบบใหม่ โดยที่ไม่มีคนปฏิเสธได้

นอกจากนั้น ผู้ประสานชมรมหรือคุณสุธีรา จำลองศุภลักษณ์ หรือครูเจี๊ยบก็เป็นผู้หนึ่งที่อยู่ในฐานะผู้รู้ที่ผลิตและใช้ความรู้เรื่องคอมพิวเตอร์ของผู้สูงอายุทำหน้าที่สั่งสอนบรรดา

ผู้สูงอายุในชมรมด้วยเช่นกัน เพียงแต่ว่า เจื่อนไขของผู้รู้ในกรณีนี้จะต่างไปจากคุณหญิงซันนี่ เพราะเนื่องจากคุณสุธีรายังมีวัยวุฒิที่น้อยอยู่ การสั่งสอนผู้สูงอายุจึงมีลักษณะที่ยังคงอยู่ภายใต้ ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย เช่น การเคารพนบนอบ รวมถึงในท้ายที่สุดของกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนก็จะมี การจัด “พิธีปัจฉิมนิเทศ” ซึ่งครูผู้สอนจะกราบขอขมาแก่ศิษย์หากเป็นการล่วงเกิน ดั่งภาพด้านล่าง

รูปภาพที่ 57 พิธีปัจฉิมนิเทศ

และอีกประการหนึ่งก็คือ เนื่องจากเจื่อนไขชมรมอยู่ภายใต้ธุรกิจของบริษัทล็อกชเลย์ การสั่งสอนจึงต้องอยู่บนหัวใจของการ “บริการ” อันทำให้ครูจะใช้คำเรียกลูกศิษย์ว่า “คุณ” ทุกคำ แทน การเรียกการนับญาติว่า “ลุงป้าน้าอา” ด้วยเหตุนี้ ความเป็นผู้รู้จึงยังคงผูกติดกับมิติด้าน “วัยวุฒิ” “การเคารพผู้ใหญ่” และ “การตลาด” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

8. การปะทะและต่อสู้ของอัตลักษณ์ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY ภายใต้กรอบของสังคม

ที่ผ่านมาได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามกำหนดความหมายของผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY ด้วยตนเอง ผ่านการวิเคราะห์วาทกรรมผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY ผลของการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีสถานภาพประชากรศาสตร์และสุขภาวะที่ดี ต่างพากันกำหนด อัตลักษณ์ของตนเองที่แตกต่างหลากหลายถึง 5 ด้านด้วยกัน คือ “ผู้สูงวัยหัวใจไฮเทค” “ผู้สูงวัยที่มี

คุณภาพ” “ผู้สูงวัยที่มีสุขภาพอ่อนแอและการต่อสู้เพื่อสุขภาพที่เข้มแข็ง” “ผู้สูงอายุที่สง่างาม” และ “การเกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมชาติ” จากการวิเคราะห์เบื้องต้นอัตลักษณ์ทั้งห้าด้านนี้แม้จะต่างกันแต่ก็มีแนวโน้มเป็นไปในทิศทางที่บวก มีด้านลบเพียงด้านเดียวคือ การมองสุขภาพที่อ่อนแอ

หากพิจารณากลับไปที่แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์จะพบว่า อัตลักษณ์เป็นเรื่องของอำนาจและการต่อสู้ ซึ่งเหมือนกับเหรียญสองด้าน โดยที่ด้านหนึ่ง สังคมเป็นผู้กำหนดความหมาย และอีกด้านหนึ่งคือ ตัวเราเป็นผู้กำหนด ดังนั้น การวิเคราะห์เบื้องต้นเป็นเพียงการพิจารณาจากอัตลักษณ์ที่ผู้สูงอายุกำหนดเพียงเท่านั้นและยังขาดการวิเคราะห์ถึงอัตลักษณ์ที่ผู้อื่นกำหนด ทำให้มองไม่เห็นการปะทะต่อสู้เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY อย่างเด่นชัด ในลำดับนี้จึงจะแสดงให้เห็นว่า กลุ่ม OPPY ได้ต่อสู้ภายใต้อัตลักษณ์ที่สังคมสร้างขึ้นอย่างไร

ในเหรียญด้านแรกจากบทที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่า อัตลักษณ์ผู้สูงอายุถูกกำหนดจากสภาพของสังคมทั้งสถาบันการแพทย์ รัฐ เศรษฐกิจ การสื่อสาร และสังคมวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ผู้สูงอายุก็มีความหลากหลายสลับซับซ้อน อีกทั้งมีการแปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัยสามยุคคือ ยุคแรก สังคมเกษตรกรรม: ความชราตามธรรมชาติโลก จะเน้นมิติด้านศาสนาที่มองว่า การเกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมชาติ อีกทั้ง การให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาและการเคารพผู้สูงอายุ ยุคที่สอง สังคมอุตสาหกรรม: การจัดระเบียบความชรา เป็นการพยายามจัดระเบียบความชรานับตั้งแต่การจัดการร่างกายของคนชราด้วยการแพทย์ ควบคู่กับการที่รัฐกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับความชรา เช่น การเกษียณอายุ ซึ่งจะมองภาพความชราในฐานะของความอ่อนแอเป็นหลัก โดยอาจแทรกในประเด็นด้านการเคารพผู้สูงอายุและการตลาดบางส่วน และยุคที่สาม สังคมข้อมูลข่าวสาร: ความชราที่จัดการได้ จะพิจารณาว่า ความชราเป็นเรื่องที่คนชราสามารถควบคุมเองได้ ทั้งในมิติทางการแพทย์ รวมถึงการที่ผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตด้วยตนเอง พึ่งพิงกันเอง ทั้งนี้ แต่ละยุคก็จะกำหนดความหมายของผู้สูงอายุแตกต่างกันและมีการปะทะกัน ดังที่อธิบายไปแล้วในบทที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปก็ตามแต่อัตลักษณ์ทั้งหมดก็วางอยู่บนคู่แข่ง 6 คู่ คำถามที่สำคัญคือ ภายใต้ความสลับซับซ้อนนั้น ผู้สูงอายุในกลุ่ม OPPY จะให้ความหมายเหมือนหรือต่างกันอย่างไร และนำไปสู่การปะทะและต่อสู้ของอัตลักษณ์ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY ภายใต้กรอบอัตลักษณ์ของสังคม

เพื่อที่จะแสดงให้เห็นการปะทะและต่อสู้ของอัตลักษณ์ นอกจากการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์แล้ว ยังใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงในข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในบทที่ผ่านมาและนำมาให้ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY กลุ่มย่อยคือ กลุ่มรักวันอาทิตย์ จำนวน 4 ท่าน ชายสองหญิงสอง คือ คุณทองพล มะลิกุล พล.อ.ท.ดิเรก สังข์สุวรรณ คุณนฤพร

ปันยารชุน และ ม.ร.ว. ทิพพาวดี ดุลละละมพะ ได้แสดงความคิดเห็น ทั้งนี้เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ
ผู้สูงอายุสามารถจัดแบ่งได้ตามตารางด้านล่างนี้

ตารางที่ 9: การจำแนกข้อมูลที่จะนำไปสัมภาษณ์กลุ่มผู้สูงอายุ

ยุคแรก สังคมเกษตรกรรม: ความชราตามธรรมชาติ		ยุคที่สอง สังคม อุตสาหกรรม: การจัดระเบียบความชรา		ยุคที่สาม สังคมข้อมูล ข่าวสาร: ความชราที่จัดการ ได้	
เนื้อหา	ประเด็น/ สถาบัน	เนื้อหา	ประเด็น/ สถาบัน	เนื้อหา	ประเด็น/ สถาบัน
1. คำ/ภาษิต “เกิดแก่เจ็บ ตายเป็นเรื่อง ธรรมชาติ”	ศาสนา	1. ข่าว “โคแก่ กินหญ้าอ่อน อายุยืน”	เพศและ การแพทย์	1.โฆษณา สถานบริการ ดูแลผู้สูงอายุ	การตลาด
2. คำ/ภาษิต “ไม่ใกล้ฝั่ง”	ศาสนา	2. โฆษณา ผลิตภัณฑ์ anti aging	การแพทย์ ความงาม และ การตลาด	2.โฆษณา สถาบันการเงิน บริการเงินฝาก ประจำเพื่อ ผู้สูงอายุ	การตลาด
3. คำ/ภาษิต “เดินตามหลัง ผู้ใหญ่นมาไม่ กัด”	ภูมิปัญญา	3. คำภาษิต “โบราณคร่ำ ครี”	สังคม	3. ข่าวเรื่อง ผู้สูงอายุใช้ คอมพิวเตอร์	สังคม
4. ข่าวการ เชิดชูภูมิ ปัญญา ผู้สูงอายุ	ภูมิปัญญา	4.ข่าวเรื่อง เบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุ	รัฐ	4.ข่าว “ตรวจวัดความ แก่ดูจากระดับ ความเข้มข้น ของเลือด”	การแพทย์
5. โฆษณา การกลับมา เยี่ยมผู้สูงอายุ	กตัญญู				

ตารางที่ 9 (ต่อ): การจำแนกข้อมูลที่จะนำไปสัมภาษณ์กลุ่มผู้สูงอายุ

ยุคแรก สังคมเกษตรกรรม: ความชราตามธรรมชาติโลก		ยุคที่สอง สังคม อุตสาหกรรม: การจัดระเบียบความชรา		ยุคที่สาม สังคมข้อมูล ข่าวสาร: ความชราที่จัดการ ได้	
6. ข่าวเรื่อง การรณรงค์ ผู้สูงอายุในวัน สงกรานต์	กตัญญู				

ผลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกโดยให้ผู้สูงอายุทั้งสี่ท่านได้แสดงความคิดเห็นกับอัตลักษณ์ที่สังคมสร้างให้พบว่า ผู้สูงอายุกลุ่ม OPpy มิได้ยอมรับอัตลักษณ์จากโครงสร้างทั้งหมด แต่กลับต่อสู้ต่อรองตามอัตลักษณ์ของตนโดยสามารถจำแนกออกเป็น 5 กลุ่ม คือ การยอมรับวาทกรรมเดิม การปฏิเสธวาทกรรมเดิม การสร้างวาทกรรมใหม่ การผสมวาทกรรมเดิมกับใหม่ และการต่อรองกับวาทกรรมเดิม ดังนี้

8.1 การยอมรับวาทกรรมเดิม

การยอมรับวาทกรรมเดิม หมายถึง การที่กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่ม OPpy ตอบรับกับวาทกรรมที่กำหนดขึ้น ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นวาทกรรมในสังคมเกษตรกรรมที่เน้น “การเกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมชาติ” หรือ “ไม่ไถ่ฝัง”

ไม่ไถ่ฝังก็เป็นเรื่องธรรมชาติ คิดได้ตอนบวชอยู่ เมื่อเดินจงกรม ก็พบกับพระรูปหนึ่งขณะเดินจงกรม ด้วยจิตสมาธิ ก็คิดว่า เออ นี่คนแก่ รูปร่างแบบนี้ เหี่ยวยับแบบนั้น ทำอย่างไรก็ไม่สะดวก วันหนึ่งเราก็เป็นอย่างเขา ภาวนญาณปัญญา ความรู้ก็เกิดขึ้นที่ทำวิปัสณา อันนี้เป็นครั้งแรกที่เกิดจากปัญญา ทำให้มองเห็นเรื่องนี้

(พล.อ.ท.ดิเรก สัมภาษณ์, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2553)

“เกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมชาตินี้จริง เกิดกับทุกคน เป็นเรื่องปกติ บางคนอาจสงสัยชาติหน้ามีจริงหรือไม่ พี่เชื่อว่า ชาติหน้ามีจริง เพราะทำไมคนถึงเกิดมาไม่เท่ากัน เป็นเพราะกรรมที่ทำมา ตอนไปอินเดียก็ทำให้ลงได้เยอะ” (นฤพร ปันยารชุน, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2553)

รวมถึงการเน้นการเคารพ “ความกตัญญู” ของผู้สูงอายุ ดังที่ปรากฏในข่าวการรณน้ำขอพรผู้สูงอายุและโสมณาการเยี่ยมผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ ดังที่กลุ่ม OPpy ให้สัมภาษณ์ว่า “เยี่ยมเลย แสดงถึงความผูกพัน ความรัก ความกตัญญู ทำให้แม่ ภาพแบบนี้ไม่หายไป ก็มีลูกหลานเยี่ยมพ่อแม่อยู่” (พล.อ.ท.ดิเรก สังข์สุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2553)

อย่างไรก็ดี หากพิจารณาย้อนกลับมาสู่ตนเองมิติตามความกตัญญูในการวิเคราะห์ตอนต้นพบว่า กลุ่ม OPpy อาจจะไม่ค่อยได้ให้ความสำคัญเท่าไรนัก ดังปรากฏจากกรณีที่ผู้สูงอายุในกลุ่มให้ความเห็นถึงการรณน้ำขอพรในช่วงวันสงกรานต์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูว่า “ความจริง 60 ปีก็ใช่ แต่เราไม่ยอมรับ เราไม่ชอบให้คนมาคุกเข่าไหว้ ชอบแบบเป็นเพื่อนๆ กันมากกว่า ขอมาคุย แต่มารณน้ำขอพรไม่เอา แต่ก็ประเพณีที่ดีค่ะ” (ม.ร.ว. ทิพพาดี ดุลละลัมพะ, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2553) รวมถึงการมองการจ้างพยาบาลมาดูแลตนเองเป็นเรื่องปกติ และดีกว่าการไปพักในบ้านพักคนชรา เหตุผลส่วนหนึ่งของการไม่ได้ให้น้ำหนักต่อความกตัญญู อาจเนื่องมาจากกลุ่มผู้สูงอายุ OPpy มีทรัพย์สินอยู่มาก จึงอาจไม่จำเป็นต้องเน้นย้ำความกตัญญู กตเวทิจากบุตรหลานเพราะบุตรหลานก็จะคอยดูแลเอาใจใส่อยู่แล้วก็เป็นได้ รวมถึงแม้จะไม่มีผู้ดูแลยังมีทุน (เงิน) ในการจ้างผู้อื่นมาดูแลได้ด้วย

ดังนั้น จากข้อมูลดังกล่าวจึงอาจอนุมานได้ว่า มิติตามความกตัญญูในสังคมไทยยังคงเป็นมิติที่กลุ่ม OPpy ยังคงเห็นด้วย แต่สำหรับกลุ่มของตนเองอาจไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก หากจะมีก็ได้และหากไม่มีก็ได้เดือดร้อน

นอกเหนือจากวาทกรรมในสังคมเกษตรกรรมแล้ว กลุ่ม OPpy ยังยอมรับวาทกรรมในสังคมข้อมูลข่าวสารที่เริ่มให้ผู้สูงอายุ “พึ่งพิงตนเอง” ด้วยการเริ่มรับผิดชอบดูแลจัดการด้านการเงินเอง คือ “ระบบธุรกิจการตลาดก้าวเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ” ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “ดินะ เพราะคนไทยส่วนใหญ่ไม่คิดถึงอนาคตเรื่องการเงิน มีเท่าไรก็ใช้ก็ไม่คิดเรื่องการออม” (นฤพร บันยารชุน, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2553) “อันนี้ดี เพื่อให้ผู้สูงอายุดูแลตนเองใช้ชีวิตอย่างประหยัด แต่หากไม่มีคนดูแล มีเงินก็จะช่วยได้” (ทรงพล มะลิกุล, สัมภาษณ์, 3 เมษายน 2553)

การยอมรับวาทกรรมเดิมในอดีตกับวาทกรรมใหม่แสดงให้เห็นว่า ภายใต้อัตลักษณ์ที่กำหนดความหมายของผู้สูงอายุในแต่ละยุค กลุ่ม OPpy ซึ่งดูเหมือนเป็นผู้สูงอายุที่ทันสมัยก็มิได้รับเฉพาะอัตลักษณ์ในยุคใหม่แต่กลับยอมรับอัตลักษณ์เดิมในสังคมไทย โดยเฉพาะเรื่อง “ศาสนา” และ “ความกตัญญูต่อผู้สูงอายุ” เข้ามาไว้กับ “การพึ่งพาตนเองด้วยการออม” และผสานกลายเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มตนเองขึ้นมา

8.2 การปฏิเสฐวาทกรรมเดิม

การปฏิเสฐวาทกรรมเดิม คือ การที่ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY ปฏิเสฐวาทกรรมที่มีมาเดิม แต่ยังมีได้สร้างวาทกรรมใหม่ เช่น การปฏิเสฐวิธีคิดเรื่องการ “หยุดยั้งความชรา” ในสังคมข้อมูลข่าวสารตามแนวคิดเรื่อง stem cell ดังปรากฏในกรณีของการตรวจวัดความชราในเลือดด้วยการแพทย์แบบใหม่ “stem cell ได้ผลจริงหรือ พี่ว่าปล่อยให้เป็นธรรมชาติ ยกเว้นที่เป็นอันตรายถึงชีวิต ไม่เห็นด้วยกับการชะลอความแก่ anti aging อันนี้พี่เห็นด้วย คือ หากมีชีวิตอยู่ก็ทำให้ดูดี แต่มิใช่ยืดอายุ หากทำให้ดูดีขึ้นก็ทำ เพื่อความสุขของตนเอง” (นฤพร ปันยารชุน, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2553)

นอกจากนั้น ยังปฏิเสฐความคิดในทางการแพทย์ในสังคมอุตสาหกรรมและต่อเนื่องถึงสังคมข้อมูลข่าวสารที่ระบุว่า “โคแกกินหญ้าอ่อนอายุยืน” ว่าเป็นเรื่องผิดปกติต่างไปจากค่านิยมในสังคมไทย ดังที่กล่าวว่า “ไม่เชื่อ เพราะคนอายุอ่อนจะสนใจคนแก่ จากประสบการณ์พี่ว่าเขาหวังอย่างอื่น” (นฤพร ปันยารชุน, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2553) “คิดว่า เป็นการ satire คนแก่เห็นเด็กแล้วก็ทำกะลิมกะเลี่ย ประสบการณ์ที่ผ่านมาแม้แต่โคแก่ตายเร็ว ความดันโลหิตสูง หัวใจตายเร็ว” (ทรงพล มะลิกุล, สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2553)

ไม่ทราบว่าเป็นจริงหรือไม่ แต่มีความเป็นไปได้ว่า ไม่เหมาะสม มีตัวอย่าง อย่างเพื่อนผมก็เป็นแบบนี้ พอเจอก็นึกว่าเป็นลูกสาว ก็รู้สึกดีศัพท์เขาเหมือนกัน แต่ก็ไม่ค่อยสอดคล้อง ไม่สมดุลกัน อายุที่อ่อนกว่า เรื่อง sex ก็ไม่ได้ อายุอย่างผมมะมะเชื่อเผลอ ก็ยังเป็นโรคเบาหวานด้วย

(พล.อ.ท.ดิเรก สักขุสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2553)

การปฏิเสฐวาทกรรมอัตลักษณ์นั้นจะด้านวิธีคิดของการแพทย์ทั้งในสังคมอุตสาหกรรมและข้อมูลข่าวสารที่กำหนดทุกสิ่งทุกอย่างได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการหยุดยั้งความชราด้วยการแพทย์สมัยใหม่และเรื่องเพศ เท่ากับว่า แม้อด้านหนึ่งจะดูเหมือนว่า ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY เป็นกลุ่มที่ทันสมัยแต่กลับมีเสียวนึงที่ยังคงเน้นสังคมเกษตรกรรม คือ ความชราเป็นเรื่องธรรมชาติ และการเตือนเรื่องเพศกับผู้สูงอายุ

8.3 การสร้างวาทกรรมใหม่

การสร้างวาทกรรมใหม่ คือ เป็นการสร้างอัตลักษณ์ผู้สูงอายุแบบใหม่ขึ้นมาโดยไม่มีพื้นฐานเดิม ตัวอย่างที่เด่นชัดก็คือ ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY ได้สร้าง “วาทกรรมเทคโนโลยีการสื่อสาร

คอมพิวเตอร์ขึ้นมาคู่กับผู้สูงอายุ” หรือ “ผู้สูงวัยหัวใจไฮเทค” โดยแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ทันสมัยต่างไปจากวิธีคิดทั่วไปที่มองว่า “ล้าหลัง”

อย่างไรก็ตามวาทกรรมอัตลักษณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดอัตลักษณ์ผู้สูงอายุยุคใหม่ในสังคมข้อมูลข่าวสาร โดยมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุหันมาใช้ชีวิตแบบใหม่ด้วยการใช้คอมพิวเตอร์ เช่น “คนแก่ทันสมัยมาก เพื่อนดิฉันบางคนบอกว่า เล่นคอมมามากเดี๋ยวสายตาไม่ดี ดิฉันไม่เป็นฉันก็เลยเล่นก็จะเล่นจนกว่ามองไม่เห็น อย่างไม่ที่ OPPY ไปแล้วก็ได้ idea ใหม่ๆ มาเล่น” (ม.ร.ว. ทิพพาวดี ดุลละละมพะ, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2553)

ได้รับประโยชน์เกินกว่าที่คาดหวังไว้มาก เพราะในตอนแรกตั้งใจเรียนเพียงเพื่อไม่ให้ตกยุคเท่านั้น แต่พอเรียนไปก็ยิ่งสนุกเพลิดเพลิน เหมือนเข้าไปอยู่ในโลกใหม่ จากคอมพิวเตอร์ผมได้รับความอบอุ่นจากการ chat กับเพื่อนๆ มากมายหลายชาติหลายภาษา สามารถติดต่อสื่อสารอย่างสะดวกรวดเร็วทาง e-mail ผมได้รับความรื่นรมย์ด้านข่าวสาร นันทนาการ ดูหนัง ฟังเพลง เล่นเกม ผมมีแหล่งความรู้เหมือนห้องสมุดที่ใหญ่ที่สุดในโลก

(ทรงพล มะลิกุล, เอกสาร 25 เมษายน 2553)

8.4 การผสมวาทกรรมเดิมกับใหม่

การผสมวาทกรรมเดิมกับใหม่ คือ การผสมวาทกรรมเดิมเข้ากับวาทกรรมใหม่ ในด้านหนึ่งจะมีส่วนคล้ายคลึงกับกรณีที่สาม คือ การสร้างวาทกรรมใหม่ แต่จะมีจุดต่างคือ “เป็นของใหม่ที่อยู่บนพื้นของเก่า” เช่น “การใช้แนวคิดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุผสมกับเทคโนโลยีการสื่อสาร” เพื่อแสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุก็มีทั้งภูมิปัญญาคู่กับเทคโนโลยีการสื่อสาร ซึ่งในด้านหนึ่งก็ต่อรองความหมายเดิมที่ว่า “เดินตามหลังผู้ใหญ่มากไม่กั” เป็นเพียงความคิดที่ต้องปรับปรุงเพราะภายใต้สังคมข้อมูลข่าวสาร ความรู้ในอดีตไม่เพียงพอ ผู้สูงอายุจำเป็นต้องแสวงหาความรู้ยุคใหม่เพิ่มเติม และเครื่องมือที่ช่วยก็คือ “คอมพิวเตอร์” (ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป กรณีที่ 4)

8.5 การต่อรองกับวาทกรรมเดิม

การต่อรองกับวาทกรรมเดิม จะมีส่วนต่างจากการผสมวาทกรรมที่เน้นเพียงการผสม แต่ในส่วนนี้จะมุ่งเน้นการปฏิเสธบางส่วน ในบางกรณีก็อาจสร้างใหม่ได้ด้วย การต่อรองนี้ค่อนข้างมีจำนวนมากเมื่อเทียบกับการต่อสู้ในด้านอื่นๆ อย่างน้อยหกด้าน

กรณีแรก การต่อรองแนวคิดเรื่อง “ความอ่อนแอของผู้สูงอายุ” ไปสู่การสร้างแนวคิดใหม่ เรื่อง “วิถีชีวิตผู้สูงอายุยุคใหม่และผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ (active aging)” ซึ่งจะมุ่งเน้นการใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพ ไม่พึ่งพิงผู้อื่น หากเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพก็จะทำเพื่อสังคม และหากมุ่งเน้นวิถีชีวิตผู้สูงอายุยุคใหม่ ก็จะทำให้คอมพิวเตอร์เพื่อให้ทันสมัย

กรณีที่สอง การต่อรองแนวคิดเรื่อง “สุขภาพที่อ่อนแอ” ตามแนวทางการแพทย์แบบเดิม ไปสู่ “การต่อสู้เพื่อสุขภาพที่เข้มแข็ง” ตามแนวทางของแพทย์ทางเลือก การออกกำลังกาย และการใช้ยา แต่ยังไม่ได้ก้าวไปสู่การหยุดยั้งความชราแบบเบ็ดเสร็จ

กรณีที่สาม การต่อรองแนวคิด “รัฐที่จัดการผู้สูงอายุด้วยการให้เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ” โดยปฏิเสธที่แจกจ่ายงบประมาณให้กับผู้สูงอายุทุกคน เพราะมองว่า ผู้สูงอายุมีความแตกต่างกัน บางส่วนไม่จำเป็นต้องได้รับ เช่น กรณีของกลุ่ม OPpy มีสถานภาพและรายได้ที่ดีอยู่แล้ว ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เป็นความคิดที่ดีของรัฐเรื่องการช่วยคนยากไว้ แต่ไม่เห็นด้วยที่จะให้กับคนทั่วไป น่าจะให้กับคนที่มีปัญหา อย่างพี่เองพี่ก็ไม่ไปรับ เอาเก็บไว้ให้คนอื่น” (นฤพร ปันยารชุน, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2553)

“500 บาท ก็ดีนะสำหรับคนยากไว้ แต่ดิฉันไม่ได้รับคะ คนแก่ที่อยู่ตามบ้านคนชรา เขาจะได้รับประโยชน์มาก เราให้คนอื่นดีกว่า คนที่มีสตาจค์พอแล้วก็ไม่น่าจะรับนะ ก็พอมีรายได้อื่นแล้ว 500 บาทของเราไม่เหมือนกันกับเขาละ” (ม.ร.ว. ทิพพาวดี ดุลละละมพะ, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2553)

การให้เงินก็มีข้อดีข้อเสีย ข้อดี ดีแน่นอน ข้อเสีย คือ รัฐช่วยได้ตลอดไปหรือไม่ ลองดูนี้ผมเขียนเป็นภาพนะ สังคมไทย จะเป็นเหมือนปิระมิด 70-80% เป็นฐาน คือ ชนชั้นล่าง ส่วนกลางคือชนชั้นกลาง ชนชั้นสูงอยู่ด้านบนค่อนข้างน้อย จริงๆ มีการเกื้อกูลกัน ส่วนประเทศพัฒนาจะเป็นเสมือนสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน คนชนชั้นล่างน้อย ดังนั้น รัฐดูแลก็จะน้อย หากมองผู้สูงอายุเป็นคนกลุ่มคนชั้นล่างมีรายได้น้อย เพิ่มจำนวนมากขึ้นก็ต้องดูแลมากไม่เหมือนอย่างสหรัฐฯ

(พล.อ.ท.ดิเรก สักขีสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2553)

การปฏิเสธการสงเคราะห์จากรัฐนั้นเป็นไปเพราะเงื่อนไขของสถานภาพของผู้สูงอายุกลุ่ม OPpy ที่อยู่ในเกณฑ์ดี แต่มิได้ปฏิเสธความแก่ชราที่กลุ่มตนเป็นและกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มอื่นๆ การ

สงเคราะห์จากภาครัฐจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น เพียงแต่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุกลุ่มอื่นที่มีรายได้น้อย และต้องพึ่งพิงรัฐ

กรณีที่สี่ การต่อรองแนวคิด “ภูมิปัญญา” คือ ด้านหนึ่งก็เชื่อว่า ผู้สูงอายุมีภูมิปัญญา ตามวิธีคิดในสังคมเกษตรกรรม แต่ในอีกด้านหนึ่งเมื่อสังคมพัฒนาสู่สังคมข้อมูลข่าวสารก็มองว่า ผู้สูงอายุก็น่าจะไม่ทันสมัยเมื่อเทียบกับคนรุ่นใหม่ ไม่ควรเดินตามหลังผู้ใหญ่ทุกคน และบางครั้งก็ถูกมองว่า “โบราณคร่ำครึ” ก็ได้ ผู้สูงอายุควรจะปรับตัว ดังที่ปรากฏในคำสัมภาษณ์นี้

“เดินตามหลังผู้ใหญ่มาไม่กัด คิดว่า สมัยนี้ไม่มีจริงเสมอไป เพราะผู้ใหญ่บางคนไม่น่าเดินตาม” (นฤพร บันยารชุน, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2553)

คนแก่โบราณนี่ใช่ เพราะโลกเปลี่ยนแปลง คนยึดติดกับสิ่งที่ตนเป็นอยู่ในอดีต ผมทำงานมาอยู่ในกรอบ เศรษฐกิจ ศาสนาพระมหากษัตริย์ ยึดมั่นเป็นอุดมการณ์ แต่คนรุ่นใหม่ๆ ไม่มี คนคิดแปลกแยกออกไป เขาก็มองว่า ลุงคร่ำครึ วิสัยทัศน์เราสั้น ตอนนี้โลกเปลี่ยนแปลงแล้ว เราไม่ตามการเปลี่ยนแปลงก็กลายเป็นคนคร่ำครึ

(พล.อ.ท.ดิเรก สักขสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2553)

เหตุผลหนึ่งที่กลุ่ม OPpy ต่อรองความหมายของภูมิปัญญาผู้สูงอายุ ก็เนื่องมาจากผู้สูงอายุกลุ่มนี้ต่างตระหนักว่า ชุดความรู้ในยุคปัจจุบันมีความแตกต่างและหลากหลายมากกว่าในอดีต อำนาจของผู้สูงอายุที่จะยึดกุมภูมิปัญญาเฉกเช่นในอดีตคงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก หลักฐานที่ยืนยันก็คือการที่กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังคงแสวงหาความรู้จากคอมพิวเตอร์เพื่อที่จะเสริมเพิ่มพูนภูมิปัญญาของตน และในที่สุดผู้สูงอายุกลุ่ม OPpy ก็กลายเป็นคนที่มีความรู้และทันสมัย

กรณีที่ห้า การต่อรองแนวคิด “สถานบริการผู้สูงอายุ” เป็นแนวคิดที่พัฒนาในสังคมอุตสาหกรรมและสังคมข้อมูลข่าวสาร ที่พัฒนาสถานบริการสำหรับผู้สูงอายุ การต่อรองจึงเกิดขึ้น เพราะในด้านหนึ่ง กลุ่มผู้สูงอายุแม้จะเห็นว่า สถานบริการนั้นเป็นสิ่งที่มียุติและมีประโยชน์ โดยเฉพาะในสังคมต่างประเทศที่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้เคยมีประสบการณ์ตรง เช่น ไร่เรียนในต่างประเทศหรือการใช้ชีวิตในต่างประเทศ ทว่า ภายใต้บริบทสังคมไทยแม้จะพัฒนาสู่สังคมสมัยใหม่ก็ตาม สถานบริการผู้สูงอายุอาจมีนัยยะของการทอดทิ้งผู้สูงอายุและการสงเคราะห์ผู้สูงอายุที่อ่อนแอไม่มีเงิน

ดังนั้น หากเป็นกรณีของตนเองซึ่งมีสถานะทางเศรษฐกิจที่ดีอยู่แล้ว ไม่เป็นผู้อ่อนแอ การดูแลผู้สูงอายุจึงควรให้เป็นบทบาทของลูกหลาน หรือแม้กระทั่งการใช้ “เงิน” จ้างพยาบาลเพื่อดูแลตนเองได้ ไม่จำเป็นต้องใช้บริการสถานบริการผู้สูงอายุแต่อย่างใด ดังเช่น

“ฝรั่งลูกหลานเขาไม่ดูแล บ้านเราลูกหลานเราก็มีย่ หากเราไม่มีบ้าน ไม่มีเงินก็ ok นะ แต่ไม่ใช่ที่เราเรา รวย ก็อยู่บ้านเรา จ้างพยาบาลเองได้” (ม.ร.ว. ทิพพาดี ดุลละลัมพะ, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2553)

สำหรับคนที่ไม่มีความสามารถ ไม่มีเวลาใกล้ชิดผู้ใหญ๋ ดูแลตนเองไม่ได้ แต่หากมีความสามารถในการเงิน พี่ว่าควรดูแลพ่อแม่ที่บ้านดีกว่า ถ้าเป็นพี่ลูกทั้งไว้ก็หย่อนนะ... ที่ต่างประเทศทำเยอะ บ้านที่พี่เคยอยู่เขาก็ทำ แต่ก็ต่างกันนะ ที่เมืองไทยพ่อแม่ดูแลเราแม้จะแก่เฒ่าแล้วนะ แต่ฝรั่งพอลูกยังไม่ทันจบก็ปล่อยแล้วก็ไม่ดูแลแล้วก็ต่างกัน

(นฤพร ปันยารชุน, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2553)

“ในอดีตไม่มี เพราะลูกๆ อยู่กับบ้าน ครอบครัวอบอุ่น ตอนนี้อยู่ๆ ไม่ค่อยคำนึงถึงพ่อแม่เหมือนฝรั่ง แต่ครอบครัวไทยยังอบอุ่นอยู่” (ทรงพล มะลิกุล, สัมภาษณ์, 3 เมษายน 2553)

กรณีที่หก การต่อรองแนวคิดเรื่อง “anti aging” หากเป็นกลุ่มสตรีจะมุ่งเน้นการมองว่า “สง่าสมวัย” ด้านหนึ่งปฏิเสธวิธีคิดของคู่แ่งระหว่าง “ชรา” และ “ไม่สวยงาม” โดยมองว่า แม้จะแก่ก็ยังสามารถ “สง่า” ได้ หรือสวยสมวัย และความงามที่ได้มานั้นก็ใช้ “เงิน” เป็นเครื่องมือ ซึ่งกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนี้ไม่มีข้อจำกัดใด

แต่หากเป็นกลุ่มผู้ชายจะต่อรองความหมายในสองแบบ คือ แบบแรก การใช้ศาสนาเป็นฐานคิดในการอ่านความหมายว่า ความแก่เป็นเรื่องธรรมชาติ

คิดว่า แต่ละคน อยากหน้าใสก็ขึ้นอยู่กับเขา แต่เมื่อมองภาพด้านนี้คือมันก็เปลี่ยนไปตามอายุชย เกิดแก่เจ็บตาย ต้องเป็นเรื่องโลกุตร แต่อีกด้านเป็นโลกียะคือหน้าใส มันก็ไม่ได้มีข้อดีข้อเสีย คนบางคนก็อยากปรับปรุงหน้าไม่ให้เหี่ยวย่น แต่บางทีการเหี่ยวย่นก็ดีนะ เช่น ผมขับรถเลี้ยวผิดตำรวจก็มาขอดูบัตร ผมก็ให้ไปตำรวจเห็นว่า อายุมากแล้ว ก็ไม่ว่าอะไร

(พล.อ.ท.ดิเรก สักขีสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2553)

ส่วนแบบที่สอง คือ การใช้มิติการตลาดเป็นเครื่องมืออ่านความหมายว่า ความแก่ชราจะผูกพันกับการบริโภคสินค้าและกระตุ้นให้เกิดการบริโภค ดังเช่น

“ผมรู้ความลับอันนี้ วัยหนุ่มสาวตอนนี้น้อยลง วัยสูงอายุเยอะขึ้น เพราะการตลาดก็เลยทำอย่างนั้น เพื่อขายของให้คนหนุ่มคนแก่ใช้” (ทรงพล มะลิกุล, สัมภาษณ์, 3 เมษายน 2553)

การต่อรองความหมายทั้งหกประการนี้ แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีอำนาจในการต่อรองความหมาย ต่างไปจากอัตลักษณ์ที่สังคมกำหนดขึ้นมา และสามารถสร้างเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวขึ้น คือ เป็นผู้สูงวัยที่ไฮเทค แต่ก็มีทั้งมิติเชิงศาสนา สุขภาพ การบริโภค ประสมประสานกัน

กล่าวโดยรวม การปะทะและต่อสู้อัตลักษณ์ของกลุ่มผู้สูงอายุ OPKY ที่มี 5 รูปแบบคือ “ยอมรับ” “ปฏิเสธ” “การสร้างใหม่” “ผสม” และ “ต่อรอง” หากวิเคราะห์ลึกลงไปจะพบว่า ผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY จะมีได้ยอมรับวาทกรรมที่สังคมสร้างทั้งหมด หากเป็นอัตลักษณ์ในสังคมเกษตรกรรม จะมีแนวโน้มยอมรับ แต่หากเป็นอัตลักษณ์ในสังคมอุตสาหกรรมและข้อมูลข่าวสาร จะเน้นกระบวนการ “ปฏิเสธ” “การสร้างใหม่” “ผสม” และ “ต่อรอง” แสดงให้เห็นถึง “อำนาจ” ในการกำหนดความหมายของตน

ประเด็นที่ยอมรับวาทกรรมนั้น มักจะเป็นอัตลักษณ์ที่ใกล้เคียงกับกลุ่ม OPKY กำหนดไว้ก็คือ ความเชื่อเรื่องศาสนา ความกตัญญูต่อผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์หลักที่พบในสังคมเกษตรกรรม โดยที่มิติความกตัญญูหากเป็นกรณีของกลุ่ม OPKY เองอาจจะไม่ได้มุ่งเน้นมากนัก นอกจากนั้น เนื่องจากเป็นผู้สูงอายุกลุ่มที่มีรายได้สูง ชนชั้นกลางถึงสูง การศึกษาสูง สุขภาวะที่ดี จึงเห็นด้วยกับการพึ่งตนเองและการตลาดผู้สูงอายุ อันเป็นอัตลักษณ์ในสังคมข้อมูลข่าวสาร

ส่วนในด้านอัตลักษณ์ที่ไม่เห็นพ้องและต่อรอง แม้จะดูเหมือนว่า การปะทะความหมายของอัตลักษณ์ที่กำหนดไว้ในสังคมอุตสาหกรรมและสังคมข้อมูลข่าวสาร คือ การปฏิเสธการแพทย์สมัยใหม่ เรื่องเพศ และการต่อรองมิติต่างๆ ซึ่งจะต่อรองทั้งสามยุคคือ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ ภูมิปัญญา สุขภาพ การตลาด เบี้ยยังชีพ ความสวยความงาม ฯลฯ แต่ทั้งหมดนั้น การต่อสู้ต่อรองดังกล่าวยังคงอยู่ภายใต้กรอบหลักของสังคมที่กำหนดผู้สูงอายุในยุคที่สามคือ “ความชราที่กำหนดได้” หรือสังคมข้อมูลข่าวสาร กล่าวคือ เป็นผู้สูงอายุที่ทันสมัย แข็งแรง กระตือรือร้น ใช้ชีวิตสมัยใหม่ด้วยการใช้คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือช่วย

การต่อสู้และต่อรองแสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY มีอำนาจในการกำหนดความหมายของตนเอง แต่ก็ยังมีอีกด้านหนึ่งที่สังคมก็พยายามกำหนดความหมายให้กับผู้สูงอายุด้วยเช่นกัน ผลที่ได้คือ อัตลักษณ์ของผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY เป็นลูกผสมระหว่างอัตลักษณ์ที่สังคมกำหนดให้ และกลายเป็นจุดเด่นของตนเอง นั่นก็คือ การเป็นทั้งผู้สูงอายุที่ “หัวใจไฮเทค” คู่กับ การ

คำนึงถึงศาสนา การเคารพผู้สูงอายุ ความกตัญญู การแพทย์แบบทางเลือก การใช้ชีวิตแบบพึ่งพิงตนเอง และการบริโภค

อนึ่ง ประเด็นที่น่าสังเกตก็คือ การปฏิเสธมิติเรื่อง “ส่วนตัว” หรือเรื่องเพศ นอกจากดำเนินรอยตามวิธีคิดในสังคมเกษตรกรรมแล้ว ยังอาจแสดงให้เห็นถึงวิธีคิดของผู้สูงอายุในสังคมไทยที่ไม่ได้สนใจเรื่องส่วนตัว เช่น เรื่องเพศ แต่จะให้ความสนใจต่อประเด็นเรื่องส่วนรวมหรือที่แสดงออกมาสู่สาธารณะมากกว่า

9. ปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดอัตลักษณ์ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY

การที่ผู้สูงอายุในกลุ่ม OPPY มีอำนาจในการกำหนดตัวตนได้นั้น ก็เนื่องจากมีปัจจัยสองด้าน คือ ด้านแรก ปัจจัยด้านอัตลักษณ์ผู้สูงอายุที่คนอื่นกำหนดมีความหลากหลายและปะทะกับอัตลักษณ์ที่ผู้สูงอายุกำหนดเอง และด้านที่สอง ปัจจัยด้านผู้สูงอายุ OPPY

9.1 ปัจจัยด้านอัตลักษณ์ผู้สูงอายุที่คนอื่นกำหนดมีความหลากหลายและปะทะกับอัตลักษณ์ผู้สูงอายุที่กำหนดเอง

ปัจจัยด้านนี้จะพิจารณาถึงเงื่อนไขของอัตลักษณ์ ด้วยอัตลักษณ์ผู้สูงอายุที่คนอื่นกำหนดจะมีความแตกต่างหลากหลายมีการต่อสู้แย่งชิงความหมายปะทะกับอัตลักษณ์ที่ผู้สูงอายุกำหนดขึ้นเอง ทำให้อัตลักษณ์ผู้สูงอายุมีความสั่นคลอนถึงสามลักษณะคือ อัตลักษณ์ที่คนอื่นกำหนดที่มีความเข้มแข็งจนกลุ่ม OPPY ยอมรับ อัตลักษณ์ที่คนอื่นกำหนดแต่อัตลักษณ์ดังกล่าวกลับมีความอ่อนแอ และอัตลักษณ์ที่คนอื่นกำหนดแต่มีความหลากหลายหรือมีการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

ด้านแรก คือ อัตลักษณ์ที่คนอื่นกำหนดที่มีความเข้มแข็งจนกลุ่ม OPPY ยอมรับ ก็คืออัตลักษณ์ในยุคสังคมเกษตรกรรม ซึ่งเน้น “การเกิดแก่เจ็บตาย” และ “ความกตัญญู” ส่วนนี้อาจแสดงให้เห็นว่า มิติศาสนาในสังคมไทยยังคงมีความเข้มแข็งอยู่แม้จะเริ่มก้าวไปสู่สังคมทันสมัย

อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าสังเกตว่า มิติเรื่องความกตัญญูแม้ว่าในภาพรวมอาจจะยังเป็นสิ่งที่ยังคงอยู่และจำเป็นต่อผู้สูงอายุทั่วไป ดังที่ปรากฏจากการที่ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY แสดงความคิดเห็นด้วยการแสดงความกตัญญูต่อผู้สูงอายุ แต่หากย้อนกลับมาที่กลุ่ม OPPY เองนั้น ความกตัญญูอาจเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นเท่าไรนักเนื่องด้วยปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีอยู่มาก บุตรหลานจึงดูแลเอาใจใส่อยู่แล้ว

นอกจากนั้น เมื่อสังคมก้าวไปสู่สังคมสมัยใหม่ในสังคมอุตสาหกรรมและข้อมูลข่าวสารที่เริ่มเน้นระบบการตลาด อัตลักษณ์ของผู้สูงอายุที่เกี่ยวข้องกับการตลาดก็กลายเป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุ

กลุ่มนี้ยอมรับโดยปริยาย เนื่องด้วยเพราะผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสูง รายได้สูง ซึ่งสอดคล้องกับมิติเชิงการบริโภคอยู่แล้วด้วย

ด้านที่สอง อัตลักษณ์ที่คนอื่นกำหนดแต่อัตลักษณ์ดังกล่าวกลับมีความอ่อนแอจนทำให้อัตลักษณ์นั้นเริ่มเสื่อม ดังเช่น “ภูมิปัญญา” หรือ “ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ” อัตลักษณ์นี้เป็นอัตลักษณ์ที่ผู้สูงอายุในสังคมอดีตมีอยู่มาก แต่เมื่อสังคมก้าวสู่สังคมยุคใหม่ที่สถาบันการศึกษาสถาปนาตัวขึ้น อัตลักษณ์นี้ก็เริ่มอ่อนแอจนทำให้เกิดการตั้งคำถามว่า ผู้สูงอายุจะมีภูมิปัญญาความรู้ความเชี่ยวชาญแบบเดิมหรือไม่

คำตอบที่ได้ก็คือ กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่แม้จะมีการศึกษาสูง แต่ก็เป็นความรู้เฉพาะด้านที่เป็นผลลัพธ์จากสังคมอุตสาหกรรม จึงยังมองว่าความรู้ในโลกยุคปัจจุบันอาจไม่มีที่สิ้นสุดหรือมีปริมาณที่หลากหลาย การเป็นผู้สูงอายุก็น่าจะทำให้ความรู้ดังกล่าวล้าหลังไปได้ด้วยเหตุนี้ แนวทางการแก้ไขก็คือ การใช้คอมพิวเตอร์เพื่อพัฒนาและเพิ่มพูนความรู้ตนเอง

ด้านที่สาม อัตลักษณ์ที่คนอื่นกำหนดแต่มีความหลากหลายหรือมีการเปลี่ยนแปลง จึงทำให้เกิดการเลือกอัตลักษณ์ที่ใกล้เคียงกับตนเองมากที่สุด อัตลักษณ์ที่ว่านั่นได้แก่ การแพทย์ที่มีการปรับเปลี่ยนจากการแพทย์แบบเดิมเป็นการแพทย์ทางเลือก สวัสดิการผู้สูงอายุที่ปรับเปลี่ยนสู่สวัสดิการแบบใหม่ และวิถีชีวิตผู้สูงอายุยุคใหม่ที่เน้นความกระตือรือร้นและการดูแลตนเอง

และทางเลือกที่กลุ่ม OPKY เลือกก็คือ การเลือกการเปลี่ยนแปลงสู่สิ่งใหม่ เช่น การแพทย์ทางเลือก สวัสดิการแบบใหม่ และวิถีชีวิตผู้สูงอายุยุคใหม่ นั่นก็อาจหมายถึง “พลังของอัตลักษณ์” จากสถาบันที่ยังคงสามารถกำหนดกฎเกณฑ์ผู้สูงอายุอยู่ไม่น้อย และหากมองในมุมกลับกัน “ผู้สูงอายุ” ก็มีพลังในการเลือกอัตลักษณ์ได้เช่นกัน

ดังนั้น เมื่อพิจารณาพลังของอัตลักษณ์จากสังคมกำหนดจึงมิได้มีอำนาจทั้งหมด อำนาจของอัตลักษณ์บางอย่างจะมีพลังอำนาจเหนืออัตลักษณ์อันอื่นๆ ดังเช่น ในกรณีของกลุ่ม OPKY คือ อัตลักษณ์ด้าน “ศาสนา” ที่หลงเหลือจากสังคมอดีต และ “การตลาดผู้สูงอายุ” ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่ได้จากสังคมอุตสาหกรรมและข้อมูลข่าวสาร ส่วนอัตลักษณ์อื่นๆ นั้นจะมีอำนาจที่น้อยลง โดยเฉพาะอัตลักษณ์ในสังคมอุตสาหกรรม เช่น การแพทย์ และรัฐ ทั้งนี้ก็เนื่องจาก “พลังของการกำหนดตนเอง” ซึ่งเป็นผลผลิตมาจากสภาพของปัจจัยด้านกลุ่มผู้สูงอายุ OPKY ที่กลายเป็นพลังอีกด้านหนึ่งที่จะต่อสู้ต่อรองความหมายได้ ดังที่จะกล่าวต่อไป

9.2 ปัจจัยด้านผู้สูงอายุ OPPY

อำนาจของผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY ที่สามารถกำหนดและต่อสู้อัตลักษณ์ของตนเองได้ ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านผู้สูงอายุ OPPY จำแนกได้เป็นสองส่วนคือ ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ และปัจจัยด้านสภาวะ

(1) ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์

ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์สามารถจำแนกได้เป็นปัจจัยด้านรายได้ ชนชั้น สถานภาพ การศึกษา และพื้นที่การอยู่อาศัย จากข้อมูลของการศึกษาที่ผ่านมาและในครั้งนี้พบว่า กลุ่ม OPPY เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้ในระดับสูง ชนชั้นกลางถึงชนชั้นสูง สถานภาพมีทั้งเกษียณอายุแล้วและยังทำงานอยู่ อาศัยในเมือง แต่ทั้งหมดมักจะเคยหรือยังดำรงตำแหน่งในระดับสูง มีการศึกษาในระดับสูงบางท่านเคยเรียนในต่างประเทศและอาศัยอยู่ในเมือง

ปัจจัยดังกล่าวทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้สามารถเข้าถึงการเรียนรู้คอมพิวเตอร์และเข้าชมรม OPPY ได้ กล่าวคือ เมื่อมีรายได้สูง จึงมีเงินที่สามารถจ่ายค่าเล่าเรียนคอมพิวเตอร์ การซื้ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และสามารถใช้ชีวิตด้วยการบริโภคได้ รวมถึงไม่จำเป็นต้องพึ่งพาทั้งบุตรหลานและรัฐ ส่วนนี้จึงไม่จำเป็นต้องเน้นย้ำความกตัญญู

ในด้านของชนชั้นและสถานภาพ จะเป็นตัวกำหนดให้ผู้สูงอายุแสวงหาความรู้ด้านคอมพิวเตอร์เพื่อให้เกิดความทันสมัย การใช้งานในการทำงาน และการติดต่อสื่อสารกับบรรดาเพื่อนฝูงที่สนใจในประเด็นร่วมกัน และการใช้ชีวิตแบบใหม่ที่เริ่มพึ่งพาตนเองและใช้ชีวิตแบบมีความสุขตามแนวคิด “วิถีชีวิตผู้สูงอายุยุคใหม่”

ความจำเป็นด้านการศึกษาก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้ภาษาอังกฤษที่ดีพอที่จะใช้งานคอมพิวเตอร์ และที่สำคัญก็คือ การอาศัยอยู่ในเมืองเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY พึ่งมีเนื่องจากชมรมตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ

และเมื่อพิจารณาให้ลึกลงไปถึง “กลุ่มรักวันอาทิตย์” ซึ่งเป็นกลุ่มที่เรียนต่อเนื่องก็พบว่า ตัวแปรสำคัญที่ทำให้กลุ่มนี้สามารถเรียนต่อเนื่องได้ก็คือเรื่อง “รายได้” ที่มีสูง จึงสามารถมีเงินที่จะจ่ายค่าเล่าเรียนได้อย่างต่อเนื่อง กล่าวอีกนัยหนึ่งหากไม่มีเงินไม่มีรายได้ก็ยากที่จะเข้ามาใช้คอมพิวเตอร์ได้

ตัวแปรที่อาจเพิ่มเติมก็คือ ตัวแปรด้านของเพศ จะเป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้อัตลักษณ์ของกลุ่ม OPPY ไม่เหมือนกัน หากเป็นผู้สูงอายุที่เป็นสตรี การให้ความสนใจต่อความสวยงามก็ยังคงเป็นสิ่งที่จำเป็น

(2) ปัจจัยด้านสุขภาพ

ผู้สูงอายุในกลุ่ม OPKY มีสุขภาพะทั้งด้าน กาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ ในระดับดี กล่าวคือ ในด้านร่างกาย มีสุขภาพที่แข็งแรง แม้ว่า บางท่านอาจเริ่มมีปัญหาความอ่อนแอทางด้านร่างกายหรือเกิดภาวะเจ็บป่วย แต่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ก็รักษาสุขภาพและการป้องกันสุขภาพร่างกาย ส่วนนี้เองที่ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY สามารถเดินทางเข้ามาร่วมกิจกรรมของ OPKY ได้

ในด้านของจิตใจ ผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY เป็นผู้สูงอายุที่มีจิตใจไม่ยอมแพ้ และปฏิเสธความหมายของสังคมยุคอุตสาหกรรมที่มองว่าผู้สูงอายุควรเกษียณอยู่กับบ้าน โดยทำกิจกรรมต่อเนื่องในชีวิต ซึ่งจะสอดคล้องกับมิติเชิงสังคม ที่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังทำกิจกรรมในสังคม โดยเฉพาะการเรียนรู้คอมพิวเตอร์ เพื่อที่จะพัฒนาตนเองและการสร้างเครือข่ายในสังคม

ด้านจิตวิญญาณ ผู้สูงอายุทุกท่านต่างตระหนักถึงประเด็นเรื่องความชราเป็นเรื่องธรรมชาติ และยึดถือหลักศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ไม่ยึดติด ไม่ยึดมั่นถือมั่นในชีวิต และมีติดกล่าวก็แพร่เข้าไปสู่สุขภาพกาย ใจ สังคม และอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุในกลุ่ม OPKY ว่า แม้จะ “ไฮเทค” แต่ก็ยังคงรู้จัก “ปลง” กับชีวิต เท่ากับว่า กลุ่ม OPKY ยอมรับเทคโนโลยีสมัยใหม่แต่จะไม่รับวิธีคิดวิทยาศาสตร์ที่จะเอาชนะทุกสิ่ง ดังหลักฐานที่ปรากฏที่ปฏิเสธการต่อต้านความชราด้วยวิทยาศาสตร์

กล่าวโดยรวม ปัจจัยของตัวผู้สูงอายุเองทั้งด้านประชากรศาสตร์และสุขภาพะ มีผลโดยตรงที่จะทำให้ผู้สูงอายุสามารถมีพลังในการกำหนดและต่อสู้ความหมายของอัตลักษณ์ตนเองได้ และสำหรับกรณีของกลุ่ม OPKY เนื่องด้วยปัจจัยดังกล่าวมีความเข้มแข็ง การปะทะต่อสู้ต่อรองความหมายจึงค่อนข้างเป็นไปได้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการต่อสู้และอธิบายความหมายของตัวเองว่าเป็นผู้สูงอายุที่ “ไฮเทค” และแตกต่างไปจากคนอื่น

แม้กลุ่ม OPKY จะมีอัตลักษณ์ที่เข้มแข็ง แต่ก็ยังคงไม่ลืมว่า อัตลักษณ์ที่คนอื่นสร้างขึ้นก็มีความเข้มข้น จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เมื่อผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเข้มแข็งต่อสู้ต่อรองก็ยังคงตกอยู่ภายใต้อัตลักษณ์ดังกล่าว เพียงแต่ว่า เมื่อผู้สูงอายุเข้มแข็งก็สามารถต่อสู้และเลือกส่วนเสียของอัตลักษณ์ที่มีความหลากหลายที่มีความเหมาะสมกับตนได้ เช่น เลือกมิติเชิงศาสนา และเลือกในส่วนที่เป็นวิถีชีวิตของผู้สูงอายุยุคใหม่แทนการพึ่งพิงและการเกษียณอายุแบบเดิมๆ รวมถึงสร้างความหมายใหม่ๆ เพิ่มเติม เช่น “ผู้สูงวัยหัวใจไฮเทค” ซึ่งต่างไปจากกลุ่มผู้สูงอายุที่อ่อนแอที่จำใจรับอัตลักษณ์ด้านลบที่คนอื่นสร้างขึ้นมากกว่าการเลือกในส่วนที่ตนเองต้องการ หรือไม่อาจสร้างความหมายใหม่ๆ ขึ้นมาได้เลย

10. การปะทะระหว่างอัตลักษณ์เดิมกับอัตลักษณ์ใหม่ (หรือความสูงอาย)

เป็นที่น่าสังเกตว่า เนื่องจากปัจจัยผู้สูงอายุโดยเฉพาะปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ที่กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่ม OPPTY เป็นกลุ่มที่มีรายได้สูง ชนชั้น-สถานภาพสูง การศึกษาสูง และการอาศัยในเมือง เหล่านี้ทำให้อำนาจสร้าง “อัตลักษณ์ของตนเอง” ขึ้นมาอีกส่วนหนึ่ง หรืออัตลักษณ์ของคนชนชั้นสูง และอัตลักษณ์ดังกล่าวก็ปะทะกับอัตลักษณ์ผู้สูงอายุที่มาที่หลัง

อัตลักษณ์ของคนชนชั้นสูงนี้ เป็นอัตลักษณ์ที่ถือได้ว่ามีมาก่อนอัตลักษณ์ผู้สูงอายุที่มาที่หลัง และมีแนวโน้มในด้านบวกมากกว่า กล่าวคือ เป็นคนรวย มีการศึกษา อาศัยในเมือง อัตลักษณ์เหล่านี้ฝังแน่นอยู่ในกลุ่มคนดังกล่าว

การฝังแน่นอยู่ในกลุ่มคนกลุ่มนี้ทำให้เมื่อคนกลุ่มนี้ไม่ได้รวมกลุ่มกันเป็นกลุ่ม OPPTY จะเป็น “ปัจเจกบุคคล” ก็จะมองไม่ค่อยเห็นว่า เขาและเธอเป็น “ผู้สูงอายุ” เพราะเมื่อมองผิวเผินจะเห็นเพียงด้านบวกและการมีอำนาจเท่านั้น

แต่เมื่อคนกลุ่มนี้มีวัยมากขึ้น รวมถึงเริ่มรวมตัวกันเข้าเรียนกลุ่ม OPPTY มิติเรื่อง “วัย” ก็เริ่มก้าวเข้ามาเป็นตัวแปรสำคัญ และเนื่องจาก “ผู้สูงอายุ” ในสังคมอุตสาหกรรมมีมิติเชิงลบ คือ อ่อนแอ เกษียณ ล้าสมัย การรวมตัวของผู้สูงอายุที่เคยมีอำนาจมาก่อนก็ต้อง “ต่อรอง” กับอัตลักษณ์เดิมของตนเข้ากับอัตลักษณ์ใหม่ที่มีด้านลบ

กลยุทธ์การต่อสู้ต่อรองของอัตลักษณ์เดิมในด้านบวกกับอัตลักษณ์ใหม่หรือผู้สูงอายุ กลุ่ม OPPTY เลือกที่จะต่อสู้ต่อรองอัตลักษณ์ผู้สูงอายุในด้านของ “ความล้าหลัง” ด้วยคู่แข่งคือ “ความทันสมัย” โดยการใช้เครื่องมือคือ “คอมพิวเตอร์” เป็นตัวช่วยสำคัญ เพราะเครื่องมือดังกล่าวเป็นเครื่องมือใหม่ที่เข้ากับอัตลักษณ์เดิมของตน คือ เงิน ความรู้ด้านภาษาอังกฤษ และสภาพของเทคโนโลยีในเมือง ผลลัพธ์ที่ได้ของการต่อสู้ต่อรองอัตลักษณ์ก็คือการกลายเป็น “ผู้สูงวัยหัวใจไฮเทค” ดังที่ปรากฏในข่าว บทความ ที่ปรากฏในหนังสือมวลชนและการยอมรับของคนทั่วไป

อาจกล่าวได้ว่า การรวมตัวของผู้สูงอายุทำเพื่อ “เติม” อัตลักษณ์ด้านบวกหรือความทันสมัยเข้ามาสู่ตัวเอง กล่าวคือ การทำให้ภาพของตนเองมีทั้งสถานภาพสูง รายได้สูง ชนชั้นสูง และการมีความทันสมัย นั่นทำให้ภาพของตนเองดีขึ้น ในอีกด้านหนึ่ง ก็ยังช่วยทำให้ภาพของผู้สูงอายุพัฒนาขึ้นอีกด้วย

หากพิจารณาน้ำหนักของการพัฒนาตนเองกับการพัฒนาผู้สูงอายุก็จะพบว่า น้ำหนักของการพัฒนาตนเองจะมีสูงกว่าการพัฒนาความหมายของผู้สูงอายุ หลักฐานที่ยืนยันก็คือ ผู้สูงอายุในกลุ่ม OPPTY เมื่อพัฒนาตนเองแล้ว ก็มักจะย้อนกลับไปสู่อัตลักษณ์เดิมของตนเองมากกว่าอัตลักษณ์ของความเป็นผู้สูงอายุ กล่าวคือ เป็นคนรวย การศึกษาดี สถานภาพสูง อันทำให้ทั้ง

ตนเองและผู้อื่นไม่มองว่าตนเองคือผู้สูงอายุอีกต่อไป เมื่อเป็นเช่นนั้น ความเป็นผู้สูงอายุจึงยังดูเหมือนเป็นมิติเชิงลบที่ผู้สูงอายุที่มีอัตลักษณ์ที่ดีอยู่แล้วพร้อมที่จะปฏิเสธได้ และส่งผลต่อเนื่องทำให้การพัฒนาความหมายของผู้สูงอายุในด้านบวกอื่นๆ เป็นไปได้ยาก

อย่างไรก็ตาม ชมรม OPPY ก็พยายามที่จะสร้างความหมายของผู้สูงอายุในด้านบวกด้านอื่นๆ ด้วยการยกตัวอย่างและสถิติให้เห็นถึงกรณีของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ คอมพิวเตอร์ ตลอดจนการแสดงให้เห็นว่า กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนี้เมื่อมาเรียนแล้วก็นำความรู้ดังกล่าวไปปรับใช้ได้กับชีวิตประจำวันและการทำกิจกรรมเพื่อสังคม เช่น เอาความรู้แบบใหม่นี้ไปปรับใช้กับการพัฒนาการสอนหนังสือ หรือการจ้างให้ผู้พิการสแกนภาพเพื่อลงคอมพิวเตอร์ เป็นต้น แม้ว่าด้านหนึ่งจะทำให้การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ชมรมให้เป็นที่รู้จักกับคนทั่วไปและดึงดูดให้บรรดาผู้สูงอายุเข้ามาเรียนในชมรมก็ตาม แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าถือเป็นความพยายามพัฒนาความหมายผู้สูงอายุในด้านบวกได้ด้วย นั่นก็คือ ความทันสมัย การใช้ชีวิตของผู้สูงอายุยุคใหม่ ที่เรียนรู้คอมพิวเตอร์และการทำกิจกรรมเพื่อสังคม

ยิ่งไปกว่านั้น เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนจึงทำให้การสร้าง ความหมายของผู้สูงอายุในด้านบวกแพร่กระจายได้ในวงกว้าง ในทางกลับกันหากไม่มีการประชาสัมพันธ์แล้ว ปัญหาที่จะตามมาก็คือการที่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ก็จะย้อนกลับไปสู่อัตลักษณ์เดิมของตนและละทิ้งอัตลักษณ์ผู้สูงอายุไปในที่สุด ปรากฏการณ์ดังกล่าวปรากฏเด่นชัดในกรณีของผู้สูงอายุที่มีชื่อเสียงในสังคม แต่คนทั่วไปจะไม่ค่อยเห็นมิติความเป็นผู้สูงอายุ แต่กลับมองเฉพาะความรู้ความสามารถมาก่อน

อัตลักษณ์ผู้สูงอายุจึงไม่อาจพิจารณาได้ด้านเดียว แต่มีถึงสามระดับด้วยกัน คือ อัตลักษณ์ที่คนอื่นสร้างขึ้น อัตลักษณ์ที่ผู้สูงอายุกำหนดเอง และอัตลักษณ์ก่อนหน้านี้ที่เป็นผู้สูงอายุ อัตลักษณ์ทั้งสามนี้ต่างปะทะต่อสู้อธิบายความหมายกันและแย่งชิงกันในการอธิบายตัวตนออกมา ดังกรณีของกลุ่ม OPPY ที่พยายามกำหนดความหมายของตนเองในด้านบวกภายใต้สังคมที่กำหนดความหมายในด้านลบและอัตลักษณ์เดิมของตนเอง

11. บทสรุปของอัตลักษณ์ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY

ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY เป็นผู้สูงอายุที่เป็นคนมีอำนาจ มีความรู้ เป็นชนชั้นกลางถึงสูง มีสถานภาพที่ดี มีสุขภาพะทั้งกาย ใจ สังคมและจิตวิญญาณที่ดี กลุ่มผู้สูงอายุดังกล่าวแม้จะเกษียณอายุแล้ว แต่ก็สามารถใช้ชีวิตอย่างมีความสุข เช่น การท่องเที่ยว การบริโภค และการใช้คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือสำคัญในการธำรงความหมายของตนเองในด้านบวก รวมถึงการสร้าง ความหมายใหม่ในด้าน “ผู้สูงวัยหัวใจไฮเทค”

กลวิธีสำคัญที่กลุ่มผู้สูงอายุนี้ใช้สร้างอำนาจความชอบธรรมในการสร้างอัตลักษณ์ตนก็คือ การใช้วาทกรรมการอธิบาย การยกตัวอย่าง การโต้แย้ง การเปรียบเทียบ การสั่งสอน การยอมรับ ประกอบทั้งการสาริต ที่ใช้การสื่อสารโดยเฉพาะสื่อคอมพิวเตอร์ แม้ว่า ผู้สูงอายุกลุ่ม OPY อาจจะไม่ได้เป็นผู้สร้างสื่อทั้งหมดโดยตรง แต่ก็เป็นส่วนสำคัญในการกำหนดเนื้อหาและรูปแบบในสื่อทั้งสื่อมวลชนและคอมพิวเตอร์ จึงทำให้สามารถเป็นผู้กำหนดอัตลักษณ์ได้ตามที่ตนต้องการ

ยิ่งไปกว่านั้น สภาพสังคมและวัฒนธรรม ทั้งมิติด้านสังคม การแพทย์ การตลาด รัฐ และการสื่อสารก็ล้วนแล้วแต่เอื้ออำนวยให้อัตลักษณ์ผู้สูงอายุเป็นไปในด้านบวก โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดจากสังคมอุตสาหกรรมก้าวสู่สังคมข้อมูลข่าวสารที่เริ่มให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตยุคใหม่ โดยไม่มองว่าผู้สูงอายุอ่อนแอไร้ค่า แต่ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ การมองแพทย์ทางเลือก การมองกลุ่มตลาดผู้สูงอายุ รวมถึงเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ที่เริ่มกระจายตัวสู่ผู้สูงอายุ ประกอบทั้งแนวคิดผู้สูงอายุในสังคมไทยในอดีตก็ยังคงเข้มข้นอยู่โดยเฉพาะมิติศาสนาเรื่อง “การเกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมชาติ”

จากการวิเคราะห์วาทกรรมผู้สูงอายุในเบื้องต้นนี้ ยังแสดงให้เห็นความสลับไหลของอัตลักษณ์ผู้สูงอายุที่น่าสนใจหลายประการดังนี้

ประการแรก การปะทะต่อสู้ของอัตลักษณ์ผู้สูงอายุกลุ่ม OPY กับอัตลักษณ์ที่สังคมกำหนด กลุ่ม OPY เป็นผู้กลุ่มสูงอายุที่นิยามตนเองในด้านบวก ต่างไปจากความคิดของสังคมอุตสาหกรรมที่เริ่มมองผู้สูงอายุที่ไร้คุณค่าและยังคงยืนยันอัตลักษณ์เดิมของผู้สูงอายุในด้านศาสนา ตลอดจนการเปิดหน้าอัตลักษณ์ใหม่คือ “ผู้สูงอายุหัวใจไฮเทค” ด้วยการเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์ รวมถึงสร้าง “ชุดความรู้” เกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์ของผู้สูงอายุเพื่อยกระดับกลุ่มผู้สูงอายุด้วย

อัตลักษณ์ของผู้สูงอายุกลุ่ม OPY จึงมีลักษณะที่ทับซ้อนกันจากอดีตสู่ปัจจุบันและที่สำคัญคือมีลักษณะ “ย้อนแย้ง” (contradictory)

ด้านหนึ่งจะยังคงเห็นด้วยกับแนวทางอดีตคือ การมองศาสนาเรื่องการเกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมชาติ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็เริ่มมองไปข้างหน้าคล้ายคลึงกับสังคมตะวันตก คือ การหันมาให้ความสำคัญแก่วิถีชีวิตของผู้สูงอายุยุคใหม่ที่เน้นการพึ่งพิงตนเอง การใช้ชีวิตแบบใหม่ การรักษาสุขภาพ การท่องเที่ยว การบริโภค และที่สำคัญคือ การเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์ ดังอัตลักษณ์หลักที่ว่า “ผู้สูงวัยหัวใจไฮเทค” ซึ่งเป็นการผสมกันระหว่าง “ผู้สูงวัย” หรือความแก่ที่ไม่อาจหลบหนีได้ในมิติศาสนา และ “ไฮเทค” ที่เป็นวิถีชีวิตแบบใหม่

เหตุที่ทำให้เกิดความย้อนแย้งนั้นก็อาจเนื่องมาจากสภาพของสังคมและวัฒนธรรมสังคมไทยยังมีลักษณะการปะปนกันระหว่างสังคมเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และข้อมูลข่าวสาร ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จึงต้องเลือกรับทั้งสามกระแสเข้ามาในตัว

การสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่ม OPKY จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นการคัดเลือกอัตลักษณ์ที่เหมาะสมกับตนและสร้างเป็นอัตลักษณ์ใหม่ให้กับกลุ่มตนเอง นั่นก็คือ “ผู้สูงวัยหัวใจไฮเทค” สิ่งที่สำคัญคือ อัตลักษณ์ดังกล่าวนี้สอดคล้องกับสังคมในยุคข้อมูลข่าวสาร ที่ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่เข้มแข็งทำกิจกรรมเพื่อตนเองไม่เป็นภาระต่อผู้อื่น ทว่า อัตลักษณ์ดังกล่าวก็ยังต่างไปจากยุคสังคมข้อมูลข่าวสาร ก็คือ การผสมผสานอัตลักษณ์ในยุคสังคมเกษตรกรรมโดยเฉพาะเรื่องศาสนา และไม่สนใจการหยุดยั้งความชราแบบเบ็ดเสร็จ

อย่างไรก็ดี มิติเรื่องความกตัญญูแม้ว่าจะยังสำคัญในสังคมไทย แต่สำหรับกรณีของกลุ่ม OPKY เอง กลับมิได้ให้น้ำหนักเท่าไรนัก (แต่ก็มีได้ปฏิเสธ) นั่นก็เนื่องมาจากการที่กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีปัจจัยด้านเศรษฐกิจหล่อเลี้ยงอยู่ บุตรหลานจึงยังคงให้การดูแลหรือกตัญญูโดยปริยาย

ประการที่สอง ปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มผู้สูงอายุ OPKY สามารถกำหนดอัตลักษณ์ตนเองได้ในด้านบวก การนิยามตนเองในแง่บวกสืบเนื่องมาจากอัตลักษณ์ที่สังคมกำหนดความหมายของผู้สูงอายุมีความหลากหลายและเปลี่ยนแปลง ในบางส่วนก็มีความอ่อนแอและมีทางเลือกที่หลากหลาย จึงทำให้ผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY สามารถหยิบและเลือกใช้อัตลักษณ์ที่เหมาะสมกับตนเองได้ เช่น การเลือกด้านศาสนา หรือการเลือกวิถีชีวิตสมัยใหม่

นอกจากนั้น กลุ่ม OPKY เป็นกลุ่มผู้สูงอายุในเมืองที่มีความรู้ มีรายได้สูง มีความพร้อมทั้งสุขภาวะทั้งสี่ คือ สุขภาพกายดี จิตใจดี มีภาวะสังคมมั่นคง และสนใจในประเด็นจิตวิญญาณเหล่านี้ จึงกลายเป็นอำนาจสำคัญที่สามารถต่อกรกับอัตลักษณ์ที่คนอื่นสร้างขึ้นได้

อนึ่ง อัตลักษณ์ของผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY นี้ ยังเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มผู้สูงอายุที่กระตือรือร้นเข้มแข็งเท่านั้น มิได้หมายความว่า กลุ่มผู้สูงอายุทุกคนในชมรม OPKY จะเป็นเช่นนั้น ผู้สูงอายุที่มีลักษณะประชากรศาสตร์ที่ดีและมีสุขภาวะทั้งสี่ที่ดีก็อาจมิได้ก้าวมาสู่นิยามในลักษณะดังกล่าว เช่น บางกรณีที่สุขภาพร่างกายอ่อนแอก็จะเลิกเรียนคอมพิวเตอร์ในกลางคัน และหันไปสู่นิยามผู้สูงอายุของการแพทย์ที่เน้นความอ่อนแอทางด้านร่างกาย ดังเช่นที่ให้สัมภาษณ์ว่า

“มีตกหล่นหายไปประมาณ 30% ที่เหลือจะผลุบๆ โผล่ๆ ไม่สบายบ้าง บางส่วนล้มหายตายไปบ้าง ลูกหลานจะแจ้งให้ทราบ” (สุธีรา จำลองศุภลักษณ์, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2553) “เคยมีเพื่อนที่รัฐศาสตร์ จุฬาฯ มาเรียนด้วยกันคือคุณเยาวมาลย์ แต่ตอนหลังสุขภาพสามีไม่ดีก็เลยไม่ค่อยได้เข้ากลุ่ม” (ทรงพล มะลิกุล, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2553) “พี่ศรีลักษณ์ที่วันนี้มาด้วยก็หายไปนานก็กลัวว่าจะตามไม่ทัน แยกทำ shipping หลังๆ มีปัญหาสุขภาพ และก็สามีไม่ค่อยสบาย นานๆ ก็มาที” (อรุณี วงศ์วิลาภภรณ์, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2553)

ในทำนองเดียวกันกับผู้สูงอายุที่ยังมีปัญหาด้านการเงิน การเข้ามาเรียนคอมพิวเตอร์และเป็นสมาชิกชมรมอย่างถาวรจึงเป็นไปได้ยากเช่นกัน ดังคำสัมภาษณ์ของคุณทรงพล มะลิกุล ที่กล่าวถึงเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่บางท่านหยุดหายไปว่า “ไม่ค่อยมีที่เรียนต่อเนื่อง เพราะเป็นเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจจะครบ เรียนแล้วหากไม่ได้ทำอะไร ก็สิ้นเปลืองเหมือนกัน ไม่เหมือนผมที่ยังพอมีเงินจากลูก จากบ้านญาติ และก็นำไปทำอาชีพสอนหนังสือ” (ทรงพล มะลิกุล, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2553)

ดังนั้น การนิยามตนเองในลักษณะดังกล่าวจึงมีเงื่อนไขที่เกิดขึ้นและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ในอนาคต อัตลักษณ์ผู้สูงอายุจึงมีลักษณะที่ไม่หยุดนิ่งและกลายเป็น (becoming)

ยิ่งไปกว่านั้น ภายใต้อัตลักษณ์ร่วมกันของกลุ่มก็มีความแตกต่างกัน เช่น ความแตกต่างเรื่องเพศ ก็ยังส่งผลให้การนิยามความหมายไม่เหมือนกันหรือแตกต่างหลากหลาย (difference) ด้วย ดังกรณีที่สตรีสูงอายุมองตัวตนในฐานะ “สวยสง่างาม” สิ่งนี้กระตุ้นเตือนให้ตระหนักว่าอัตลักษณ์ผู้สูงอายุยังมีความแตกต่างหลากหลายอีกมากมาย

ประการที่สาม ทุนเดิมที่สร้างทุนใหม่ เนื่องจากกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY เป็นกลุ่มที่มีฐานะดี การศึกษาสูง สถานภาพที่ดี อันทำให้เป็นเหมือนทุนเบื้องต้นที่จะกลายเป็นอำนาจในการกำหนดความหมายของตนเองได้ง่ายขึ้น รวมถึงหากต้องการทำกิจกรรมอะไร ทุนเหล่านี้ก็จะเป็นฐานที่สามารถทำได้ เช่น การบริโภคหรือการเรียนคอมพิวเตอร์ เพื่อนำมาเป็นทุนความรู้ (คอมพิวเตอร์) ในการผลิตอัตลักษณ์ของตนเองอีกทอดหนึ่ง

เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ผู้สูงอายุกลุ่ม OPPY จะมีทุนที่มาก เช่น ฐานะ การศึกษา สถานภาพที่ดี ก็ยังไม่เพียงพอต่อการต่อสู้กับอัตลักษณ์ จึงต้องพยายามหาชุด “ความรู้” เรื่องคอมพิวเตอร์เป็นพลังที่จะช่วยสร้างความหมายและต่อรองความหมายของตนเองในด้านบวกเพิ่มเติมขึ้นด้วย และเมื่อได้เติมพลังแล้วก็ย้อนกลับไปผนวกกับทุนเดิมของตนในการใช้ชีวิต

ประการที่สี่ การปะทะกันระหว่างอัตลักษณ์เดิมและอัตลักษณ์ผู้สูงอายุ เนื่องจากอัตลักษณ์ผู้สูงอายุเป็นอัตลักษณ์ที่มาทีหลัง แต่กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY จะมีอัตลักษณ์เดิมที่ติดตัวมาก่อน คือ รายได้สูง ชนชั้นสูง การศึกษาสูง เหล่านี้เป็นอัตลักษณ์ด้านบวก ซึ่งต่างไปจากอัตลักษณ์ผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มเป็นไปในด้านลบ โดยเฉพาะความอ่อนแอ

เมื่ออัตลักษณ์ขัดแย้งกันนั้น กลุ่มผู้สูงอายุ OPKY จึงมักจะเลือกเอามิติด้านบวกของผู้สูงอายุมากกว่าและผสมกับอัตลักษณ์เดิมของตนเอง การรวมกลุ่มของ OPKY จึงเป็นเพียงการรวมกลุ่มเพื่อเติมอัตลักษณ์ด้านบวก คือ “ความทันสมัย” มาผนวกกับอัตลักษณ์ของตนเองที่อาจขาดความทันสมัย ดังนั้น ในท้ายที่สุดผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY จึงกลายเป็นคนที่รวย ชนชั้นสูง การศึกษาสูง อาศัยในเมือง และเป็นคนทันสมัย แต่มิได้หมายถึงการเป็น “ผู้สูงอายุ” หรือต่อสู้เพื่อความเป็นผู้สูงอายุ ความเป็นผู้สูงอายุจึงมิได้มีการพัฒนาความหมายด้านบวกเพิ่มเติมขึ้น

แต่เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของชมรมด้วยการยกตัวอย่างผู้สูงอายุที่เรียนคอมพิวเตอร์และประสบความสำเร็จ ทำให้เกิดการขยายมิติด้านความทันสมัยกับผู้สูงอายุขึ้นมา แต่ก็ยังคงเป็นปริมาณที่น้อยอยู่เมื่อเทียบกับประเด็นผู้สูงอายุที่หลากหลาย เช่น เรื่องสุขภาพ ภูมิปัญญา คุณค่าของผู้สูงอายุต่อสังคม เป็นต้น

แม้ว่ากลุ่มผู้สูงอายุ OPKY จะทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคมอันจะแสดงให้เห็นถึงการขยายการพัฒนามิตีผู้สูงอายุในด้านของการทำประโยชน์เพื่อสังคม แต่กลับพบว่า เป็นการทำด้วยตนเองมากกว่าการรวมกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อทำกิจกรรมเพื่อสังคม เหตุผลส่วนหนึ่งก็คือปัจเจกบุคคลแต่ละคนมีความพร้อมทั้งด้านสถานภาพ ชนชั้น รายได้ ความรู้ และการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคมในเมืองมิได้เป็นเรื่องที่ง่ายดายนัก เมื่อเป็นเช่นนี้ คนทั่วไปและแม้แต่ผู้สูงอายุเองอาจหลงลืมไปว่า คนกลุ่มนี้คือกลุ่มผู้สูงอายุ การรวมกลุ่มเป็นชมรม OPKY และทำประโยชน์เพื่อสังคมจึงอาจเป็นอีกหนทางหนึ่งที่ช่วยพัฒนามิติด้านความสูงอายุในแง่บวกให้มากขึ้นได้

ประการที่ห้า อัตลักษณ์ของผู้สูงอายุกลุ่ม OPKY มีความแตกต่างจากวิถีชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมตะวันตก ถึงแม้ว่า ภาพของผู้สูงอายุกลุ่มนี้จะใช้คอมพิวเตอร์เพื่อสร้างความทันสมัยให้กับตนเองและใช้ชีวิตอย่างมีความสุขด้วยการบริโภค จนดูเหมือนมีความคล้ายคลึงกับผู้สูงอายุในสังคมตะวันตก ทว่า กลับมีจุดที่แตกต่างกันอย่างน้อยสองข้อคือ

ข้อแรก กลุ่ม OPKY ยังคงยึดอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุในสังคมเกษตรกรรมของไทยคือการเกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมชาติและเคารพกตัญญูต่อผู้สูงอายุ

ข้อที่สอง กลุ่ม OPpy ยังมุ่งเน้นการทำประโยชน์เพื่อสังคมอีกด้วย แม้จะเป็นการทำในลักษณะปัจเจกบุคคลก็ตามที ซึ่งสิ่งนี้ก็ย้อนกลับไปทำให้ผู้สูงอายุยังคงได้รับการยอมรับในสังคม อยู่ไม่เสื่อมคลาย